

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 30 ліпеня 1982 г. ● № 30 (3128) ● Выходзіць з 1932 г. ● Цана 10 кап.

Асоба Сымона Буднага, гуманіста, асветніка, філосафа і сацыёлага, філалага і гісторыка, — адна з самых яркіх у нашай гісторыі.

Сымон Будны выступаў за роўнасць усіх саслоўяў перад законам і за справядлівасць правасуддзя. Падзяляў войны на справядлівыя, якія вядуцца дзеля абароны радзімы, і несправядлівыя, захопніцкія. Ён асуджаў агрэсіўную палітыку феодалаў, лічыў, што для простага народа, для развіцця рамяства і гандлю, распаўсюджвання асветы патрэбен мір, што феодалы, багатыя гараджане павінны клапаціцца пра адукацыю простага люду і не шкадаваць сродкаў на будаўніцтва школ...

Будны першым зрабіў аналіз пастулатаў хрысціянскай рэлігіі — за дзвеце гадоў да Вальтэра і за сто гадоў да Спінозы. Адзін з самых адукаваных людзей свайго часу, ён чытаў і пісаў на дваццаці дзвюх мовах свету...

У 1562 годзе Будны заснаваў у Нясвіжы друкарню, у якой былі надрукаваны кнігі на роднай мове.

Такая асоба не можа не захапіць уяўленне мастака. Ідэя стварыць скульптурны помнік прадаўжальніку традыцый Францыска Скарыны з'явілася ў Святланы Гарбуновай даўно. Спачатку гэта была курсавая работа, потым дыпломны праект студэнткі тэатральна-мастацкага інстытута, потым праект помніка. Эскіз яго экспанавалася ў 1976 годзе на рэспубліканскай маладзёжнай выстаўцы, але і пасля яе працягвалася праца над вобразам.

Дзіўна: гісторыя захавала для нас працы Сымона Буднага, але не захавала ніводнага адлюстравання яго, апрама шаржу езуітаў, дзе Будны намяваны ў выглядзе ерэтыка, які кіпіць у пякельнай смале. На дапамогу мастачцы прыйшло знаёмства з працамі самога Буднага, літаратурай пра яго — з іх паўставаў вобраз барацьбіта, гуманіста, асветніка.

...Ён назаўсёды вярнуўся ў Нясвіж і, бронзавы, спыніўся на плошчы горада — адзін з лепшых сыноў Беларусі.

А гэты помнік — наша памяць і наша ўдзячнасць за здзейсненае ім.

Помнік Сымону Буднаму ў Нясвіжы.

(Скульптар Святлана Гарбунова, архітэктар Юрый Казакоў).

роб і непісьменнасці, развіццё адукацыі, навукі і культуры. Гістарычны вопыт падказвае: культурнае супрацоўніц-

МІР — ПЛАНЕЦЕ З'ЯМЛЯ

Удзельнікам другой сусветнай канферэнцыі ЮНЕСКО па палітыцы ў галіне культуры

Сардэчна віншую ўдзельнікаў другой сусветнай канферэнцыі ЮНЕСКО па палітыцы ў галіне культуры.

Ваш форум заклікае разгледзець кардынальныя праблемы развіцця культуры ў сучасным свеце і вызначыць шляхі іх вырашэння. Спраўдана культура збліжае людзей, яна вучыць народы паважліва адносіцца адзін да аднаго. Сёння гэта, бадай, больш патрэбна, чым калі б там ні было ў мінулыя.

Бо на нашай планеце трывожна, яна перанасычана сродкамі масавага знішчэння. Калі не будучы прыняты дзейсныя меры, свет можа быць уцягнут у бездань. Вось чаму сёння мала гаварыць аб міры — трэба дзейнічаць, каб выратаваць яго. Так робіць наша краіна. Прапанаваныя намі нядаўна меры па захаванню міру і прадукцыі ядзернай катастрофы адпавядаюць, на нашу думку, жыццёвым інтарсам усіх краін і народаў. Яны адкрываюць магчымасць спыніць гонку ўзбраенняў і звязваюць з ёй бязсмысловую трату матэрыяльных рэсурсаў, вызваліць велізарныя сродкі і накіраваць іх на вырашэнне неадкладных сацыяльных праблем: ліквідацыю голаду, хва-

ва можа зрабіць многае для захавання і забеспячэння трывалага, справядлівага міру на зямлі. Пры ўдзеле ЮНЕСКО развіваецца, шырыцца міжнародны культурны абмен. Усё большы ўклад у духоўны сувязі народаў уносяць дзяржавы Азіі, Афрыкі і Лацінскай Амерыкі, якія змагаюцца за адраджэнне і развіццё сваіх нацыянальных культур, супраць духоўнага каланіялізму.

Нам, савецкім людзям, напярэдадні святкавання 60-годдзя ўтварэння СССР як саюзнай, шматнацыянальнай дзяржавы асабліва блізкая і зразумелая думка аб раўнапраўі і каштоўнасці культур усіх народаў — вялікіх і малых, — бо кожная нацыя ўносіць свой уклад у скарбонку сусветнай культуры. Агульнапрызнаны дасягненні нашай краіны ў культурным будаўніцтве. Мы гатовы і надалей шчодро дзяліцца з усімі вопытам, набытым народамі Савецкага Саюза.

Выказваю надзею, што ваша канферэнцыя ў Мехіка — горадзе багацейшых гістарычных і культурных помнікаў і традыцый — скажа сваё аўтарытэтнае слова ў абарону міру, культуры і прагрэсу.

Л. БРЭЖНЕЎ.

СПРАВДАЧЫ КАМУНІСТАЎ

Пісьменнік і час, Пісьменнік і жыццё. Пісьменнік і чытач. Гатаму быў прысвечаны чарговы адкрыты сход камуністаў Саюза пісьменнікаў БССР. На ім трымалі творчыя справаздачы пісьменнікі Валянціна Коўтун, Павел Місько, Мікола Чарняўскі, Віктар Карамазу. Сёння яны актыўна і плённа працуюць у розных жанрах.

Аўтары расказалі пра свае набыткі, падзяліліся творчымі задумамі, засяродзілі ўвагу на праблемах, якія іх хваляюць.

Віктар Карамазу прысвядзіў сваё выступленне паездцы нашых пісьменнікаў у адзін з новых саўгасаў Нечарназем'я,

расказаў пра жыццё меліраараў і тых, хто будзе пасядаць Беларускі ў Пыталаўскім раёне Пскоўскай вобласці.

Санратар партбюро Вячаслаў Адамчык гаварыў пра сувязь літаратуры з жыццём, пра тое, як пісьменнікі імкнучыся дасягнуць да чытачоў дыкчанна нашага часу, паказваюць багатую душу савецкага чалавека.

Выступленне Ніла Гілевіча было прасякнута клопамат пра сённяшні стан нашай літаратуры. Ён спыніўся на творчасці В. Коўтуна, П. Місько, М. Чарняўскага, адзначыў іх здаты, творчую актыўнасць, шматграннасць таленту.

ЮБІЛЕЙ КЛАСІКА БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

Урачысты вечар, прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння класіка беларускай літаратуры Янкі Купалы, адбыўся 28 ліпеня ў Жэневе. З дакладам аб жыцці і творчасці паэта выступіў пастаянны прадстаўнік БССР пры аддзяленні ААН у Жэневе В. В. Грэкаў. Ён адзначыў, што юбілей Янкі Купалы адзначаецца ў год, калі ўся Савецкая краіна святкуе 60 гадоў утварэння Саюза ССР, і ўказаў, што ўся творчасць выдатнага беларускага паэта прасякнута любоўю да сваёй Радзімы, пачуццём брацтва да рускага народа і іншых народаў, сапраўдным інтэрнацыяналізмам. Іменна таму творчасць вялікага беларускага пісьменніка такая блізкая і дарагая ўсяму савецкаму народу.

ТАСС.

АБМЕРКАВАНЫ ПРАБЛЕМЫ ДРАМАТУРГІІ

У Маскве адбылося сумеснае пасяджэнне савета па драматургіі СП СССР і савета па драматургіі і тэатральнай крытыцы Саюза пісьменнікаў Расійскай Федэрацыі. Абмяркоўвалася пытанне «60-годдзе ўтварэння СССР і творчая актыўнасць драматургаў у асабліва гістарычна-рэвалюцыйнай і сучаснай тэматыцы».

У пасяджэнні прынялі ўдзел прадстаўнікі міністэрстваў культуры СССР і РСФСР, УААП, Усерасійскага тэатральнага аб'яднання, тэатраў, вядомых драматургаў.

Сярод тых, хто прыняў удзел у гаворцы пра надзвычайнае значэнне савецкай шматнацыянальнай драматургіі, — Аляксей Петрашкевіч.

З вялікай увагай сачылі працоўныя Беларусі за рукам па Еўропе «Маршу міру-82». Маршрут прадстаўнікоў антываеннага руху Даніі, Нарвегіі, Швецыі, Фінляндыі, савецкіх прыхільнікаў міру прайшоў ад Стангольма праз Выбарг, Ленінград, Калінін, Маскву, Смаленск. 27 ліпеня ўдзельнікі маршу прыбылі ў Мінск.

Тысячы жыхароў беларускай сталіцы і яе гасцей прыйшлі ў гэту раніцу на плошчу ля Мінскага чыгуначнага вакзала. Тут адбыўся мітынг, які прайшоў пад лозунгам «Не — ядзернай зброі ў Еўропе, на Захадзе і на Усходзе!», «Не — ядзернай зброі нідзе ў свеце!», «За разабраенне і мір!».

З прывітаннем да барацьбітоў за мір са Скандынаўскіх краін звярнуўся намеснік старшыні Беларускага рэспубліканскага камітэта абароны міру, рэктар Мінскага дзяржаўнага медыцынскага інстытута А. А. Ключароў.

На мітынг выступілі старшыня выканкома Мінскага гарадскога Савета народных дэпутатаў Г. С. Таразевіч, Аніта Петэрсен з Даніі, выкладчык Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна В. Жук, Вуока Пенанен з Фінляндыі.

Удзельнікі «Маршу міру-82» прайшлі па праспектах і вуліцах горада-героя Мінска, у Беларускім таварыстве дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі сустрэліся з актывістамі Беларускага рэспубліканскага камітэта абароны міру і Рэспубліканскай камісіі садзейнічання Савецкаму фонду міру.

Сустрэча з удзельнікамі «Маршу міру-82» адбылася ў Доме літаратара.

Я ўпэўнен, што сёння ў Беларусі няма ніводнага пісьменніка, артыста, музыканта, мастака, які б не паклаў у аснову сваёй творчасці, сваёй грамадскай дзейнасці ў канчатковым выніку самую важную для чалавецтва тэму — тэму міру на планеце, падкрэсліў на адкрыцці сустрэчы — дыспуту ўдзельнікаў Маршу міру з творчай інтэлігенцыяй сталіцы рэспублікі, якая адбылася ў Доме літаратара, першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Ніл Гілевіч. Аб гэтым гаварыў і пісьменнік Аляксей Адамовіч.

Мы ідзем доўга і, вядома, сталімі, сказала нарвежская пісьменніца Грын Гронвалд. Але варта прайсці вельмі вялікі шлях, каб адлучыць поўнае разуменне і падтрымку, сардэч-

насць і гасціннасць, якія мы сустрэлі на гераічнай беларускай зямлі.

Для мяне гэта ўжо другі Марш міру, сказала на сустрэчы член дацкай грамадскай арганізацыі «Жанчыны за мір», музычны крытык і спявачка Шацін Нурэйн. Я вельмі рада шырокім магчымасцям сапраўды чалавечых, таварыскіх кантактаў, якія прадастаўлены нам. Багатыя ўражання ад сустрэч з савецкімі людзьмі, з вашай краінай стануць вельмі важным матэрыялам для маіх выступленняў на мітынгх, сустрэчах, дыскусіях на радзіме.

Удзельнікі дыспуту абмяняліся думкамі па праблемах выкарыстання літаратуры і мастацтва ў руху прыхільнікаў міру. Гучалі песні на англійскай, фінскай, нарвежскай мовах.

Удзельнікі Маршу міру павылі ў Беларусі дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, санаторыі «Крыніца», наведвалі дашкольную ўстанову горада.

У Палацы культуры і спорту чыгуначнікаў імя Ільіча для ўдзельнікаў Маршу міру адбыўся канцэрт майстроў мастацтваў БССР і калектываў мастацкай самадзейнасці.

ПЕРАМОЖЦАМ — ВЫМПЕЛЫ

Вынікі работы культурна-асветных устаноў за першае паўгоддзе падвялі ўпраўленне культуры Брэсцкага аблвыканкома і сакратарыят аблсаўпрафа. Пераможцамі прызнаны аддзелы культуры Бярозаўскага, Драгічынскага, Лунінецкага

райвыканкомаў і Брэсцкага гарвыканкома. Яны дабіліся найбольш значных поспехаў ва ўмацаванні матэрыяльна-тэхнічнай базы клубных і бібліятэчных устаноў, павышэнні ідэйна-палітычнага і прафесійнага ўзроўню кадраў, арганіза-

цыі масава-палітычнай работы сярод насельніцтва.

Пераможцы ўзнагароджаны пераходнымі Чырвонымі вымпеламі.

М. ГОРСКІ.

«У С'ЯМ'І АДЗІНАЙ»

Цыкл вечароў пад такой назвай у рамках конкурсу-агляду праводзіцца пры Палацы культуры вытворчага аб'яднання «Гомсельмаш». Па ўмовах конкурсу, а ў ім удзельнічаюць клубы па інтарэсах, што працуюць пры заводскіх інтэрнатах, неабходна як мага пашырыць характар савецкага народа, завастрыць увагу на нацыянальных асаблівасцях той ці іншай рэспублікі.

Цікава, змястоўна прайшлі вечары, прысвечаныя Літве, Латвіі, Украіне, Грузіі, Арменіі і Беларусі.

Вечар, прысвечаны нашай рэспубліцы, падрыхтавалі члены клуба «Гаспадыня», што дзейнічае пры інтэрнаце № 3. Выхавателі Т. Прымачова і А. Атрошчанка самі напісалі

сцэнарый, у якім дзейнічалі любімыя літаратурныя героі (Паўліна ў выкананні кантраляра аддзела тэхнічнага кантролю А. Байковай і Несцерка ў выкананні фрэзероўшчыка В. Гонды), прапанавалі ўдзельнікам і гасцям вечара цікавыя і пазнавальныя падарожжы па гарадах і вёсках рэспублікі. Гучалі беларускія песні, выконваліся танцы.

Асобная старонка была прысвечана роднаму прадпрыемству, яго людзям, на якім працуюць сёння прадстаўнікі больш як сарана нацыянальнасцей і народнасцей СССР. Ад імя рабочых выступілі паялышчыца прэсава-кузнечнага цэха, дэлегат XXIX з'езда КП Беларусі Т. Старчанка і слесар-буршчык лаўрэат прэміі Ле-

нінскага камсамола У. Манжара.

Сцэна была ўпрыгожана вышыванымі абрусамі і ручнічкамі, працавала выстаўка страў беларускай кухні, а карціны самадзейных мастакоў нібы вадзілі ўсіх прысутных па малюнічых кутках роднага краю.

Значнае месца на вечары было адведзена творчасці Янкі Купалы і Януба Коласа. Працавала таксама кніжная выстаўка «Беларусь у сусор'і роўных». Рэпартажы канцэртаў народнага мастака СССР М. Савіцкага расказалі аб гераізме народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

Агляд-конкурс працягваецца. У снежні будучы названы пераможцы.

В. ЮР'ЕУ.

ВЫЙДЗЕ Ў ВЫДАВЕЦТВЕ «ПОЛЫМЯ»

У тэматычным плане выпуску літаратуры выдавецтва «Полымя» на наступны год значыцца 60 назваў кніг, брашуры і іншых выданняў. Сярод іх нямаюць такіх, што выклічаць цікавасць у шырокага чытача.

Выходзіць ілюстраваная брашура «Абеліскі расказваюць», аўтар якой Герой Савецкага Саюза Я. Вайнруб знаёміць з манументамі і абеліскамі, што ўзвешаны многія значныя падзеі Вялікай Айчыннай вайны.

У даведніку У. Шарпілы «Музеі і мемарыяльныя комплексы» даецца апісанне археалагічных, этнаграфічных, нумізматычных, літаратурных, мастацкіх, ваенных і іншых калекцый, што сабраны і захоўваюцца ў музеях горада-героя Мінска. Расказваецца таксама пра помнікі і мемарыяльныя комплексы, якія знаходзяцца ў беларускай сталіцы і яе ваколіцах.

Напісаны калектывам аўтараў, даведнік «Дарогамі дружбы» дазваляе пазнаёміцца з найбольш цікавымі маршрутамі падарожжаў па беларускім і ўкраінскім Палессі.

Аматарам мастацтва адрасуецца кніга І. Курмановіча «Майстэрства, фантазія, шчодрасць», аўтар якой знаёміць з некаторымі народнымі ўмелцамі рэспублікі і іх творчасцю.

Не так даўно выйшаў даведнік «Мінск і яго ваколіцы». Выдавецтва працягвае выпуск аналагічных кніг. У наступным годзе ўбачаць свет дзве з іх — «Горад на Заходняй Дзвіне» і «Горад на Сожы», у якіх адпаведна расказваецца пра Віцебск і Гомель, іх ваколіцы.

Аўтар брашуры «Брэсцкі кралэзнаўчы музей» Т. Слесарук пазнаёміць з багатай экспазіцыяй гэтай установы.

«Архітэктурныя помнікі Гродна» — брашура У. Чантурыя, якая будзе багата ілюстра-

вана наляровымі і чорна-белымі здымкамі, што пазнаёміць з помнікамі дойлідства аднаго з абласных цэнтраў рэспублікі.

У альбоме «Шрыфты», які выходзіць другім, перапрацавана і дапоўнена выданнем і адрасуецца мастакам-афарміцелям, паліграфістам, плакатыстам, а таксама кіраўнікам студый выяўленчага мастацтва, выкладчыкам малювання, аматарам шрыфтовай графікі, сабраны ўзоры розных шрыфтоў — кніжных, плакатных, дэкаратыўных і іншых, якія можна выкарыстоўваць для афармлення нагляднай агітацыі.

Многіх зацікавяць і такія кнігі, як Г. Круглова «Што такое фалерыстыка», калектыву зборнікі «Футбол-83» і «Ханей 83/84», А. Суціна «Выдатныя шахматысты», Б. Шалькевіча і Л. Хасіна «Курорты і месцы адпачынку Беларусі» і іншыя.

Э. ЗОРЫН.

СЯРОД ЛЕПШЫХ

Калегіямі Міністэрства культуры СССР і Міністэрства асветы СССР, Дзяржкамітэтам СССР па прафзахадкацыі, Сакратарыятам ЦК ВЛКСМ і прэзідыумама УТА падаведзены вынікі Усе-саюзнага фестывалю тэатраў юнага гледача і тэатраў лялек (1979—81 гг.). Дыпламам і ступені адзначаны стваральнікі спектакля «Як гартвалася сталь» (паводле М. Астроўскага, інсцэніроўка А. Дударова, рэжысёр-пастаноўшчык В. Рыжы) у Беларускай рэспубліканскім тэатры юнага гледача імя 50-годдзя ЛКСМБ, Сярод творчых работнікаў дыпламам і грашовай прэміяй ўзнагароджаны рэжысёр Аляксей Ляляўскі — за пастаноўку спектакля «Зорка і смерць Хааніна Мур'еты» (паводле П. Нэруды) у Дзяржаўным тэатры лялек БССР.

Я. КЛІМ.

ЕДЗЕ Ў ВЁСКУ АЎТАКЛУБ

Культурнае абслугоўванне 70 вёсак, дзе адсутнічаюць клубныя установы, вядзе ў гарачы дні жыва агітгруппа аўтаклуба аддзела культуры Пружанскага райвыканкома. Чацвёрты год клуб на калёсах узначальвае Алена Пятрань. Выезды агітгруппы адбываюцца строга па графіку, зацверджанаму райкомом КПБ, не менш чым 2 разы ў тыдзень.

Разам з культурработнікамі на жывёлагадоўчыя фермы, паллявыя станы, зерняткі выязджаюць лентары, прапагандысты райкома партыі, работнікі райвыканкома. Запомніліся пра-

цаўнікама саўгасаў «Зеляневічы», «Праца», «Савецкі», калгаса «Новая Крыніца» і іншых гаспадарак вечары ўшанавання перадавікоў жыва, дні культуры на фермах, вечары-партрэты лепшых людзей вёскі.

Няма такога кутна, дзе б не пабывалі ў гэтыя дні аўтаклубы аддзелаў культуры Бярозаўскага, Жабінкаўскага, Ляхавіцкага райвыканкомаў, агітгруппы якіх аперацыйна і на высокім ідэйна-мастацкім узроўні вядуць ідэалагічнае забеспячэнне жыва-82.

М. МІКАЛАЕУ.

З УЗНАГАРОДАЙ!

За вялікую работу па мастацкаму абслугоўванню працоўных горада Мінска ў перыяд гастроляў у ліпені 1982 года Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР ўзнагародзіў Маскоўскі тэатр «Сучаснік» Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

У ЦЭНТРАЛЬНЫМ КАМІТЭЦЕ КПСС

Цэнтральны Камітэт КПСС прыняў пастанову «Аб творчых сувязях літаратурна-мастацкіх часопісаў з практыкай камуністычнага будаўніцтва»

Саюз пісьменнікаў СССР, яго друкаваныя органы, гаворыцца ў пастанове, праводзяць значную работу па развіццю і паглыбленню творчых сувязей літаратуры з жыццём народа, з практыкай камуністычнага будаўніцтва. Гэта садзейнічае далейшай кансалідацыі літаратурных сіл, актывізуе ўдзел пісьменнікаў у вырашэнні задач, пастаўленых XXVI з'ездам КПСС. Узрасла роля часопісаў Саюза пісьменнікаў СССР у арганізацыі літаратурнага працэсу.

У пастанове адзначаецца, што апублікаваны ў часопіснай перыёдыцы кнігі ўспамінаў тав. Брэжнева Л. І., якія ярка і пранікнёна адлюстроўваюць героіку будаўніцтва сацыялізму, багацце духоўнага свету савецкіх людзей, веліч стваральных здзяйсненняў. Радзімы, з'явіліся важныя падзеі ў грамадскім жыцці краіны і натхняючым прыкладам для нашай літаратуры.

Рэдакцыі часопісаў пры садзейнічанні партыйных камітэтаў і пісьменніцкіх арганізацый падтрымліваюць творчую садружнасць літаратуры з калектывамі прамысловых прадпрыемстваў, буйных будоўляў, калгасаў і саўгасаў, з воінамі арміі і флоту. Сувязь з працоўнымі, літаратурныя пасты, шэфская работа на важнейшых народнагаспадарчых аб'ектах, абмеркаванне сумесна з чытачамі пытанняў сацыяльна-эканамічнага і духоўнага жыцця ўзбагачаюць літаратуру сучаснай тэматыкай, павышаюць узровень кампетэнтнасці часопісных публікацый.

Артыкулы і нарысы аб станоўчым вопыце гаспадарання, аб праблемах сацыяльнай перабудовы вёскі, аб ахове навакольнага асяроддзя выклікаюць шырокую цікавасць чытачоў. Па некаторых з іх прыняты рашэнні партыйных і дзяржаўных органаў.

Разам з тым ЦК КПСС лічыць, што работа літаратурных часопісаў патрабуе паляпшэння. Узросшая грамадская актыўнасць, палітычная сталасць і прафесійнае майстэрства пісьменнікаў дазваляюць літаратурна-мастацкаму друку паўней праяўляць сябе ў вырашэнні задач камуністычнага будаўніцтва, у задавальненні культурных запатрабаванняў народа. Пісьменніцкія арганізацыі, рэдакцыі часопісаў пакуль яшчэ недастаткова настойліва прыцягваюць адораных літаратураў да работы над творами актуальнай накіраванасці. Новыя пакаленні савецкіх людзей маюць патрэбу ў бліжэй ім па духу і часу станоўчым героі, які ўспрымаўся б як мастацкае ад-

крыццё, уздзейнічаў на ўчынкі людзей, адлюстроўваў бы лёс народа.

Рэдакцыі, партыйныя арганізацыі часопісаў і аўтарскі актыў, указваюцца ў пастанове, закліканы працаваць з большай мерай адказнасці. Нельга мірыцца з тым, што ў некаторых часопісах апублікаваны творы, у якіх падзеі айчыннай гісторыі, сацыялістычнай рэвалюцыі, калектывізацыі паказаны з сур'ёзнымі адхіленнямі ад жыццёвай праўды. Асобныя публікацыі змяшчаюць прадурзятая, павярхоўныя меркаванні пра сучаснасць. У радзе перыядычных выданняў прыняжана роля рэдакцыі. Кіраўнікі часопісаў не заўсёды праяўляюць належную патрабавальнасць у рабоце з аўтарамі. Друкуецца нямала твораў слабых у мастацкіх адносінах, якія церпяць на драбнатэме.

На старонках часопісаў з'яўляюцца гісторыка-літаратурныя і літаратурна-крытычныя работы, аўтары якіх яўна не спраўляюцца са складаным матэрыялам, выяўляюць светлаглядную блытаніну, няўменне разглядаць грамадскія справы гістарычна, з дакладных класавых пазіцый. Літаратурнай крытыцы падчас не хапае пэўнасці і прынцыповасці ў ацэнках.

Цэнтральны Камітэт КПСС рэкамендуе Саюзу пісьменнікаў СССР, кіраўнікам літаратурных часопісаў засяродзіць увагу і намаганні творчых работнікаў, мастацкай сродкі літаратурнага друку на карэнныя пытанні унутранай і знешняй палітыкі, на рашаючых кірунках сацыяльна-эканамічнага жыцця краіны ў адпаведнасці з рашэннямі XXVI з'езда КПСС, удасканальваць сувязі з працоўнымі калектывамі, зыходзячы з таго, што галоўная мэта гэтай работы — узбагачэнне мастацтва актуальным жыццёвым зместам, стварэнне высокамастацкіх твораў пра сучаснасць.

Літаратурна-мастацкая перыёдыка, гаворыцца ў пастанове, заклікана ісці ў нагу з часам, заўважаць і падтрымліваць новае, перадаваць ў жыцці савецкага грамадства, няўхільна кіравацца прынцыпамі партыйнасці і народнасці. Пісьменніцкім арганізацыям, рэдакцыям літаратурных часопісаў трэба заахвочваць распрацоўку тэматыкі, якая звязана з курсам КПСС на інтэнсіфікацыю эканомікі, удасканальванне вытворчых адносін, развіццё сацыялістычнага саборніцтва. Новыя задачы развіцця савецкай эканомікі непаруўна звязаны з усёй сферай грамадскіх адносін, з

фарміраваннем новага чалавека. Гэта адкрывае вялікі прастор для мастацкай творчасці.

У пастанове ўказваюцца, што Саюз пісьменнікаў СССР і рэдакцыі літаратурных часопісаў павінны дапамагчы творчым работнікам вызначыць сваё месца і ролю ў рэалізацыі задач, пастаўленых тав. Брэжневым Л. І. у дакладзе на майскім (1982 года) Пленуме ЦК КПСС, у ажыццяўленні Харчовай праграмы СССР. Перабудова сельскай гаспадаркі на аснове паскоранага ўкаранення дасягненняў навукі і перадавога вопыту абавязвае літаратураў засяродзіцца на мастацкім засваенні рэальнасцей, звязаных са стварэннем новых умоў вытворчасці і быту ў вёсцы. Літаратура можа многае зрабіць для выхавання ў моладзі любові да зямлі, да прыроды, да сельскай працы.

ЦК КПСС рэкамендуе Саюзу пісьменнікаў СССР, рэдакцыям і рэдакцыям часопісаў, літаратурнай крытыцы актыўней падтрымліваць мастацкія пошукі ў сферы сацыяльна значнай праблематыкі, сцвярджаюць варты савецкага чалавека жыццёвыя мэты, паслядоўна развенчаць апалітычнасць і спажывецкую псіхалогію.

Патрэбна выкарыстоўваць, гаворыцца ў дакуменце, усе магчымасці для павышэння выхаваўчага значэння мастацкага слова, напісання твораў высокага патрыятычнага гучання, якія пазытуюць служэнне Радзіме, справе партыі. Для мастацтва сацыялістычнага рэалізму няма больш важнай задачы, чым сцвярджанне савецкага ладу жыцця, норм камуністычнай маралі, прыгажосці і велічы нашых маральных каштоўнасцей — такіх, як сумленная праца на карысць людзей, інтэрнацыяналізм, вера ў гістарычную правату нашай справы. Часопісы закліканы паўней адлюстроўваць мастацкі вопыт саюзных і аўтаномных рэспублік, удзяляць увагу якасці перакладу твораў братніх літаратур на рускую і іншыя мовы народаў СССР, садзейнічаць далейшаму збліжэнню і ўзаемаўзбагачэнню культур сацыялістычных нацый, ідэйнаму і палітычнаму згуртаванню савецкага шматнацыянальнага грамадства, умацаванню дружбы народаў краін сацыялістычнай садружнасці.

Саюзу пісьменнікаў СССР, яго друкаваным органам неабходна шырэй прыцягваць савецкіх літаратураў, прагрэсіўных дзеячоў зарубешнай культуры для выступленняў за спыненне гонкі ўзбра-

енняў, за мір і бяспеку народаў, за прадухіленне пагрозы тэрмайдзернай вайны, выхоўваць працоўных у духу гатоўнасці да абароны рэвалюцыйных заваёў савецкага народа.

Мастацкае слова, адзначаецца ў пастанове, заўсёды было вострай зброяй у барацьбе за перамогу марксізму-ленінізму, у ідэалагічным проціборстве дзвюх сусветных сістэм. Партыя высока цэніць міжнародную дзейнасць пісьменнікаў, іх умёнае весці наступальную палеміку з ідэйным праціўнікам, актыўную ролю ў барацьбе супраць антыкамунізму. Вялікі поспех палітычнага рамана, публіцыстычнага фільма, драмы і паззіі паказвае, што гэты напрамак мастацкай творчасці адпавядае духу часу.

ЦК КПСС звяртае ўвагу Саюза пісьменнікаў СССР, рэспубліканскіх саюзаў, рэдакцыяў часопісаў на неабходнасць і далей развіваць мастацкую публіцыстыку. Пры гэтым удзяляць асабліваю ўвагу маладым літаратарам. Творчыя камандзіроўкі, падрыхтоўка адказных матэрыялаў па заданнях рэдакцыі могуць стаць для іх сур'ёзнай жыццёвай і прафесійнай школы, накіраваць іх талент на верны шлях.

У пастанове ЦК КПСС падкрэсліваецца неабходнасць павысці ролю пярвічных партыйных арганізацый часопісаў у рабоце рэдакцыйных калектываў. Яны павінны актыўна ўздзейнічаць на тэматычнае планаванне, на змест публікуемых матэрыялаў, удзельнічаць у падборцы і выхаванні кадрў работнікаў рэдакцыі, падтрымліваць атмасферу высокай адказнасці за даручаную справу, садзейнічаць развіццю ў калектывах рэдакцый крытыкі і самакрытыкі.

ЦК Кампартый саюзных рэспублік, крайкомам і абкомам партыі, МГК КПСС прапанавана ўдзяляць паўсядзённую ўвагу ідэйна-творчай дзейнасці літаратурна-мастацкіх часопісаў, заахвочваць садружнасць літаратураў з працоўнымі горада і вёскі, па-дзелавому рэагаваць на выступленні літаратурнага друку, больш актыўна выкарыстоўваць часопісныя публікацыі ў ідэалагічнай рабоце.

Саюзу пісьменнікаў СССР, Дзяржкамвыду СССР сумесна з Дзяржпланам СССР і Міністэрствам фінансаў СССР даручана ажыццявіць меры па далейшаму ўдасканальленню матэрыяльна-тэхнічнай базы выдання часопісаў, іх паліграфічнага выканання, тыражыравання і распаўсюджвання.

НАШЫ ГОСЦІ

традыцыі такога мастацтва знакамітыя рэжысёры рускай савецкай сцэны Аляксей Дзікі, Іван Яфрэмаў, Мікалай Панроўскі, Уладзімір Тацішчаў, Георгі

АД УРАЛЬСКИХ СТРОМ

1 жніўня ў Мінску пачынаюцца гастролі Сяврдлоўскага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра драмы.

У асяроддзі сцэнічных дзеячоў горада Сяврдлоўск называюць тэатральнай сталіцай Урала. І тэатр, які на гэтых днях гасцінна сустракае мінчане, быў створаны пяцьдзесят два гады назад у горадзе, што з'яўляўся тады цэнтрам вялікай Уральскай вобласці, куды ўваходзілі цяперашнія Пермская і Чэлябінская. Арганічнай рысай творчага калектыву стала пацучцё грамадзянскай адказнасці за ідэйна-мастацкі ўзровень кожнай п'есы або твора сучаснага драматурга. Грамадскі тэмперамент лепшых работ свёрдлаўчан заслужыў прызнанне шырокага глядача. Закладалі ж

Георгіеўскі, Яфім Брыль, Веніямін Біцюціні. Рэпутацыю адмысловага ансамбля вынаўцаў анцёрскага трупна гэтага тэатра пацвярджала і гэтыя дэма самастойным раскрыццём пафасу шэкспіраўскіх трагедый і глыбока псіхалагічнай прозы Д. Маміна-Сібірана, сацыяльнай непрымірыма сці М. Горькага і надзённай праблематыкі сучасных аўтараў.

Тэатр з горада Сяврдлоўска здаўна зарэкамендаваў сябе як калектыву, здатны тонеа адрозніваць сапраўдную сучаснасць у метадалогіі рэжысуры або ў прыёмах сцэнаграфіі ад модных эксперыментаў. Павага да аўтарскага слова, да задумы пісьменніка спалучаецца тут з імправізацыйнай свабодай паводзін анцёра ў «прапанаваных абставінах» вось гэта-

га, сёння ўасабляемага на падмостках жыцця чалавека. У святле рампы звычайна паўстаюць не толькі лёс герояў і не толькі драматычныя або на медыйныя сітуацыі, а і сунупнасць маральных наштоўнасцей, якія Сяврдлоўскі тэатр

драмы адстойвае, сцвярджае, славіць.

Гастрольная афіша лета-82 дае магчымасць мінчанам і гасцям беларускай сталіцы далучыцца да сённяшняга дня тэатра. Ад Льва Талстога да Агаты Крысці, Валяцін Распуцін і Генрык Ібсен, высокая драма і сатырычны гротэск, палітычны рэпартаж і вадзівільнае відовішча — якая разнастайнасць! А можа — стракатасць? Меркаваць будучы глядачы па тых уражаннях, якія чакаюць нас неўзабаве. Сяврдлоўскі дзяржаўны ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга акадэмічны тэатр драмы прыязджае ў поўным складзе на чале з народнымі артыстамі РСФСР Ю. Васільевым, В. Вароніным, А. Захаравай, Л. Ахлупніным, Г. Умплевай, У. Марчанкам і В. Шатровай. Выступаюць гасці з Урала на сцэнічных пляцоўках Дома афіцэраў і Рускага тэатра БССР імя М. Горькага.

Паслязўтра спектаклем «Плён асветы» свёрдлаўчане адкрываюць заслону. Грамадскасць зычыць гасцям поспеху!

На здымку: сцэна са спектакля «Плён асветы».

З ДАЛЁКІХ І БЛІЗКІХ ДАРОГ

Зямля Пскоўшчыны... Мы ступілі на яе з глыбокай душэўнай узрушанасцю і вялікай цікавасцю. Мы — гэта група беларускіх пісьменнікаў: Ігнат Дуброўскі, Віктар Карамазэў, Нэла Тулупава, Святлана Алексіевіч, Васіль Якавенка, Сцяпан Кухараў, Анатоль Казловіч і я. Там да нас далучыўся рускі пісьменнік, які жыве ў Пскове, Яўгеній Нячаеў, а крыху пазней — літаратары Іван Васільеў і Уладзімір Бараб'еў.

Чысты ранак сустрэў нас сонечнай светласцю. Кароткая перадышка з дарогі і — экскурсія ў Дом-музей У. І. Леніна на вуліцы Леніна.

Пскавічы кляпатліва захоўваюць ленінскія памятныя мясціны, дарагія сэрцу кожнага савецкага чалавека. Уладзімір Ільіч жыў у Пскове ў сакавіку — чэрвені тысяча дзевяцісотга года. Гэты перыяд яго жыцця быў значным этапам у гісторыі Камуністычнай партыі.

Есць у музеі і экспанат, падараны яму беларусамі, — памастацку дасканала, хораша вытканы віцебскімі ткачамі дыван з партрэтама правадара. Пабываючы «ў Леніна», мы наведваліся «ў госці да Пушкіна».

Міхайлаўскае... Трыгорскае... Святагорскі манастыр... Гэта там, дзе пачынаецца, цягнуцца ў неаглядную далечыню, лясістая града адгор'яў Валдайскага ўзвышша. Там, дзе сярод прывольнай рускай прыроды цячэ «ціхалінная Сорачка» і «сінеючы, сцелешца шырока» возера Кучане.

У гэтых запаведных месцах, якія бачылі вялікага Пушкіна, чулі яго голас, асабліва востра і глыбока ўспрымаеш яго жыццём і бяскожна блізім — нашым сучаснікам, які заклікае і натхняе нас Айчыне аддаваць «душы цудоўныя парывы».

Далейшыя нашы пушывіны былі ў працоўныя калектывы. Спачатку — на Пскоўскі завод апаратуры далёнай сувязі. Што найперш хочацца сказаць пра гэтае прадпрыемства? А тое, што яно вызначаецца высокай культурай сучаснай вытворчасці. Найноўшае абсталяванне, першакласная высакіасная прадукцыя...

Я, можа, і не завастраў бы ўвагу на высокіх вытворчых дасягненнях прадпрыемства, бо само па сабе ў наш час гэта звычайная з'ява. Аднак павёў гэтую гаворку таму, што ўсе добрыя — і працоўныя, і сацыяльна — культурныя — заводскія справы там выяўляюць ярка выражаную ўзаема-сувязь з высокім маральным, духоўным станам калектыву. Спытайце ў прасяўшчыцы цэха пластмас дэпутата Вярхоўнага

Савета СССР Антаніны Віктараўны Васільевай, што найбольш спрыяе таму, каб ёй плённа працавала, і яна адкажа: «Добрая кніга». Ды ці толькі ад яе адной на заводзе можна пачуць такое?.. Вось чаму калектыву трымае цесныя сяброўскія сувязі з літаратарамі, якія жывуць на Пскоўшчыне, і прадпрыемства штогод прысуджае пісьменнікам сваю прэмію за лепшую кніжку мастацкіх твораў пра рабочы клас. Там яшчэ раз практычна пацвердзіліся словы Леаніда Ільіча Брэжнева: «Мы добра ведаем, што мастацкае слова, пералічы фарбаў, вы-

туры, выстраіцца дамкі-катэджы з неабходнымі сельскаму жыхару сляжнікімі прыбудовамі. За ваколіцай маляўніча раскінецца вялікае вадасховішча».

Усяго саўгас будзе мець сем тысяч гектараў угоддзяў. Больш за дзве тысячы гектараў будуць адваівацца ў балот. Ужо зараз саўгасныя статкі нагульваюць прывагі і вялікае малако на шырокіх меліяраваных пласках. Прываду дзве лічы. Летась вытворчасць сельскагаспадарчай прадукцыі ў гаспадарцы павялічылася ў параўнанні з сярэднегадавым паказчыкам папярэдняй пяці-

ракананне, што цяпер зямля моцная механізатарамі, а яны — працай на ёй. У брыгадзе механізатараў Эдуарда Іосіфавіча Даніловіча, ураджэнца Глыбоцкага раёна, сабраліся людзі з розных куткоў краіны і розных нацыянальнасцей: два рускія, два беларусы, немец і малдаванін. Брыгада на магутных трактарах Т-130 праводзіць культуртэхнічныя работы. Выконвае план не менш як на сто пяцьдзесят працэнтаў. Расказваючы пра сваю працу, малдаванін Валеры Думітраш раптам бліснуў цёмнымі жвавымі вачамі, кінуў:

на ўкладцы дрэнажных трубак. Неяк здарылася так, што трэба было дапамагчы адной брыгадзе карчаваць кусты. Механізатар шырокага профілю Мікалай Рылік перасеў на трактаркарчавальнік, а жонка яго на сваім аграгэце выконвала работу за дваіх. Мікалай Андрэевіч і Раіса Віктараўна разумеюць, што зямлі патрэбны не падзенчыкі, а гаспадары — рупныя, шчодрыя, няўрымслывыя.

Падобных прыкладаў у працоўнай практыцы меліяратараў няма. І трэба адзначаць, што яны не эпідэмы, а з'ява. Характэрная, заканамерная, устойлівая.

Можна было б яшчэ расказаць і пра добрыя справы беларускага будаўнічага атрада імя XIX з'езда Ленінскага камсамола: і пра неспаскойнага, удумлівага партыйнага ваяку меліяратараў, у недалёкім мінулым машыніста многакаўшовага экскаватара, нашага земляка Якава Ізотавіча Марозова, які, цалкам аддаючы сваёй адказнай рабоце, знаходзіць час і для таго, каб паспяхова вучыцца ў Ленінградскай вышэйшай партыйнай школе. Але гэта таксама ў сутнасці сваёй было б пра тое ж, пра што гаварылася вышэй: як савецкія людзі, згуртаваныя інтэрнацыянальным братэрствам, уносяць свой уклад у выкананне рашэнняў XXVI з'езда КПСС. Як усім нам дае сілу і гордасць гэтая наша самая галоўная, самая адказная і патрэбная справа.

Можа паўстаць пытанне: што, у саўгаса, у рабоце меліяратараў няма ніякіх недахопаў, непаладак? На жаль, ёсць. Але ў адказ на гэтае пытанне адразу ўспамінаюцца словы, якія сказаў нам на развітанне Генадзь Мікалаевіч Бубнаў:

— Чым больш бываеш сярод людзей, тым глыбей пераконваешся, што ў жыцці няма праблем, якія б не пададаліся вырашэнню. Галоўнае — каб душа была настроена вырашыць іх.

Неспаскойныя душы тых, хто будзе саўгас, працуе на яго паллях і фермах, настроены на гэта непакісна. У шчырых знаёмствах у саўгасе, на меліярацыйных трасах кожны з нас, беларускіх літаратараў, з гонарам пераконваецца, што ўпартыя, апантанія людзі няўхільна набліжаюць тут росквіт Нечарназем'я.

Пад час нашых рабочых сустрэч на пскоўскай зямлі мы расказвалі пра дасягненні рэспублікі ў эканамічным і культурным жыцці, пра развіццё беларускай літаратуры. Сустрэчы гэтыя, простыя і разам з тым надзвычай цікавыя, былі для нас вельмі плённыя. Яны духоўна ўзбагацілі нас, глыбей раскрылі нам велічную сутнасць чалавека працы.

Аляксандр КАПУСЦІН.

ПА ПСКОЎСКАЙ ЗЯМЛІ

разнасць каменя, гармонія гукаў натхняюць сучаснікаў і перадаюць патомкам памяць сэрца і душы аб нашым пакаленні, яго хваляваннях і здзяйсненнях».

Шмат цікавых змястоўных сустрэч было ў нас з меліяратарамі ПМК-43 «Беларусьводбуда», якія праводзяць меліярацыю ў Пыталаўскім раёне, і працаўнікамі саўгаса «Беларускі». Там мы яшчэ раз пабачылі надзвычай яркага, непакіснага і сумленнага сельскага працаўніка. Бачылі яго ўсюды: у полі і ў райкоме, за рычагамі экскаватара і на будоўлі. У час гутаркі ў Пыталаўскім райкоме партыі першы сакратар райкома Генадзь Мікалаевіч Бубнаў сказаў:

— Працоўны раённа вельмі ўдзячны Цэнтральнаму Камітэту Кампартыі Беларусі і беларускаму ўраду. Надзвычай вялікую дапамогу аказвае нам рэспубліка ў будаўніцтве саўгаса і меліярацыі забалочаных масіваў.

А пасланцы нашай рэспублікі ў сваю чаргу з удзячнасцю гавораць пра тых клопаты, якія працягваюць раённая партыйная арганізацыя, каб стварыць ім умовы для жыцця і працы.

Прырода быццам наўмысна падрыхтавала там меліяратарам стратэгічную прасторы. Успамінаюцца словы Янікі Купалы: «Дзе вечная пустка была, там горад паўстаў і расце...» На вечнай пустцы ўзняўся пасёлак саўгаса «Беларускі». Добраўпарадкаваныя дамы, магазін, дзіцячы сад-яслі на сто сорак месцаў. Здаданы ў эксплуатацыю і аб'екты вытворчага прызначэння: кароўнікі, майстэрні, гаражы, кацельні і іншыя.

Неўзабаве прыме вучняў сярэдняй школы, агалосіцца звонкімі галасамі Палац культур,

годкі на трынаццаць працэнтаў. Надой малака ад каровы за пяць месяцаў гэтага года ўзрос на сто дваццаць дзевяць кілаграмаў у параўнанні з такім жа леташнім перыядам.

— Безумоўна, усе мы разумеем, што да нашага саўгаса патрабаванне асобае, — гаворыць механізатар, камуніст Н. П. Голубеў. — У яго будаўніцтва дзяржава ўкладвае трыццаць сем мільёнаў рублёў, і мы павінны самаадданай працай зрабіць яго гаспадаркай высокай вытворчай культуры. Унесці свой уклад у выкананне Харчовай праграмы.

Каля роднай хаты, у тым краі, дзе ты нарадзіўся і вырас, каля маці і бацькі зачынаецца наш характар. Земляробскі характар многіх працаўнікоў саўгаса зачынаецца сярод дарог і палёў роднай Беларусі. Там, на Магілёўшчыне, глыбока адчуў сябе працаўніком зямлі і дырэктар гаспадаркі Васіль Яфімавіч Навіцкі. За плячамі ў яго трыццаць адзін год жыцця. Сын калгаснага брыгадзіра, ён сам таксама быў брыгадзірам, камсамольскім работнікам, атрымаў вышэйшую сельскагаспадарчую адукацыю... Ён увесь у клопатах, імкненнях і парываннях. Як мы зараз жыць павінны? Так, як патрабуе наш час. Ён цяпер ідзе хутка, шчыльна, і ў адмераныя табе дні трэба паспець зрабіць многа добрага. Разам з усімі савецкімі людзьмі працаўнікі саўгаса рыхтуюцца дастойна сустрэць шасцідзясяцігадовы юбілей нашай краіны, актыўна ўключыліся ў выкананне рашэнняў майскага Пленума ЦК КПСС.

На будоўлях, у полі мы сустракаліся з многімі. І ва ўсіх гутарках, як бы і з кім яны ні вяліся, заўсёды адчувалася пе-

— Увачавідкі мяняецца наша Нечарназем'е, прама ўвачавідкі!

Як многа тут казалі зляцеўшыя з яго вуснаў два простыя словы: «Наша Нечарназем'е». Жонка Валерыя Вера — чывашка — таксама меліяратар, працуе дрэнажным майстрам.

Пасля, калі зноў зайшла некая гаворка пра брыгаду Даніловіча, начальнік ПМК Леанід Паўлавіч Гайдук сказаў:

— Можна сказаць, горы хлопцы варочаюць. А часам з імі нялёгка бывае. Неспаскойныя яны — патрабуюць, прымушаюць думаць і рухацца. Але не за славай гоняцца — дзеля справы стараюцца.

Так вось — не за славай...

Звяртае на сябе ўвагу яшчэ адна характэрная рыса: у калектывах і саўгаса, і меліяратараў сумесна на аграгатах шмат працуе сямейных дынастыяў. Больш за дваццаць гадоў добрым памочнікам экскаватаршчыка Аляксандра Іларыявіча Каваленка з'яўляецца яго жонка Вольга Андрэеўна. Разам яны асушалі балоты Беларусі. А ў семдзесят пятым годзе з першым атрадам беларускіх меліяратараў прыехалі ў Пыталава, каб дапамагчы мясцовым земляробам. І тут яны таксама ў рабочым страі, як кажучы, на правым флангу. Такія людзі лішне не размаўляюць. Для іх ёсць справы ў імя Радзімы, а не гучныя словы пра яе.

Два гады таму назад ступілі на зямлю саўгаса «Беларускі» жыхары Пухавіч Мінскай вобласці камуністы муж і жонка Мікалай Андрэевіч і Раіса Віктараўна Рылік. Мікалай Андрэевіч кіруе многакаўшовам экскаватарам, Раіса Віктараўна — заўсёды побач з ім. Яны ўзначальваюць звяно

Пяцігодка: год за годам

Натхнёныя гістарычнымі рашэннямі XXVI з'езда КПСС, майскага (1982) Пленума ЦК КПСС, які прыняў Харчовую праграму, як ніколі натхнёна працягваюць у гэтыя дні ўсе савецкія людзі, прыкладаючы намаганні для таго, каб паспяхова выканаць сацыялістычны абавязальства, забяспечыць далейшы рост грамадскай вытворчасці і яе эфектыўнасці. Дасягненні відавочныя, зроблена ня мала, і тое, што здзейснена ўжо, назаўсёды застаецца ў летапісе лепшых спраў савецкага народа ў пабудове камуністычнага грамадства, чырвонымі літарамі ўпісана ў гісторыю. Пэўны ўклад у стварэнне такога летапісу пяцігод-

кі ўносіць і рэспубліканскае ордэна Дружбы народаў выдаецца «Беларусь». Цікавая задума — выпуск серыі кніг «Савецкая Беларусь ў 11-й пяцігодцы». «Год першы» — такі падзагалавак мае першая з іх, што расказвае пра поспехі, дасягнутыя працоўнымі рэспублікамі летась, калі новая пяцігодка ўзяла свой упэўнены старт. Адзіраваецца зборнік паведамленням, што за высокія вынікі ва Усесаюнным сацыялістычным слаборніцтве, паспяховае выкананне Дзяржаўнага плана эканамічнага і сацыяльнага развіцця СССР на 1981 год у прамысловасці Беларускай ССР быў уручаны пераходны Чырвоны сцяг ЦК

КПСС, Савета Міністраў СССР, ВЦСПС і ЦК ВЛКСМ. Высокіх узнагарод удастоены Мінская і Гродзенская вобласці, гарады Брэст, Віцебск, Бабруйск, 9 раёнаў, 81 калектыв аб'яднанняў, прадпрыемстваў, арганізацый і устаноў прамысловасці, будаўніцтва, транспарту, сельскай гаспадаркі рэспублікі, у тым ліку 39 працоўных калектываў — з занясеннем на Усесаюнную дошку гонару на ВДНГ СССР (усе яны далей пералічваюцца ў кнізе). Змешчаны партрэты Уладзіміра Ільіча Леніна і Леаніда Ільіча Брэжнева, здымак прэзідыума XXIX з'езда КПБ, віншаванні таварышы Л. І. Брэжнева, з якімі ён звяртаўся ў 1981 го-

дзе да працоўных рэспублікі. Сярод іншых матэрыялаў — паведамленне ЦСУ БССР «Аб выніках выканання Дзяржаўнага плана эканамічнага і сацыяльнага развіцця Беларускай ССР у 1981 годзе» і наментарый да яго.

«Магутная сіла слаборніцтва» — так назваў сваё выступленне сакратар парткома магілёўскага завода «Строммашина» імя 50-годдзя Вялікага Кастрычніка Л. Карніенка. Са справай сваёй гаспадаркі, якая летась атрымала самы высокі па рэспубліцы ўраджай збожжавых — 45 цэнтнераў з гектара, знаёміць старшыня калгаса «Ленінскі шлях» Слуцкага раёна М. Васілевіч — «Хлеб — усяму галава». «Каб больш было малака і мяса» — выступленне старшыні калгаса імя Чырвонай Арміі Віцебскага раёна, Героя Сацыялістычнай Працы М. Каца...

Аб тым, як умацоўваецца су-

вязь навуці з вытворчасцю, гаворыцца ў артыкуле галоўнага вучонага сакратара Прэзідыума АН БССР, акадэміка АН БССР Л. Кісялеўскага «Саюз навуці і працы».

1981 год стаў і годам далейшага росквіту беларускай культуры. Пра гэта расказвае ў артыкуле «У яркіх вобразах літаратуры і мастацтва» донтар філалагічных навук, прафесар Б. Стральцоў.

Змешчаны таксама нарысы А. Кірылава «Другая маладосць «Гомсельмаша», выступленне старшыні выканкома Мінскага гарадскога Савета народных дэпутатаў Г. Таразевіча «Працоўны рытм горада-героя» і іншыя матэрыялы. Выданне багата ілюстравана чорна-белымі здымкамі, што дапаўняюць расказ пра жыццё Беларусті ў першым годзе адзінаццатай пяцігодкі.

Г. СЕКУШЭНКА.

КРЫТКА, БІБЛІАГРАФІЯ

ЯНКА БРЫЛЬ — адзін з тых нямногіх шчаслівых пісьменнікаў, чые творы можна і трэба чытаць і перачытваць многа разоў, кожны раз абавязкова адкрываючы для сябе нешта новае, нечаканае, такое патрэбнае для душы, што ажно будзеш дзівіцца: «Як жа я праглядзеў гэта раней?»

Перада мною на сталае, сярод іншых кніжак, пяць аднолькава аформленых важкіх тамоў, быццам пяць самавітых, напакаваных незвычайным скарбам, куфраў. Я часта, як цяпер во, бяру адзін з іх у рукі, адкрываю вокладку-вечка і... папраўдзе, не папракайце таго ў гультайстве, у чых руках убацьце кнігу, напісаную Янкам Брылем.

Лёгка і адначасова няпроста пісаць пра творчасць гэтага пісьменніка. Лёгка таму, што героі ягоных даўно хрэстаматыйных твораў — Пячнік з «Memento mori», Маці з аднайменнага апавядання — для мяне і маіх аднагодкаў, дзяцей і ўнукаў тых, хто бараніў свабоду, — не проста літаратурныя вобразы, а нешта значна большае, даражэйшае, як, скажам, родная хата, невялікая рэчка ў чэзлым аleşніку ля вёскі, светлы і крыху дакорлівы погляд матуліных вачэй.

Як жа цяжка па-сапраўднаму напісаць пра гэтае самае дарагое, невыказанае!

Найперш хочацца гаварыць пра мову твораў пісьменніка, бо дыван не вытчаць, калі не заснуеш уток, а без гліны — не тое што посуд які, пёўніка-свіцёлку не зробіш. Цяжка тут абмысціся без эпітэтаў і параўнанняў, але, каб быць як мага карацейшым, адважусь на гэтае, мо крыху і не зусім звычайнае вызначэнне: усё сабраннае ў пяцітомніку напісана жыванароджанаю моваю, з такім багаццем інтанацый, што забываешся на літары і абзацы, наву чую самога аўтара, бацьшы ягоныя вочы — добрыя, прыязныя, заклапочаныя.

Не буду катэгарычна сцвярджаць, але мне здаецца, сярод апавяданняў, напісаных Янкам Брылем, ёсць творы, якія ў аднолькавай меры можна аднесці і да літаратуры, і да музычнага мастацтва. У першую чаргу гэта тычыцца такіх рэчаў, як «Яшчэ раз першы снег» і «Тройчы пра адзіноту». Сапраўды, яны амаль не паддаюцца хоць якому крытычнаму аналізу, яны — як песні, якія можна толькі адчуць сэрцам, спяваць або не спяваць іх разам з аўтарам.

«Запісаць свой рэдкі настрой, ясны і ўзнёслы, як у «Яшчэ раз першы снег», або настрой некалькіх дзён, як у «Тройчы пра адзіноту», — няўжо гэта не мастацтва?» — аднойчы спытаў у самога сябе і ў нас, ягоных шматлікіх чытачоў, пісьменнік.

Безумоўна, гэта — мастацтва, а для кагосяці — і Жыццё.

І ўсё-такі, гаварыць пра апавяданні пісьменніка і не ўспомніць «Гуртавое», — значыць амаль нічога не сказаць пра Брыля-апавядальніка, бо менавіта гэты твор, у жанравых адносінах хутчэй за ўсё паэма, чым апавяданне, пра «момант чалавечай блізкасці, глыток высокай радасці жыцця», пра душу народную і пра

тое, як выпявае ў ёй зярнятка таленту, — менавіта гэты твор з'яўляецца адной з самых яркіх удач не толькі Брыля, але і беларускага апавядання наогул.

Перад тым як звярнуцца да наступных тамоў, хацелася б колькі слоў сказаць пра саму пабудову новага збору твораў пісьменніка. Не дарэмна, мне думаецца, Янка Брыль у першы том уключыў апавяданні, створаныя за сорок два гады творчай працы, а ў апошні, пяты том, лірычныя запісы і мініяцюры, многія з якіх смела можна аднесці таксама да жанру апавядання. Такім чынам, перачытваючы том за томам, яшчэ і яшчэ раз упэўніваешся: Янка Брыль, аўтар шматлікіх цікавых аповесцей і рамана, па прыродзе свайго таленту перш за ўсё апавядальнік, майстар кароткай формы, што вельмі добра ўсведамляе і сам пісьменнік: «Хто збірае ў адно, у свае «Людзі на балоце», а хто

цяжымі марамі, нарэшце, са сваёй высокай чалавечай годнасцю і жыццёвай, праверанай гадамі, філасофіяй.

Аповесць «Золак, убачаны здалёк», прынамсі, як і «Ніжнія Байдуны», можна аднесці да так званай бессюжэтай прозы, якая ў самых розных літаратурах даўно заваявала гарачую сімпатыю і самую пільную ўвагу ўдумлівага чытача. Як ні ў якім другім жанры, поспех тут, акрамя неаспрэчных таленту і майстэрства, залежыць ад грамадзянскай сталасці пісьменніка, ягонай жыццёвай пазіцыі. Такія творы, як «Золак, убачаны здалёк», менш за ўсё выседжваюцца за сталом, яны нараджаюцца, выпактваюцца ўласным лёсам. Даследуючы душу чалавечую, паказваючы яе сонечную, калі гэтак можна сказаць, аснову, пісьменнік з вялікай трывогай прыглядваецца да незразумелых і быццам выпадковых «цёмных плямак» на ёй, з-за якіх пасля — «Толькі той

тага Брылёвага нарыса, гаварыць пра ягоную творчасць — пустая і марная справа.

Здаецца, таго ці наступнага дня я пайшоў у бібліятэку і, не адрываючыся, на адным дыханні, прачытаў «Сэрца камуніста», а за ім і іншыя нарысы. Адкрыццё, якое зрабіў я ў той вечар, і цяпер са мною: у нашай беларускай дакументалістыцы ёсць рэчы, якія заўсёды будуць чытацца з цікавасцю і задавальненнем, бо з'яўляюцца не толькі «дакументамі свайго часу», але і творами высокага мастацтва.

Поспех да Брыля-дакументаліста прыйшоў таму, што пісаў ён свае нарысы, не падганяючы іх пад загалды прыдуманых, няхай сабе і модных, схемы, а кіраваўся галоўным: праўдай у адлюстраванні тых ці іншых падзей, сапраўднай павагай і любоўю да нашага савецкага чалавека.

Падарожнік не па службовым становішчы, а па няўрымслівай і неспакойнай душы

распырсквае, як я, каб потым сабралася ў адно. Трэба і гэтым займацца, асабліва калі не пішацца большае, як цяпер мне. Можна, бог дасць, пакуль што».

У другі том збору твораў пісьменніка ўвайшлі сем аповесцей, у тым ліку і перапрацаваная, вернутая шырокаму чытачу аповесць «У Забалотці днее». Упэўнены, пра яе яшчэ скажуць сваё слова крытыкі, дый самі чытачы, мне ж хацелася б спыніцца на дзвюх апошніх па часе напісання аповесцяў — «Ніжніх Байдунах» і «Золку, убачаным здалёк».

Першы з гэтых твораў Алесь Адамовіч, памятаецца, назваў «народнай кнігай». Высокая і вельмі дакладная ацэнка. У чым жа мне, аднаму з чытачоў і прыхільнікаў таленту пісьменніка, бачыцца гэтая народнасць? Найперш, вядома, у непаўторных, сапраўды народных характарах, выяўленых у аповесці з такой мастакоўскай сілай, з такім бліскучым майстэрствам, што яны, гэтыя характары, трапіўшы на старонкі кнігі, як і ў жыцці, засталіся самабытнымі, надзвычай цікавымі людзьмі, з усімі іхнімі радасцямі, няўдачамі, дзівацтвамі.

Дарэчы, пра дзівацтвы. У апошніх гадах на так званых «чудзікаў» пракцічна цэлая мода, асабліва сярод маладых літаратараў. Шкада толькі, што многія дзівацтвы выдумляюцца самімі аўтарамі, затым, як ярлыкі, прычэпляюцца да літаратурных вобразаў без усялякага адчування спецыфікі нацыянальнага характару, закладзеных у ім схільнасцей.

У Брыля вы не сустрэнеце гэткага штукарства. Захар Іванавіч Качко, дзядзька Бохан-Калоша, маёр Асмалоўскі і іншыя ніжнебайдуноўскія героі — гэта тыповыя і — разам з тым — незвычайныя людзі, ксжны са сваім уласным, непадобным да іншых, бачаннем навакольнага свету, са сваімі слабасцямі і заветнымі дзі-

дзікі рогат чуешца. І плач. Безабаронны, беспрасветны...».

Грэх не сказаць, змаўчаць пра само пісьмо гэтых твораў, — такое натуральнае, вольнае, як дыханне, што міжволі ўспамінаеш: таленавітае — заўсёды простае. І нічога лішняга, дугараднага, дзядурнага. Дарэчы, калі падумаць, як і ў самым жыцці.

У трэці том свайго новага збору твораў, акрамя шырока вядомай кнігі «Птушкі і гнёзды», раздзелаў з няскончанага рамана «Граніца», Янка Брыль уключыў тры нарысы, напісаныя ў далёкія саракавыя і пяцідзясятныя гады: «Нёманскія казкі», «Сэрца камуніста» і «Партрэт старэйшага таварыша». У параўнанні з раманам «Птушкі і гнёзды», гэтыя творы, магчыма, не так вядомы, асабліва маладому чытачу, але займаюць сваё адметнае месца ў творчай біяграфіі пісьменніка.

Колькі год назад, недзе адразу пасля таго, як у часопісе «Малодосць» была надрукавана аповесць «Золак, убачаны здалёк», мне давялося гутарыць з цікавым, энцыклапедычных ведаў чалавекам, жыццё якога цесна знітавана з літаратурай, нашай беларускай культурай і які па-сапраўднаму ведае, любіць, тонка адчувае творы Янкі Брыля. Спачатку мы дзядзіліся ўражаннямі аб тым, што прачытанай аповесці, потым міжволі пачалі прыгадваць іншыя творы пісьменніка. І вось тады мой субяседнік нечакана спытаў:

— А «Сэрца камуніста» ты чытаў?

— Не, не чытаў... — адказаў я, хоць, прызнацца, так і хацелася кінуць галавою, павердзіць: «чытаў».

— Ну... — са шкадаваннем развёў рукамі мой субяседнік і адразу перавёў гаворку на нейкую іншую, далёкую ад літаратуры, тэму, нібыта даў зразумець: не прачытаўшы гэ-

сваёй, Янка Брыль аб'ездзіў, абхадзіў пехатою многія запаветныя куточки роднай Беларусі, вандраваў па Карэліі і Узбекістане, Карпатах і Далёкім Усходзе, наведваў не адну краіну Еўропы, Амерыкі, Азіі. І вось набытак, а ўспомніўшы харошае слоўка з пчаларскага лексікону — узятка: два салідныя раздзелы лірычных дарожных нататак — «Сцежкі, дарогі, прастор» і «Свет далёкі і блізкі». Пісьменнік, не забываючы адзначаць усю непаўторнасць і экзотыку той ці іншай краіны, мясціны, перш за ўсё расказвае пра людзей, што жывуць там, спрабуе зразумець, якімі клопатамі і турботамі заняты іхнія сэрцы. А яшчэ — вучыць любіць і даражыць Радзімай.

Многа добрага можна сказаць і пра Брыля-крытыка, які ніколі не адступіўся ад свайго даўняга выказвання, што «крытык павінен быць другам», няхай сабе суровым, балюча-праўдзівым, але заўсёды другам, які ў час няўдачы падтрымае, падставіць плячо, а не штурхне ў спіну. Прыкладам таму — вострыя агляды нашай краснай пісьменнасці за асобныя гады, рэцэнзіі на кнігі Івана Мележа, Яна Скрыгана, Анатоля Кудраўца, прадмовы да зборнікаў апавяданняў Міхаса Стральцова, Алеся Жука.

Немагчыма спакойна, без хвалявання чытаць пранізлівыя, замешаныя на светлых згадках і непраходзячым болі ўспаміны пісьменніка пра сваіх сяброў, таварышаў па яру Міхаса Лынькова, Рыгора Шырма, Івана Мележа, Дзмітрыя Кавалёва...

І вельмі хочацца спыніцца на лірычных запісах і мініяцюрах Янкі Брыля — надзвычай цікавай і арыгінальнай старонцы не толькі беларускай, але бадай што ўсёй шматнацыянальнай савецкай літаратуры.

Апошнім часам гэты, на першы погляд, лёгкі, агульнада-

ступны жанр усё часцей і часцей можна сустрэць на старонках усесаюзных і рэспубліканскіх часопісаў і літаратурных штотыднёвікаў. Аднак большасць публікацый, калі з ім пазнаёміцца, — шэрыя, дрэнна звязаныя рэзгіны ўтульных пейзажыкаў і вымуляных курортных або дачных успамінаў, дзе ад сапраўднай літаратуры засталася хіба што адна назва.

Сіла лірычнай прозы, як вядома, вельмі ў многім залежыць ад асобы аўтара, шырыні і глыбіні ягоных зацікаўленняў і памкненняў, той унутранай катаржнай і адначасна святой работы душы, пра якую пісаў Пастэрнак; у многім яна залежыць і ад таго, як разумее, ставіцца да жанру сам аўтар, наколькі ён адчувае спецыфіку кароткай формы, магчыма, закладзеныя ў ёй. На гэты конт у Янкі Брыля ёсць адно вельмі характэрнае прызнанне: «І ўсё-такі ў сваіх мініяцюрах я адчуваюся найбольш самім сабою. І вось чакаю кнігі з ім, сабранымі і прасеянымі, як чагосяці новага і найважнейшага ва ўсім, што я рабіў і раблю. Нейкае нават невытлумачальнае пачуццё да гэтых запісаў, якое вельмі па-свойму гаворыць мне, што я яшчэ штосьці добрае буду рабіць, што пра такое іменна я і марыў з самага свайго пачатку».

Цяжка пісаць пра мініяцюры Янкі Брыля, бо безнадзейна рызыкуеш тое, што ўціснута ў адзін сказ, разбавіць або растрэсці на тры, калі не болей, абзацы. Тое — гэта найперш невядома як захаваная першароднасць пачуцця, яго непрадуманасць і чысціня — аснова асноў усіх без выключэння лірычных запісаў пісьменніка.

У адрозненне ад другіх вядомых майстроў лірычнай прозы, напрыклад, Юрыя Куранава, які перад усім дбае пра форму, прыгажосць і непаўторнасць самога малюнка, Юрыя Бондарава і Уладзіміра Салаўхіна, чым мініяцюрам часцей за ўсё папярэднічае думка, жаданне напісаць пра тую ці іншую з'яву (чым і тлумачыцца пэўнае адчуванне другароднасці і нават штучнасці), Брыль ідзе сваёй уласнай дарогай, нялёгкай, але, як паказаў час, адзіна правільнай.

«Вартасць маіх мініяцюр вельмі ў многім залежыць ад іх незададзенасці, шчырасці, сімпласці і прастаты. Я мала думаў пра тое, што сам калісьці дам іх на суд чытачу, рашэнне гэтае прыйшло пасля. Я буду далаўняць, дасканаліць гэтую кнігу. І мне трэба баяцца, што можна і напсаваць, запісваючы для гэтай кнігі, з думкай пра яе».

Некаторыя з мініяцюр, выдыхнутыя пісьменнікам, з'яўляюцца сапраўднымі афарызмамі, і ім, як і народным прымаўкам і прыказкам, наканавана доўгае жыццё. Да іх ліку адносіцца і вось гэтае выказванне: «Два найвышэйшыя званні — пісьменнік і чалавек. Адно мне вельмі хочацца набыць, другое — яшчэ больш — не страціць».

Дзясць год таму Янка Брыль зрабіў такі запіс: «Я старамодны ў сваёй творчасці і стаю збоку ад тых, каму, відаць, мог бы быць карысным. Моладзі». На шчасце, час сцвярджае зусім адваротнае: творы пісьменніка, сабраныя ў новым пяцітомным зборы, з'яўляюцца сапраўднай школай для творчай моладзі, яны вучаць галоўнаму — як трэба ісці па жыцці і як трэба працаваць.

Уладзімір ЯГОУДЗІК.

СЛОВАМ ПУБЛІЦЫСТА

Дзейныя асобы: Бос. Самы, самы. Кандыдат у прэзідэнты. Асістэнт Боса.

Прыёмная зала Боса. Пасярод невялікае ўзвышэнне, на якім стаіць трон (мэдэрны — на адной ножцы, з паваротамі ва ўсе бакі). На троне Самы, самы... Жуче жвачку. Супроць трона — крэсла з дэтэктарам ілжы. Асістэнт прыводзіць у залу высокага, мажнага чалавека.

Асістэнт (да Боса). Ваша вялікасць, Кандыдат у прэзідэнты дастаўлены па вашаму загаду!

(Бос утаропіўся вачамі ў Кандыдата. Жуче жвачку).

Кандыдат (па-панібрацку). Хэло, сэр! **Асістэнт** (абураны). Вы што сабе дазваляеце!

Кандыдат (не зразумеў). А што? **Асістэнт**. Вы вітаецеся, як з якім-небудзь фермерам, а вы ведаеце, хто перад вамі?

Кандыдат. Перада мной бос. **Асістэнт**. Перад вамі — Яго Вялікасць!

Кандыдат (з гонарам). А я — Кандыдат у прэзідэнты!

Асістэнт. Вы пакуль нішто!

Кандыдат. Па Гэлапу за мяне будзе галасаваць большасць.

Асістэнт. Яго Вялікасці пляваць на вашу большасць!

(Бос выплюнуў пад ногі Кандыдата жвачку. Кандыдат аж перасмыкнуўся ад такой знявагі).

Бос (Кандыдату). Не звяртайце ўвагі. У мяне зашмат дзіўных звычак. **Кандыдат** (пакрыўджана). Але не забывайце ўсё ж...

Кастусь ГУБАРЭВІЧ

Бос. Не, не, я не забываю... Таму і загадаў вам з'явіцца сюды.

Кандыдат. Мне нельга загадваць. Хоць я пакуль і не прэзідэнт...

Бос. Загадаць буду вам, калі і прэзідэнтам станеце. Прашу заўважыць: калі станеце. А можаце і не стаць...

Вам трэба яшчэ здаць экзамен на Прэзідэнта.

Кандыдат. Але дазвольце...

Бос. Не дазволю... І станьце, як мае быць! (Кандыдат выцягнуў рукі па швах). От так... Каля вашых ног ляжыць мая жвачка... Падыміце і аднясіце яе унь у тую урну.. У маім палацы няма каму прыбіраць: уся абслуга бастуе.

Кандыдат (абураны). Вы што...

Бос. Між іншым, гэта мой першы тэст на паслухмянасць. Некаторыя кандыдаты рабілі гэта з выключнай пачцівасцю...

(Кандыдат падняў жвачку і пачціва аднёс яе да урны).

От так... А зараз адказвайце на мае пытанні. Толькі шчыра і без хлусні... У сваіх перадвыбарчых прамовах вы абяцалі ліквідаваць інфляцыю і беспрацоўе. Гэта вы што, сур'ёзна? Ці хлусілі?

Кандыдат. Ды як вам сказаць...

Бос (Асістэнту). Правяршыць.

(Асістэнт пасадзіў Кандыдата ў крэсла, прыставіў на яго лоб і грудзі датчыкі дэтэктара хлусні).

Асістэнт. Я падключаю вас к дэтэктару хлусні. Адказвайце на мае пытанне імгненна, не думаючы: сур'ёзна ці не?

Кандыдат. Не.

Асістэнт. Паглядзім... (Апарат падае перфастужку. Асістэнт чытае: «Хлусіў»).

Бос. Цудоўна. Пойдзем далей. У тых жа прамовах вы нешта мармыталі пра раззбраенне.

Кандыдат. Вы недакладна зразумелі мяне, Бос. Я меў на ўвазе ўзбраенне.

Бос (задаволена). Ну што ж, гэта ўжо ў стылі сапраўднага прэзідэнта. Ну так... А зараз пра самае галоўнае: вы згодны з тым, што камунізм пагражае ўсёй планеце?

Кандыдат. Згодны, Ваша Вялікасць! **Бос**. І што маеце рабіць?

Кандыдат. Буду думаць.

Бос. Запомніце: Прэзідэнты не думаюць. Думаю Я. І ратуй вас божа дазваляць сабе прэзідэнцкае вальнадумства!.. (Бос дастае з-за спіні трона адмысловую вінтоўку). Час ад часу я вымушаны праводзіць селекцыю прэзідэнтаў. На жаль, даводзіцца іншы раз рабіць выбракоўку сярод іх. Адстрэл прэзідэнтаў, як вам вядома, быў не на тэхнічным узроўні. Пісталеты, вінтоўкі з аптычным прыцэлам... Гэта, як бачыце, таксама вінтоўка. Зрабіў яе мой ваеннапрамысловы комплекс. Яна таксама страляе, але без шуму. І не куляй, а лазерам. Прабівае любую браню. На любой адлегласці. Можна дастаць і праз сцяну Белага дома. Зразумелі?

Кандыдат. Усёк.

Бос. Але гэта між іншым. На ўсялякі выпадак. Ну, а паколькі вы яшчэ не прэзідэнт і можаце пакуль думаць, то што ўсё ж вы зрабілі б для нейтралізацыі камунізму?

Кандыдат. Ні кроку назад!

Бос. Як гэта зразумець?

Кандыдат. Мае папярэднікі, гэтыя тупыя задніцы, аддалі камуністам Усходнюю Еўропу, Кубу, В'етнам, Лаос, Камбоджу, ледзь не палавіну Афрыкі, а я казямі лягу і ні кроку назад.

Бос. А наперад?

Кандыдат. Спачатку ўзброю НАТО. Там жа сядзяць адны шэйлакі. Дры-

КРЫТЫКА БІБЛІАГРАФІЯ

Адам Мальдзіс добра вядомы як сур'ёзны даследчык гісторыі літаратуры Беларусі дасавецкага перыяду. Ён узбагаціў беларускую савецкую навуку шэрагам цікавых і арыгінальных работ. Пра гэта сведчыць і выданая сёлета кніга «Беларусь у люстэрку мемуарнай літаратуры XVIII стагоддзя».

Праблематыка кнігі на стыку літаратуры, гісторыі Беларусі і этнаграфіі. Яе аўтару давалося шмат папрацаваць, каб сабраць мемуары, напісаныя ў XVIII ст. на тэрыторыі Беларусі альбо цесна звязаных з ёй краін. Трэба адзначыць навізну даследавання, падобнага да якога ў беларускім літаратуразнаўстве няма. Заслуга А. Мальдзіса перш за ўсё ў тым, што яму ўдалося выявіць некалькі сот мемуарных крыніц XVIII—XIX стст., многія з якіх не публікаваліся і цяпер упершыню ўводзяцца ў навуковы ўжытак. Варта адзначыць, што большасць такіх крыніц, як апублікаваных, так і неапублікаваных, не разглядаецца ні беларускімі літаратуразнаўцамі, ні гісторыкамі, ні этнаграфамі. Аўтару даследавання давалося папрацаваць у рукапісных аддзелах шматлікіх бібліятэк. І ўсюды аўтар знайшоў невядомыя вучоным і цікавыя мемуары, што датычаць побыту і нораваў жыхароў Беларусі XVIII ст.

Кніга А. Мальдзіса мае вялікае не толькі пазнавальнае, але і выхаваўчае значэнне. Яна выходзіць інтэрнацыяналізм, ласбоў да роднага краю, класавы падыход да грамадскіх з'яў і працэсаў. Чырвонай ніткай праз усю кнігу праходзіць ідэя аб тым, што мемуарная літаратура XVIII ст. з'яўляецца сумеснай спадчынай беларусаў і іх славянскіх суседзяў: рускіх, украінцаў, палякаў.

Аналізуючы славянскую мемуарную літаратуру XVIII ст., якая дайшла да нашых дзён, А. Мальдзіс спыняецца на яе характэрных асаблівасцях. Перш за

ўсё, адзначае ён, гэта выключна важная крыніца па гісторыі Беларусі эпохі феадальзму і капіталізму. У ёй знайшлі адлюстраванне прыгонніцкі ўціск, падзеі Айчынай вайны 1812 г., паўстанняў 1831 і 1863 гг. Падыход аўтара да разглядаемых праблем з'яўляецца своеасаблівым і арыгінальным. Факты, пра якія ён піша, з'яўляюцца даследуе, выкарыстоўваюцца ў кнізе толькі тады, калі «ў падзеях, праз падзеі праяўляецца інды-

АРЫГІНАЛЬНАЕ ДАСЛЕДАВАННЕ

видуальнасць нашага продка, яго мысленне, яго быт». Славянская мемуарная літаратура змяшчае вельмі багаты матэрыял для характарыстыкі побытаў і звычак тагачаснай Беларусі. Дзякуючы ёй мы маем магчымасць прасачыць жыццёвы шлях нашых продкаў з дня іх нараджэння да канца, убачыць створаную ім матэрыяльную і ў вядомай меры духоўную культуру ў іх дынаміцы, развіцці. Нарэшце, зусім справядліва адзначае А. Мальдзіс, дзёнікі і ўспаміны нашых продкаў захавалі шмат цікавага і нярэдка невядомага матэрыялу па гісторыі ўласна беларускай і шматмоўнай літаратуры Беларусі.

Манаграфія характарызуецца творчым падыходам да вырашэння пастаўленых даследчых задач. Гэты падыход перш за ўсё ў прымяненні параўнальна-гістарычнага метаду аналізу мемуараў. Успаміны, напісаныя ў XVIII ст., значна адрозніваюцца ад мемуараў XVII ст. Калі ўспаміны і дыярышы XVII ст. адлюстроўвалі пераважна тыя альбо іншыя факты і падзеі, то ўспаміны XVIII ст. зазнаваны на асабістых перажываннях аўтараў. Паступова мемуарыстыка робіцца ўсё больш мастацкай. У XVIII ст. некаторыя ўспаміны набліжаюцца па сваёй форме да рамана. У іх усё больш адлюстроўваецца суб'ектыўнае «я» аўтара, яго думкі і пачуцці. Дзёнікавыя запісы спалучаюцца з рэтраспектыўнымі поглядамі на мінулае. Гэта тлумачыцца тым, што чалавек усё больш ра-

біўся індывидуальнасцю. Сярэдневяковыя рысы — рэлігійны фанатызм, прымхі, пасіўнасць, жорсткасць, крывадушша і г. д. — характэрныя для чалавека эпохі феадальна-каталіцкай рэакцыі (Контррэфармацыі), паступова саступаюць месца новым з'явам, характэрным чалавеку новага часу. Гутарка тут пра культ розуму, пачуццё грамадзянскасці, актыўнасць, крытыцызм, патрыятызм. І разам з чалавекам мемуарная літаратура выз-

валялася ад сярэдневяковай схаластыкі і рэлігійнага фанатызму, рабілася ўсё больш гуманнай, свецкай і дэмакратычнай.

Вартасць кнігі і ў тым, што ў ёй пададзены сацыяльныя партрэты прадстаўнікоў розных класаў, саслоўяў і палітычных груп. З вялікай цікавасцю чытаюцца раздзелы, прысвечаныя характарыстыцы жыцця, быту, нораваў, звычаяў, якія склаліся ў асяроддзі магнатаў, сярэдняй і дробнай шляхты, «простых» саслоўяў. Аўтар здолеў у гэтых раздзелах паказаць глыбінныя працэсы, якія адбываліся ў асяроддзі розных саслоўяў. Так, у XVIII ст. ідзе працэс фізічнага і маральнага выраджэння магнатства. Дэградацыя магнатаў паказана пераважна на прыкладзе Радзівілаў. Карыстаючыся класавым падыходам у аналізе сацыяльных з'яў, аўтар кнігі дае адпор поглядам тых польскіх гісторыкаў, якія ідэалізавалі асобных прадстаўнікоў магнатства (напрыклад, Караля II Радзівіла — Пана Каханку), акружылі іх арэолам патрыятызму і высакароднасці.

Жыццё «простых» саслоўяў выяўлена ў мемуарнай літаратуры XVIII ст. слаба. І гэта натуральна: успаміны пісаліся шляхтай, якая не лічыла патрэбным па-

казаць побыт і звычкі народных мас. У большасці дзёнікаў і мемуараў гараджане, рамеснікі, купцы, прыгонныя сяляне, слугі паяўляюцца толькі эпизадычна, яны знаходзяцца на заднім плане падзей і толькі ў сувязі з дзейнасцю шляхты. Польская шляхецкая мемуарная літаратура XIX ст. распаўсюджвала легенды пра шчаслівае і багатае жыццё беларускага сялянства ў феадальную эпоху (тэорыя «залатога стагоддзя»). Такая ідэалізацыя сацыяльных адносін у Рэчы Паспалітай асабліва ярка праяўляецца ў творах І. Ходзькі. Аднак успаміны многіх відавочцаў сведчаць пра тое, што жыццё беларускага сялянства было надзвычай цяжкае, часта трагічнае. Курная хата з глінянай падлогай, гліняны посуд, куль саломы замест пасцелі, голад, сістэматычнае недаяданне, частая эпідэмія, якія забіралі жыццё вялікай колькасці насельніцтва, — вось некаторыя характэрныя рысы побыту беларускага сяліна таго часу.

І тым не менш, нягледзячы на цяжкі сацыяльны, нацыянальны і рэлігійны прыгнёт, які панавалі ў Рэчы Паспалітай, народныя масы праяўлялі сваю творчую ініцыятыву, сваёй упартай, штодзённай і цяжкай працай удасканалівалі прылады працы, кармілі сябе, гараджан, паноў і духавенства. З народных мас выходзілі, заяўлялі пра сябе здольныя, таленавітыя людзі, якія пры спрыяльных умовах маглі б прынесці вялікую карысць айчыне.

Шмат увагі надае А. Мальдзіс пытанню узаемаўзбагачэння культур. Правільна пішучы, што ідэі Асветы XVIII ст. былі выкліканы ўнутранымі патрэбнасцямі грамадства, ён разам з гэтым, на аснове аналізу асобных мемуараў, паказвае ўплыў Вялікай французскай буржуазнай рэвалюцыі. У сваіх успамінах, напрыклад, Ф. Булгарын прызнае, што іскры гэтай рэвалюцыі трапілі ў Рэч Паспалітую, як у парахавы склеп. Другі мемуарыст, С. Шантыр, паведамляе, што ў другой палове XVIII ст. на Беларусі з'яўляецца шмат кніг Вальтэра, Русо і іншых вальнадумцаў. Тут іх чыталі як у арыгінале, так і ў перакладах гарацых прыхільнікаў французскай філасофіі. Да ідэалаў Асветы цягнулася ў першую чаргу моладзь, «нават дамы і што яшчэ горш — духавенства». Адначасна пры гэтым, што і Булгарын, і Шантыр былі рэакцыйна настроенымі людзьмі, яны асуджалі ідэі Асветы, але яны не

жаць над кожным пфенінгам. Зрэшты — Кітай.

Бос. Дарэчы — Кітай... Вы ўпэўнены, што наша ўзбраенне ён не паверне супраць нас? Вас не трывожыць сумненне, што антысавецкі шухер у Кітаі — нажыўка для нас? Не можа стацца так, што хто-небудзь дасць пад адно месца розным там сяпінам і Кітай зноў прыгорнецца да Расіі?

Кандыдат. Я возьму Кітай пад прыцэл і калі што якое, ад яго праз гадзіну толькі пыл астанецца.

Бос. Ухваляю.

Кандыдат. Я і розным там немцам з французамі не веру. Таксама пасаджу іх на мушку.

Бос. Хвалю.

Кандыдат. Ва ўсім свеце веру толькі ізраільскаму кагалу. Тая псарня, калі яе добра падкарміць, усім арабам глоткі перагрызе. Баюся толькі, што Генеральная Асамблея хай падые.

Бос. Плюйце на яе... Гэтую Генеральную гаварыльную наогул трэба выгнаць з Амерыкі к чортавай матары, каб не гаўкала пад локац.

Кандыдат. Выгано!

Бос. Пакуль не спяшайцеся. З яе трыбуны мы яшчэ памардуем Расію за Афганістан і за Польшчу...

Кандыдат. А што там?

Бос. Там рыхтуецца такі шухер, што ахнеце... Польшча стане ў нашых руках клінам, якім мы адкодем ад Расіі ладных кавалак. А для вас Польшча будзе яшчэ адным экзаменам, бо той жа клін вы будзеце заганяць у саму Расію...

Кандыдат. Усёк. Толькі для гэтага

мне спатрэбіцца самы, самы баявіты Генерал.

Бос. Будзе ў вас і самы, самы. Толькі не Генерал. У ваенных справах ён наогул не петрыць.

Кандыдат. Тады навошта ён мне?

Бос. Вельмі ж ён умее блефаваць.

Кандыдат. То няхай ён будзе галоўным дыпламатам.

Бос. А галоўным дыпламатам у вас будзе Генерал.

Кандыдат. Генерал — дыпламат?

Бос. Так. Ён умее камандаваць. А нашых саюзнікаў трэба паставіць ва фронт і навучыць маршыраваць пад нашу каманду. Ды і дысцыпліну падцягнуць не лішне.

Кандыдат. Зразумеў.

Бос. Я рады, што вы ўсё зразумелі. Прэзідэнт з вас будзе не бліжэй. А каб вы і надалей аставаліся непакінутым, вам зараз зробіць імунную ін'екцыю, якая перасцеражэ вас ад розных непакінутых уплываў.

Кандыдат. Калі ласка! (Мерыцца апусціць штаны).

Асістэнт (са шпрыцам у руцэ). Не, не, не трэба. Ін'екцыю буду рабіць у пахтыліцу. Паблізу мозга. (Робіць укол).

Бос. Ну от... Зараз вашы мазгі будуць дзейнічаць толькі ў запраграмаваным напрамку. Каб ваш псіхаконструкт не разыходзіўся з нашым ваеннапрамысловым комплексам...

Асістэнт. Праз некалькі хвілін вы адчуеце аднасць комплексаў...

Кандыдат. Ужо адчуваю!.. (З уздымам). Ужо!..

Бос (задаволены). Хэло, Прэзідэнт! Кандыдат (ярасна выкінуў руку ўперад). Хайль, Бос!.. Зіг хайль!..

маглі ігнараваць факт пранікнення перадавых вучэнняў на Беларусь.

Чалавек эпохі Асветы высока цаніў веды, у першую чаргу дакладныя і прыродазнаўчыя навукі, практычны вопыт, займаўся вынаходніцтвам. Рэформы, праведзеныя ў 1773 г. Адукацыйнай камісіяй, роспуск ордэна езуітаў, далучэнне Беларусі да Расіі, стварэнне народных вучылішчаў спрыялі таму, што сістэма асветы ў Беларусі набывала ўсё больш свецкі характар. Разам з гэтым мяняліся аблічча і погляды выпускнікоў сярэдніх школ. Яны нярэдка падзялялі ідэі рацыяналізму і антыклерыкалізму, выступалі за роўнасць усіх саслоўяў, скасаванне паншчыны, публічных пакаранняў.

Беларусь у лютэрку мемуарнай літаратуры XVIII ст. бачыцца як краіна, у якой адбывалася жорсткая барацьба паміж розумам і верай, прагрэсіўнай грамадскай думкай і рэакцыйнымі поглядамі. Некаторыя мемуарысты актыўна ўключаліся ў барацьбу з магнацка-шляхецкім панаваннем, а потым і самаўладдзем (Ф. Цяперскі, Ю. Капоцэ). С. Маймон асудзіў з пазіцыі Асветы шляхту як саслоўе. Ён пісаў, што народ падобны да асла, які стогне пад дзвюма ношамі: уласнай цемры і забабонаў пануючых слаёў. У канцы XVIII ст. з'яўляюцца першыя змоўшчыкі, якія выношваюць канкрэтныя планы дзеянняў, накіраваных супраць дэспатызму. Аб адным з іх піша ў сваіх мемуарах М. Залескі. У 1795 г. жыхар г. Гродна, былы камердынер Дэконскіх «здумаву ажыццявіць рэвалюцыю, пачатак якой павінен быў быць пакладзены забойствам князя Рапіна і караля (Станіслава Аўгуста)». Змоўшчык быў схоплены і прыгавораны да пакарання смерцю.

Цікавыя і раздзелы, прысвечаныя грамадскаму жыццю, у якіх расказваецца пра сеймы і сеймікі, органы праваўладдзя, шляхецкія «наезды». Аўтар абвргае погляды кансерватыўных польскіх пісьменнікаў, якія стараліся паказаць Рэч Паспалітую як магутную, вялікую, ідэальную краіну. Феадальная анархія, міжусобіцы, канфедэрацыі і да т. п. вялі краіну да гаспадарчага, палітычнага і

культурнага заняпаду, да страты дзяржаўнай незалежнасці.

У раздзеле пра сямейнае жыццё вялікі фактычны матэрыял пра абрады, звязаныя з нараджэннем дзяцей, выхаваннем у сям'і і школе, шлюбам, пахаваннем, арганізацыяй вольнага часу. Пры гэтым аўтар кнігі паказвае, як усе гэтыя абрады адпраўляліся рознымі сляямі насельніцтва, пачынаючы ад магнатаў і канчалоючы прыгоннымі сялянамі. Дакладнасць і аргументаванасць вывадаў аўтара кнігі забяспечвае класавы падыход да складаных з'яў грамадскага жыцця Беларусі XVIII ст.

Гаворачы пра станоўчыя бакі кнігі А. Мальдзіса, хацелася б выказаць і некаторыя пажаданні, тым больш, што ён рыхтуе чарговую манаграфію, прысвечаную на гэты раз аналізу мемуарнай літаратуры XIX ст. Шкада, што ў рэцэнзуймай кнізе вельмі слаба адлюстраваны пытанні развіцця духоўнай культуры Беларусі XVIII ст. Мемуарная літаратура з'яўляецца каштоўнай крыніцай на гэтым пытанні. І калі мастацкай літаратуры А. Мальдзіс прысвяціў 6 старонак тэксту, то тэатральнае, музычнае і выяўленчае мастацтва, бібліятэчная і музейная справы засталіся па-за полем зроку, што зніжае вартасць манаграфіі.

Нам здаецца, што кніга выйграла б, калі б яна была ілюстравана. Мы не сумняваемся ў тым, што ў аўтара манаграфіі ёсць вялікі ілюстрацыйны матэрыял, які ажывіў бы яе і прыцягнуў да яе ўвагу вялікай колькасці чытачоў.

Нам здаецца таксама мэтазгодным, каб у якасці дадатковых крыніц былі прыцягнуты звесткі, што ўтрымліваюцца ў інвентарах, актавых кнігах і інш., для пацвярджэння, карэкціроўкі тых альбо іншых палажэнняў, адлюстраваных у мемуарнай літаратуры. Такімі крыніцамі аўтар кнігі не карыстаўся.

Названыя тут недахопы не зніжаюць вартасць кнігі. Лічым, што манаграфія А. Мальдзіса — сур'ёзнае даследаванне на патрэбную і слаба распрацаваную навуку тэму. Яна паслужыць не толькі спецыялістам - літаратуразнаўцам, але і гісторыкам і этнографам. Шмат карысці яна прынесе і краязнаўцам. З цікавасцю кнігу прачытаюць тыя, хто любіць літаратуру і ачынную гісторыю.

Якаў МАРАШ,
прафесар Гродзенскага
дзяржаўнага ўніверсітэта.

ПАЭЗІЯ

Рыгор БАРАДУЛІН

Дровы

Сукаватыя, шчогыля
У градэх, у кастрах
Пацеюць смалою,
Як мёд у скрылях.
Лётаюць,
Петраюць на сівярах,
Каб ласы агонь
Зімавеям на страх
Смактаў смаланыя
Соты з калоды,
Па-мядзведжаму жмурачыся
Ад асалоды.

Пакуль мы спешым час,
Шукаем вечных ісцін,
Чакае хата нас
І двор запалы лісцем.

Над хатай нашай дым
Трымае пах забыты.
Двор ходзіць следам тым,
Дзе пыл дажджом прыбіты.

Дзе раніца слядоў
Лядком тугі зашклёна.
А з ветрам шум кладоў
Яшчэ шуміць зялёна.

П'еш цішу з гладыша,
Забывшы на завое.
І адтае душа,
І ў печы дух цяплее.

Трыпціх

Трохкутнік
выраю
высока.
Трыпутнік ласкаю прыціх.
Трывога зерыцца трохвока.
Век чалавечы,
Як трыпціх.
Світанне,
дзень
і змрок вячэрні —
Іх, трох,
Навечна час упруг.
Трыпціх пасеянага зерня.
Трыпціх —
дол,
аралля,
парог.

Трыпціх крыжа,
Трыпціх жаганняў,
Трыпціх растайных
Трох дарог.
Трыпціх апошніх
Трох жаданняў.
Трыпціх —
калыска,
кут,
парог...

Загадай, у сасны якой
Паляцела зялёная вейка?
Гэты зачараваны спакой
Чараўніцай альбо чарадзейкай?

Любіць вечнасць
На нейкі міг
Запыніцца над возерам сыхам.
І збаяцца сябе саміх
Хвалі патурбаваць ускалыхам.

З вершаліны да караня
Зарыпціць
Дрэва вечнага руху.
Перадасць цішыні цішыня
Ашчаджальніцу радасці —
Скруху.

І ўсплывуць адгалоскі віны
У душы пад сасной-векавухай.
Затанулых цэркваў званы
Чуе вечнасць.
І ты паслухай...

Хат болей, чым людзей.
Цямнее вечарамі
І ціха ўецца ўранні
Дым з комінаў радзей.

Галлём жыцця да дна
Пазагаціўшы гаці,
Дасюль у кожнай хаце
Яшчэ жыве вайна.

Жывыя вочы хат
Глядзяць праз пальцы дошак,
Як скача босы дожджык
Па лехах наўздагад.

І хаты ў бабылі
Пайшлі б,
Ды моцна гэтак
Двароў,
Хлявоў,
Паветак
Трымаюць хатулі.

А галасы надзей
У даўнім перапудзе
Гукаюць:
— Дзе вы, людзі?!
Хат болей, чым людзей.

Да партрэта

Уладзіміра Караткевіча

Дзіця з вачыма празарліўца,
З душой пакрыўджанай на севт
Зірне — і будзе фраза ліцца,
Нібыта клёкат праз арліцу,
Як несупыннасць праз Тыбет.

Адчай з прарочымі вачыма,
Дзе ўзорацца шляхоў шлякі,
Дзе з небама раіцца Радзіма,
Дзе немагчымае магчыма,
Дзе дзівакуюць дзівакі.

Ахвярца верны неспакою
Над плынным круўнае ракі.
І мова матчынай рукою
Яго сумленне трапяткое
Благаславіла на вякі.

Камень Фелікса

Тапчэўскага

І. В. ЗАКОННИКАВУ

І слова круўнасцю пачаснае
Іскрынкай радасці былой,
Як камень Фелікса Тапчэўскага,
З зямлі
Узідзе над зямлёй.

Часаны любасцю і вераю
Валун —
Пястун ледавіка
Не лёг над прахам
Глыбай шэраю,
А ўстаў — нямы працяг радка

Шаноўнейшага Хвэлькі з Рукшаніц,
Паўстаў,
Каб далгляд шырэй.
Зноў камень
З-пад дзярноюя зрушаны
Вяльможнай яснасцю ўшарэй.

Бо шэры краявід імжычкаю,
Зязюлька шэрая з імжы,
І світка шэрая мужыцкая,
І жаўранятка на мяжы

Прасіліся ў радок ля Вухвішча
І ў Глыбачцы каля карчмы.
І быў мужык,
Нібыта луг яшчэ,
Што ўглух пад кажухом зімы.

Дзівіліся ўсе
З пана Фелікса,
Што па-тутэйшаму казаў,
Што лёс свой
Не з шляхоцкай веліччу,
А з беднай прастасцю звязаў.

...Грудкі магільніка спрадвечныя,
Нібы радкі чарнавіка
Жыцця.
Гараць хваінкі свечкамі
І грэюць памяць земляка...

ПАЭЗІЯ

Васіль ЗУЁНАК

Калі дадому вяртаешся...

Калі дадому вяртаешся
Жаўруковым, празвоненым полем, —
Капялюш пацціва здымаеш
Перад кожным кустом прыдарожным.

Калі дадому вяртаешся
Лугавою сцяжынкай,

Пратаптанай драчамі і кнігаўкамі, —
Расчулена шэпчацца
З травінкаю кожнай.

Калі дадому вяртаешся, —
Руку паціскаеш, як сябру,
Слупу тэлеграфнаму,
І падпываць пачынаеш яму,
І пахваліш:
— Які басавіты!..

Калі дадому вяртаешся
І вуліцай роднай ідзеш, —
Кожным веснічкам,
Кожнаму ганку:
— Дзень добры! — гукаеш.

Калі дадому вяртаешся, —
Заімшэламу каменю,
Аб які збіваў у дзяцінстве
Босья ногі,
Ветліва кажаш:
— Прабачце...

Млечны Шлях у тысячы званоў
Пазыўныя вечнасці вызвоньвае.
Сэрцам прыпадаю да асноў,
Покуль у запас жыццём не звольнены.

Клопатаў цяжкую чараду
Гэтай зорнай поўначчу бяссоннай
Да зямлі, да маці я вяду,
У пушчанскі край незаімглёны.

Там усё апірышча быцця,
Там усе вышыні і глыбіні,
Там пачатак мой і мой працяг —
У падстрэшы б'еца галубіным.

Прыпадаю да травы шчакояй,
Вуснамі — да ручая ляснога,
Аблачынку кратаю рукой
Толькі там — ля роднага парога.

Што мне вечнасць — я не цар, не бог...
Сёння я маліўся з баравінаю:
Каб струмень крынічкі не засох,
Каб зямля не стала дамавінаю.

Тры зоркі на спіне

Вы мякка спаць кладзецца,
А мне —
Вастраў цвікоў
Тры зоркі на спіне.

Вы матылькамі
Лётаеце ў сне,
А я хаджу —
Тры зоркі на спіне.

А я не сплю —
Хай сто вякоў міне,
Бо нельга мне:
Тры зоркі на спіне.

Узнагароджаных
Не шмат на той вайне
Было такіх:
Тры зоркі на спіне.

Хто ў брацкай, —
Хто з выгодамі ў труне...

А я ў жывых —
Тры зоркі на спіне.

І нельга мне
Спіноў на тапчане:
Хай свецяцца
Тры зоркі на спіне.

Няхай крычаць.
Зямля хай пракляне
Той штык, што выразаў
Тры зоркі на спіне.

І хай
Узнагорода абміне
Мая ўсіх вас —
Тры зоркі на спіне.

Нясу, нясу,
Хоць стома цяжка мне,
Тры памяці —
Тры зоркі на спіне.

Адстаўнікі

Кругалы і нацяныкі
У згодзе з кіламетрам
Грыбнікі, як чаўнакі,
Ходзяць-шыраць нетрамі.
І між слынных знатакоў
Нерушаў і порушаў
Там і тут адстаўнікоў
Свецяцца акалышы:
З тэхнароў — як баравік,
З пяхоты — падасінавік, —

ПРОЗА

ЛІЯ НЕ ПАГАДЖАЛАСЯ начаваць у дрывотніку:

— Яшчэ не хапала, каб мяне пакусалі жукі...
Яна заўсёды баялася розных насякомых, якіх,
на яе думку, у тым дрывотніку павінна быць багата.
— Дзівачка, іх там меней, чым у хаце, — угавор-
ваў яе Сяргей. — Тут мухі, а там іх няма. Тут ды-
хаць няма чым, а там свежае сена. Ты і не ўяўляеш,
як хораша спаць на свежым сене.

— Ідзі сам на тое сена, — адмакнулася яна ад
яго, падсела да стала, бліжэй падсунула настольнае
люстэрка і пачала разглядаць свой твар. — Здаец-
ца, будзе лупіцца.

— Канечне, цэлы дзень на сонцы, — паспачуваў
ёй Сяргей.

— Пры чым тут сонца? — не пагадзілася яна. —
Вада ў вас такая. Пакуль твар прывыкне...

— Пераначуеш на сене і ўсё пройдзе.

— Ой! — відаць, ёй ужо абрыдла гэтая гаворка. —
Ідзі ты хоць на сена!

— Адзін не хачу.

— Дома можаш, а тут, — яна кінула на яго іра-
нічна насмешлівы і ў той жа час ласкавы позірк, ён
не заўважыў яго, бо сядзеў на канапе, абхапіўшы
твар далонямі, абалёршыся локцямі на калені, гля-
дзеў у адну кропку ў падлозе, раздражнёны нязго-
дай жонкі.

— А тут не магу, — сказаў ціха.

— Я хачу на сена, я хачу на сена, — раптам пака-
залася ў адчыненым акне кудлатая бялавая галоўка
Алачка, якая гуляла ў гародчыку і, відаць, чула іх
гаворку.

— Там куслівыя жабы і мышкі, — сказала ёй Лія.
— Я там была і не бачыла ніякіх ні жаб, ні мышак,
— стаяла на сваім малай. — Там толькі ластаўкі ля-
таюць.

— І малой на свежым паветры будзе лепей. І на-
огул... Колькі разоў мы прыязджалі, а ні разу не
спалі на сене. Ты і не ўяўляеш, як там.

— А што там? Ну што там? Мулка, калюча, душна,
— памаўчаўшы, раптам загадала. — І наогул, чаго
ты сядзіш? Разгаваруйся. Ідзі, а то дачакаешся, па-
куль цёмна стане... Ну што глядзіш? Ідзі, пакуль не
перадумала, — і зноў усміхнулася яму, толькі цяпер
без ранейшай іроніі, а шчыра, з любасцю.

Калі Сяргей бачыў на яе твары такую ўсмішку,
ён мог тады зрабіць, здавалася, немагчымае.

Ён падхапіўся, згроб у абярэмак падушкі, пасцілкі,
радно, усё, што было на ложку за грубкай, на якім
яны звычайна начавалі, і паспяшыў з хаты. Перад
дзвярыма спыніўся, не ведаючы, як адчыніць іх:
абедзве рукі былі занятыя. На дапамогу кінулася
жонка.

— Глядзі, надарвешся, дык не трэба буду я табе і
на тым сене, — засмяялася яна.

— Маці ж тут, — прашаптаў Сяргей. Яму здалося,
што старая ў сенцах.

— Эх ты, баязлівец! — Лія адчыніла дзверы, выг-
лянула першай у сенцы. Там нікога не было. Між
кошыкаў лазіла курчыца і ціха грукала імі.

У дрывотніку сена было ў рост чалавека. Натопы-
ранае, маладое. Яно глыбока правальвалася пад на-
гамі. Сяргей утаптаў яго там, дзе думаў раскінуць

пасцелю. Утварылася глыбокая яма. Ён закідаў яе
гэпкамі сена, зноў утаптаў. А калі пад нагамі стала
больш-менш роўна, разаслаў пасцілкі, кінуў падушкі.

— Ідзі глянь, як яно тут, — паклікаў жонку.

— Я гляну, — аднекуль з'явілася Алачка. — Мама,
падымі!

Узбраўшыся ўверх, малая кінулася на пасцель,
разлеглася і сказала, што адсюль нікуды не пойдзе,
а ўжо будзе пачынаць начаваць.

— Алачка, пайшла, а то Лыску праяваеш, — пак-
лікала дачку Лія.

Леанід ГАУРЫЛКІН

А П А В Я Д А Н Н Е

— А ты не хацела на сена, — засмяяўся Сяргей.
— Бачыш, як малой падабаецца.

Алачка паляжала трохі, нібы хацела, каб яе яшчэ
раз паклікалі, а калі бацька ссунуўся ўніз, падхапі-
лася і каўзнула прама ў рукі маці. Дзяўчынец
вельмі хацелася самай сустрэць Лыску, а галоўнае,
напіцца сырадойчыку, ад якога, як гаварыў ёй тата
перад ад'ездам у вёску, дзеці хутка растуць. Калі
Алачка будзе піць сырадойчык, то за лета яна не
толькі дагоніць Свету, сваю старэйшую сястру, а і
перарасце яе.

Толькі яны выйшлі з дрывотніка, як у вароты
стукнула рагамі Лыска, — яна заўсёды так прасіла-
ся дамоў. Сяргей адчыніў веснічкі, упусціў чорную
з белымі плямамі на баках і зоркай на лбе каро-
ву, а сам выйшаў на вуліцу. Пакуль ён у дрывотніку
масціў сена, за каўнер яму нацэрушылася багата
ўсялякага смецця, і цяпер яно шчыпала, муляла. Ён
зняў тэніску, майку, трухануў імі ў паветры так, што
яны аж стрэлілі, а потым павесіў іх на плот, пайшоў
да водаразборнай калонкі. Каб не трымаць рукою
рычаг, ён павесіў на яго цагліну, абвязаную алюміні-
евым дротам. Спачатку спаласнуў твар, а потым пад-

ставіў пад тугі халодны струмень вады спіну. Вада
сцякала на галаву, мачыла валасы. Спаласнуўшыся,
выцерся тэніскай. Майку надзеў, а мокрую і пакаме-
чаную тэніску не стаў адзяваць. Прысеў на лавачку.
Жыла ў ім прывычка, запазычаная ад старэйшых
яшчэ ў далёкім дзяцінстве, пасядзецца на лавачцы і
паназіраць за тым, што робіцца на вуліцы.

Мала ў каго і засталіся такія хаты, як у яго маці,
— драўляныя, нізкія, пад стрэхамі, парослыя тоў-
стым дываном зялёнага моху, якія з вуліцы цяжка
было і разгледзець праз густую зеляніну, разбуя-

люю ў гародчыку. Ля многіх з іх чырванелі слупкі
цэглы — гаспадары збіраліся будавацца. Большасць
жа дамоў былі цагляныя. Яны высока ўзносілі свае
шыферныя дахі, ад якіх, здавалася, было меней
дрэў на вуліцы. А можа, і сапраўды іх паменшала?
Паспілоўвалі, калі будаваліся.

Зрэдку паўз двары тырчэлі водаразборныя калон-
кі. Ад іх на сярэдзіну вуліцы, парэзаную машынамі і
трактарамі на глыбокія каляіны-канавы, раўчукамі
сцякала вада, утвараючы глыбокія калюжныны, — ра-
дасць для качак, якіх трымалі амаль у кожным двары.

Качкі якраз вярталіся з копанкі, што была ў канцы
вуліцы, дзе цэлы дзень лавілі тлустых апалонікаў.
Відаць, мала было іх там і цяпер нешта адшуквалі ў
гэтых калюжных, вытыркнутых з вады свае куцыя
вымазаныя хвасты.

Пасярод вуліцы стаялі танклявыя чатырохкантовыя
бетонныя слупы. Драўляныя, відаць, падгнілі і іх за-
мянілі. На адным слупе на гэтым сярэдку, і ў тым
канцы на другім, ледзь не ля самае школы, блішчэ-
лі электралямпачкі.

Са свайго двара, які быў ад матчынай хаты крыху
наўскасяк, ля завулка, праз які вяла дарога на фер-

На грыбны ідуць улік
Сцежкам ласінімі.
Тут папружку паднатуж,
Чэсць аддай па правілах, —
Грыбы пад капляюш
Дягнуць рукі правыя.
Хто цывільны ці з жанок —
Дзве ўзімаюць спраўненька:
Як пяцёрачнікі ўрок
Адказаць настаўніку.
Напаўняюцца кашы,
Ногі падбіваюцца —
Ёсць «НЗ», і для душы,
Пэўна, трошкі маецца.
Як згукнуцца ўтрох ці ўдвах —
Абжывуць паляначку,
І запусціцца на круг
Фронтавая шкляначка.
Праўда, смак зусім не той,
Бо не з гільзы-конаўкі,
А з фігулькі залатой
Дзеляць па наркомаўскай.
Ды не ў гэтым сэнс і лад —
Ліць на дно ці з поверхам..
Сэнс у тым, што дужа, брат,
Зноўку пахне порахам...
І мужуюць грыбнікі,
Як на знатным форуме,
Грыбнікі-адстаўнікі
З неразлучнай формаю.
Ласівелыя — аднак
З мужнымі абрысамі:
Не ў адной фуражцы знак —
Лёсам гарт прапісаны...
Прыдрамнуць — як ваяры,
Што зламалі рыцараў.
Плечы лёгка — без пярін —

Дыхаюць ігліцаю.
Чуюць: дзесьці ў цішыні
Зернейка прабілася,
А зямля за карані
Роспачна ўхапілася.

Тапор

Балада прагрэсу
Як пачынаўся прагрэс?

Рос на зямлі лес.
Лес непрабудны, лес непраходны,
Лес першабытна-свабодны.

Потым з'явіўся тапор,
Каменны абломак гор.
З'явіўся не сам — хтосьці мудры
прынёс —

І павярнуў чалавецтва лёс.
Бо вялікая сіла — камень,
Калі ён у час пад рукамі!

Шмат зрабіў каменны тапор
Для прагрэсу апор і падпор.
Заадно і людзям з-за вуха
Абухом па галовах бухаў.
Бухаў так, не дзеля прагрэсу —

Дзеля маральнага інтарэсу.
І хаваліся людзі ў лес.

Гэта быў першабытны стрэс.

Потым стрэс прахапіўся новы:
З-пад ляза ляцелі галовы —
Панаваў жалезны тапор

З плоймай вострых братоў і сяцёр —
Алебардаў, сякір, бердышоў...

А прагрэс наперад ішоў:

Для галоў прыдумалі кулю.

Ды яшчэ: у боты абулі —
У вайсковыя — грозны атам.

Тут ужо не схаваешся ў лес...
Прачынаўся атамны стрэс.

А тапор — наш стары памагаты?

А нічога. «Згарнуў» інтарэс:
Наваліўся тапор на лес.

З ім пайшла ў падручных піла —
Па ствалах, па камлях загула...

Уразаецца ў нетры прагрэс —
Расступаецца дзікі лес,
Лес непраходны, лес непрабудны, —

Блізка, блізка дзень яго судны...

І калі ўжо не стане лесу —
Значыць, будзе вяршыня прагрэсу.

Пошук аналогій

Птушка Фенікс, адраджэння цуд,
Ты з такіх выходзіла пакут? —

На Сатурне ці яшчэ дзе-небудзь

У сюзор'і Вадалей ці Лебедзь:

Каб займаўся цень з былога пня,
Ці прыходзіў дзень з былога дня?

Каб, вяртаўся хто з былых людзей
Да былых спатканняў і надзей?

Каб аднойчы з чорнага вугля
Зноўку нараджалася зямля?..

Сонечны дождж

Весела — пад звонкаю вясёлкай —
Выязджала хмарка з-за лясой.
Сонца перасмяглага асколкі
Шапацелі ў спеласці аўсоў.

Сонцам атачонае прырэчча
Плавала ў сп'яналасці малін.
Гром няспешна грукнуў па-старэчы,
Як забіў у хмарку востры клін.

Раздаліся трэшчыны агніста —
Пырская залатых лінуўся рой.
І мільён праменьчыкаў яршыстых
Напярэймы ім ляцеў гурмой.

Шухнуў кропель перагон кароткі:
З кожнае дажджынкі — па цвіку.
І дыхнула лёгка і салодка
Парнасю ад цёплага пяску.

му, выйшла Верка. Відаць, таксама пацікаваць вечаровым жыццём вуліцы. Жанчыну, як і памятае Сяргей, заўсёды звалі Веркаю. Маладую і цяпер сцівелаю.

Яе хатка, можа, была адзіная ў вёсцы, перад якой не было гародчыка і не расло ніводнага дрэўца, а была адразу вуліца з лапікам мурагу пад самым акном. Можа, гэтая бездапаможная адкрытасць і вабіла да сябе жанчын, равесніц Веркі. Яны кожны вечар збіраліся там і спявалі песні. Звычайна спявалі песні свае маладосці.

Пра іх маладосць, акрамя песень, відаць, нагадала і гэтая хатка, якая засталася з тых даўніх пасляваенных часоў.

Апошні раз, калі Сяргей прыязджаў да маці, ён чуў тыя песні. Цікава, ці будуць спяваць яны сёння. Калі будуць спяваць, то ён пачуе. У дрывоўніку добра чуваць усё, што робіцца на вуліцы.

Раптам у тым канцы вуліцы, дзе была школа, мігнула ў вечаровай шэраці белая легкавушка. А вось ля чыйго двара спынілася, не паспеў углядзець: яго паклікалі.

— Сярожа! — пачуўся голас жонкі. — Дзе ты?

— Тут, — пайшоў ён у двор.

— Маладая спяць хоча, а ты збег...

— Не збег. Ля двара сядзеў. Вы вячэралі?

— Малака напіліся...

— Я таксама пайду вып'ю, — ён зайшоў у хату, памацаў на кухонным століку гладышкі, знайшоўшы цёплую, піў малако набгом, аж пакуль не адчуў, што ў жываце пацяжэла.

— Ой, гэта ж трэба вам ісці туды, — якраз увайшла ў хату Марфа, вынесшы лішнія гладышкі. Калі Сяргей ішоў у хату, то бачыў, што ў каморы гарэла святло, і чуў, як маці ў судніку дзянкала посудам, перастаўляючы яго там. — Хай бы месца не было... а то...

— Там нам лепей будзе, мама, — сказаў Сяргей.

Лія з дачкою яго чакалі ў двары.

— А Света спала на сене? — пацікавілася Алачка, калі ішлі ў дрывоўнік.

— Яна не спала, — сказала Лія. — Яна не такая смелая, як ты.

— А ў піянерскім лагеры на сене не спяць? — цікавілася маладая.

— Не дадуць, — адказаў Сяргей, адчыняючы вароты.

— Прыедзе з лагера, я і раскажу ёй, што мы на сене спалі. Во будзе! — заявіла Алачка.

— Добра, добра, раскажаш, — і Лія падняла яе і падала Сяргею, які, узабраўшыся на сена, чакаў іх.

Алачка як лягла, так адразу і сцішылася. А Лія ніяк не магла ўлегчыся. Усё варочалася, шамацела сенам, і яму, Сяргею, якога, відаць, ад цёлага сырадо адразу ж пацягнула на дрымоту, не давала заснуць.

— Што ты там куўдзіся?

— Ды ніяк не ўлягуся. Галава ўверсе, ногі ўверсе, а сама, як у ямцы, — засмяялася Лія.

— Сярдзіна ж вельмі лёгкая ў цябе, — ён падняўся, пералез праз дачку, якую палажылі пасярод, падгроб болей сена пад бок жонцы. — А цяпер?

— Раўней... Ідзі ж на сваё месца, — папрасіла Лія мужа, які пачаў уладкоўвацца ля яе. — Ідзі, Сярожа, а то маладая раскрывецца бывае.

— Я трохі паляжу.

— Я не хачу з краю, — нечакана падала голас Алачка, якая, аказваецца, не спала.

— Іду, іду, — і Сяргей перапоўз на сваё месца, залез пад коўдру.

Хутка ён сгрэўся і мяккая дрымотнасць апанавала ім. Але сон усё ж не браў яго. Перашкаджала незразумелая ўнутраная напружанасць.

Было ціха. Толькі чулася, як лапатала лістота на таполі, што расла ў гародчыку.

А можа, ён чакае, калі заспяваюць старыя ля Верчынай хаты?

Калі б заспявалі яны, ён слухаў бы іх песні, працяжныя і задумлівыя, і непрыкметна б для сябе заснуў. Так было, здаецца, пазлетася. Яны тады прыязджалі да маці з Ігарам і таксама начавалі на сене ў дрывоўніку. Яму тады таксама не спалася з вечара, але пачаліся песні, і ён, як пад калыханку, заснуў моцна і праспаў да самага рання, ні разу не прачнуўшыся.

Раптам зусім блізка, як за сцяной, нехта ўключыў транзістар, і чужая, зусім непатрэбная тут музыка напоўніла чуйную цішыню...

Прагрукалі калёсы, дзынкаючы парожнімі малочнымі бітонамі. Гэта недзе цётка Ніна вярталася дамоў. Акрамя таго, што рабіла на ферме, яна яшчэ прымала ад калгаснікаў малако, адвозіла яго на перагонны пункт, што быў у цэнтры калгаса.

Значыцца, было ўжо даволі позна.

Сяргей больш за ўсё баяўся гэтае бяссонніцы. Ён і ў хаце не хацеў заставацца на ноч з-за яе. Бо ў хаце яму давалася б аднаму начаваць на канапе. А Лія спала б на ложку з Алачкай.

Звычайна, калі ён спаў на канапе адзін, то з вечара засынаў хутка, а недзе сярод начы прачынаўся і ўжо не мог заснуць, пакуль не пачынала і развідныцца.

Калі ў яго надарылася гэтая бяссонніца першы раз, ён падумаў, што яна ў яго з-за таго, што ён напярэдадні працаваў багата, ператаміўся. Ці сон які страшны прысніўся?

Памятаецца, прачнуўся тады сярод начы ад нейкага незразумелага страху. Ляжаў узмакрэлы і баяўся расплюшчыць вочы, глянуць у цемру. А ў патыліцы ўсё сціснулася, аж балела, і здавалася, што нехта ўчэпіцца ў яе і ўчэпіцца вельмі хутка. Нават уяўлялася тое невядомае і страшнае зусім блізка. Ён не вытрываў, паклікаў жонку. З перапуду голас у яго быў як не свой.

— Што такое? — устрывожана падхапілася Лія.

— Там маладая не раскрылася? Нібы варочалася, — спытаў Сяргей, хаця добра ведаў, што яго жонка спіць вельмі чуйна і варта малой хаця б паварушыцца, адразу ж працнецца.

— Ды не, — адказала яна. Чулася, як яна зноў улеглася.

Ад усведамлення таго, што жонка не спіць, яму стала крыху смялей. Ён падняўся, прайшоў у другую палову хаты, уключыў святло. Пасядзеў ля адчыненай фортакі, крыху астудзіўся. Непрыемны адчуванні ў патыліцы зніклі. А тут яшчэ і маці выйшла, маўляў, Светачка, старэйшая іх дачка, папрасіла, каб баба падала ёй вады. Паразважаў яшчэ з маці, чаго гэта Светачка заўсёды ноччу п'е ваду. Пасля размовы ён ужо не адчуваў ніякага страху, вярнуўся, улёгся і яшчэ здзіўляўся, што ў яго такое было. Падумаў яшчэ, што, можа, сон які страшны прысніўся. Сон забыўся адразу ж, як гэта часта бывае, а страх застаўся.

Але хутка той страх зноў паўтарыўся...

Сяргей зразумеў, што не спіцца яму з-за снарадаў.

Праўда, ён не памятае, думаў ён пра іх ці не напярэдадні, перад сном, але потым, калі не спаў, кожны раз думаў пра іх. І ад думак тых халодны пот выступаў на спіне, валасы на галаве аж дыбам становіліся, а патыліцу балюча сціскала, і ён тады доўга не мог пазбавіцца нейкай жахлівай устрывожанасці, адчування нечага жудасна неадольнага.

Зараз, калі ён ляжаў ля дачкі, чуў яе дыханне і Ліі, такога жаху, як раней, не было, але бяссонніца была тая ж, а з галавы не выходзілі снарады...

Добра, калі яны ўзарвуцца дзе на агародзе, ці хаця б у двары, ды ноччу, дык яшчэ нічога. Асколкі не дастануць у хаце, ды і тут на сене. А раптам пад хатай, дзе зараз спіць маці, ці наогул пад імі, у дрывоўніку? Ці раптам удзень у двары ці ў гародчыку, дзе будзе якраз гуляць Алачка са сваімі лялькамі.

У думках ён стараўся пераканаць сябе, што нічога гэтага не будзе, не можа быць. Столькі яны праляжалі ў зямлі, не ўзарваліся, і раптам узарвуцца? Не, не можа быць. Яны яшчэ столькі праляжаць. Канечне ж, праляжаць. Яшчэ нідзе такога не было, ва ўсялякім разе ён не чуў і не чытаў, каб снарады самі ўзрываліся. Па іх трэба ўдарыць, ці хаця б паварушыць...

Розумам ён усё гэта усведамляў, але пераадолець жахлівае насланне ніяк не мог.

Звычайна, калі з ім здаралася такое ў хаце, — а ён паступова прывык да гэтага, не так жахліва ўсё ўспрымаў, як першыя разы, — Сяргей падымаўся, ішоў у другую палову, запальваў святло, сядзеў ля адчыненай форткі, чытаў газету. Пры святле яго пакідалі жахлівыя ўяўленні, ён супакойваўся, вяртаўся назад, засынаў і спаў спакойна да самай раніцы. А іншы раз і не падымаўся, а расплюшчваў вочы і глядзеў на электралампачку, што якраз перад акном гарэла на слупе. Тады таксама праходзіў страх. Яму

(Зананчэнне на стар. 10—11).

У СВЯТЛЕ РАМПЫ

ИХНЯЦЯЖКА ПА-ЗНАЦЬ — дыпломнікаў напярэдадні абароны: схуднелыя, бледныя, узбуджаныя і злёгка фанабэрыстыя... Гэта ж не проста экзамен, гэта — Дыплом!..

Абарона дыпламаў у БДТМ збірае вялікую колькасць балельшчыкаў — жывалісныя палотны, графічныя лісты, адкрытыя спектаклі — гэта вам не нудныя і мала зразумелыя вылічэнні! Сёлета аўдыторыя аддзялення акцёраў драматычнага тэатра і кіно тэатральнага факультэта пашырылася: на працягу некалькіх месяцаў афішы запрашалі глядачоў на тыя спектаклі, якія пазней, у апошнія дні чэрвеня прымала Дзяржаўная экзаменацыйная камісія. Іх «прынялі» ўжо сотні мінчан, большасць якіх — моладзь. Гэта большасць, пачыўшы спектаклі неаднаразова, выявіла досыць сур'ёзную арыентаванасць у справах і клопатах вучэбнага інстытута тэатра. І на дыпломных спектаклях дабратворна адбілася іх апрабаванасць. Адчувальна розніца між упэўненасцю і непадуладнасцю выпадковасця, дапусцім, спектакля «Маці» К. Чапена і толькі што выпушчанай прэм'ерай, удзельнікі якой яшчэ толькі наладжваюць кантант з глядачом.

Выпуск-82 вылучаецца не толькі тым, што ён мае пляцоўку—сцэну вучэбнага тэатра. Курс удала сфарміраваны па індывідуальнасцях, разнастайны і ў той жа час на дзіва цэласны. Сярод гэтых юнакоў і дзяўчат свабодна размяркоўваліся ролі, і гэта спрыяла выбару рэпертуару. Ды і сам рэпертуар сёлета выпуска вызначаецца этанакіраванасцю — і грамадзянскай, і мастацкай. Антыфашысцкая, гуманістычная тэма гучыць у «Маці» К. Чапена і «Зацюканым апостале» А. Макаёнка; прага да свабоды, палымная любоў да Бацькаўшчыны, гатоўнасць аддаць за яе жыццё — тэма «Маці» і інсцэніроўкі тургенеўскага «Напярэдадні»... Такая накіраванасць абумоўлівае актыўны ўдзел выхаванцаў інстытута ў жыцці, у асэнсаванні і мастацкім раскрыцці надзённых праблем. На гэта арыентавана была дзейнасць мастацкага кіраўніка курса З. І. Браварскай, яго педагогаў Э. П. Герасімовіч і Л. А. Манакавай.

Такім чынам, «абавязковая»

класіка, замежная і беларуская п'есы паўсталі перад намі як кампаненты адзінага цэлага, як бы аднаго спектакля пра спадзяванні, мары, трывогі і клопаты маладога пакалення, пра тое, што яны гатовыя бараніць, і пра тое, што катэгарычна абвяргаюць.

Найлепшая школа для акцёра — Чэхаў! На адчуванні гэтага цуду — Чэхава — вось дзе навучацца ўсёму: літаратуры, мастацтва, маральнасці... Камедыя паводле апавяданняў «Загадзавая натура», пастаўленая Л. А. Манакавай, збірала

то раптам застыне ў неймаверным павароце цела, магчымым хіба што пры наймоцнай ступені ап'янення. Смешны і сумны. Бывае і смешны і сумны адначасова, па-чэхаўску выклікаючы і кіпны і спачуванне да свайго персанажа.

Спектакль, акрамя прафесійна-педагагічных задач, выконвае і яшчэ адну — вельмі істотную: у ім выпрацоўваецца імунітэт да пошласці. Да «гіганцкай пошласці маленькага чалавека». Маральная і мастацкая мабільзаванасць спектакля прымушае маладых акцёраў пільна

лых, добразычлівых, уважлівых мастакоў!.. Наталія Курсевіч у адзін з вечароў іграла геранію «Напярэдадні» Алену Стахаву на дзіва вяла. Калі б бачыць яе толькі ў гэты вечар, уражанне было б неспрыяльнае для выпускніцы. Але ў дзень абароны дыплама ўбачылі тонкую, нервовую, уражлівую Алену, «тургенеўскую дзяўчыну» не толькі паводле знешніх атрыбутаў — белае плацце, гладкая галоўка, кніжка ў руках. Мы ўбачылі натуральную палымную, ахвярную, якая смутна марыць аб нечым, падсвядома шукае новага жыцця. Адчувальна некаторая манатоннасць, аднастайнасць ролі, якая ідзе, мабыць, і ад складанасці матэрыялу ролі, і ад «пачаткоўства» выканаўцы, і ад пэўнай скванасці рэжысуры Э. Герасімовіч п'етэтам перад

балбатнёю і блазэнствам угадваецца здольнасць адчуваць глыбока. Калі ён гаворыць пра тое, што яго сапраўды цікавіць, тады ён сур'ёзны і разумны. Запомніліся Ірына Нарбекава (Ганна Васільеўна), Анатоль Цярпіцкі (Увар Іванавіч) сваёю блізкасцю да тургенеўскіх персанажаў.

Эстэтыка Тургенева, празрыстасць і тонкасць тургенеўскага стылю, прыгажосць тургенеўскага слова... Гэта адчувае рэжысёрам і данесена да выхаванцаў — і менавіта ў гэтым немаля сіла і глыбокі сэнс пастаноўкі «Напярэдадні».

Маладосць героні і юнацтва выканаўцаў — неад'емная і істотная вартасць дыпломных спектакляў. Маральная і сталасцю яны літаральна скарочыць глядачоў, прымушаючы забы-

ў залу вучэбнага тэатра мноства глядачоў. Тут выпускнікі паказаны з усёй магчымай паўнацю — амаль усе разам. Забавная і дасціпная форма «тэатра ў тэатры» — з гэтым смешным арэстрымам на хорах! — уабрала ў сабе мініяцюры і інтэрмедый, стварыўшы імгненныя, быццам ад успышкі магію, замалёўкі тыпаў і характараў. І — праблем... Выбар і кампазіцыйна эпизодаў, якіх і сцэнічных акцэнтаў, складаюцца ў ПА-ЗІЦЫЮ, у якой — сэнс пастаноўкі.

У калейдаскопе эпизодаў змяняюць адзін аднаго тыпажы — дурні і выпівохі, нахабнікі і пуштышкі, закаханыя і хціўцы. Так і задумана — калейдаскопам. І задумана — прыпыніцца, каб паглядзець больш пільна, запомніцца. Тады абавязкова запомніцца Мурашына (З. Белахвосцін) — нахабная, гучнагаласая дурніца, што рвецца «у літаратуру». У вар'яцкім рытме, без паўз — іначай перавуць і выганяць — адгрызвае яна ролі ўсіх персанажаў сваёй «драмы», рагоча, стогне, плача. Выканаўца, добра адчуўшы стыль эпизода, выяўляе і падтэкст: мы з вамі абое пісьменнікі, мы можам зразумець адзін аднаго... І ні разу не страчвае яна перспектывы сваёй ролі.

Абавязкова запомніцца А. Мірошнікаў. У кожнай са сваіх міні-роляў ён выразны і разнастайны — пластычна і псіхалагічна. Яго персанаж то ад страшці літаральна лезе на сцяну, а

ўглядацца, вучыцца выяўляць прыкметы гэтай пошласці, змяшчаючы іх пад «павелічальнасцю» тэатра. У прыватнасці — «прафесіянальная» акцёрская пошласць, доўгія скандальныя і беспрадметныя гутаркі «за мастацтва», балбаты пра тое, што «прапала мастацтва!» — усё гэта са злосцю і смешна паказана ў сцэніцы «Крытык» (А. Мірошнікаў і А. Рахленка). Спектакль створаны ўмелаю рукою: карагод персанажаў на секунду застывае, каб мы запомнілі іх усіх — і дзівосна смешную «лірычную» парачку ў інтэрмедый (А. Жабіцкая і В. Навік), і кожнага з аркестрантаў.

Нельга сказаць, што ў спектаклі абыйшлося без агрэхаў: нявольныя акцёры ўмудраліся ў нейкі вечар расцягнуць спектакль, збіць яго рытм і «адгрызвалі» паўзы і рэплікі з наўжлівым стараннем. Але ўжо ў наступны раз спектакль браў сваё.

Ім яшчэ шмат чаму давядзецца вучыцца: інстытут даў ім што мог, але як жа хочацца, каб выпускнікі потым, на прафесійнай сцэне трапілі да ўме-

На здымку: І. Нарбекава і А. Цярпіцкі ў спектаклі «Загадзавая натура» паводле А. Чэхава. Фота Ул. КРУКА.

вялікім аўтарам «Напярэдадні». Але перш за ўсё — менавіта ад нязвыкласці для цяперашніх маладых — «ідэальна» Алены і «ідэальнага» Інсарава.

А. Рахленка ўдумліва ўвасабляе вобраз Інсарава, ён прываблівы, чысты, абаяльны — і... крыху халаднаваты. А каб за адведзены яму сцэнічны час мы паверылі ў тое, што перад намі не хто іншы, як ён, Дзмітрый Інсараў, у яго павінна быць абаяльнасць магічная! І гэта ў яшчэ нераскрытых магчымасцях маладога акцёра. Павел Шубін у выкананні У. Янкоўскага — натура адораная. За

ваць пралікі. Героі спектакля «Маці» паводле К. Чапена, пастаўленага З. Браварскай, — пляцэра сыноў — маладыя. І ад таго, што такія яны юныя — гэты адзін за адным пакідаючы жыццё хлопчыкі, асабліва балюча... Спектакль востра антыфашысцкі, антываенны. У ім — пільнае нянавісць да братазобойчай боіні, да насілля. У ім і асэнсаванне бесчалавечнасці вайны, і палымны заклік да свабоды... І ля вытокаў усёго — Маці. Юная актрыса З. Белахвосцін паназала ў гэтай ролі і тэмперамент, і акцёрскую свабоду, і здольнасць спасцігаць глыбіню і складанасць вялікай ролі.

Рэжысёр-педагог З. Браварская ведае цану і шэпту, і жэсту, ведае магутнасць паўзы і

ВЫБУХ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 8—9).

страшна было глядзець у цемру, дзе не было за што зацапіцца вачам.

Трэба было нешта зрабіць і зараз. Бо калі вось так ляжаць і прыслухоўвацца да сябе...

Сяргей падняў галаву, аглядзеўся. Над варотамі віднелася шэрая палоска.

Ён ціха, стараючыся не шамацець сеням, споўз на дол, намацаў рукамі клямку. Калі адчыняў вароты, яны, падалося, аглушальна зарыпелі. Удзень яны ж ніколі не рыпелі.

— Хто там? — праз сон спытала Лія.

— Я, — адазваўся Сяргей. Голас жонкі неяк адразу вывёў яго з напружанага стану, і ён даволі бадзёра дадаў: — Я зараз.

Было ціха і цёпла. На фоне цёмна-сіняга неба, асветленага часта ўтырканымі зоркамі, цямнеў дах хаты з высокім комінам, які сваім сілуэтам нагадваў чамусьці маладзенькі баравічок. Перад хатай шэрэла высокая раскідзістая таполя, цёмнай аграмадзінай узвышалася ліпа за хлявом. Сярод двара, як раскіданыя шматкі паперы, бялелі дрывы. Удзень ён раскалаў некалькі чурбакоў і не склаў іх пад застрэшак.

Сяргей прайшоўся па двары — ногі студзіла астыла язяля. Ім было цяплей, калі ён становіўся на на якую траску ці на звялую траву.

Адчыніў веснічкі на агарод.

Яблыні, а паміж імі высокая кукуруза, пахілыя сланечнікі з абвіслымі круглымі шапкамі зараз выглядалі нейкімі таямнічымі істотамі, якія, можа, толькі на які момант прыталіся ў чаканні свае ахвяры.

Ён зрабіў некалькі крокаў і тут жа адскочыў назад, у двор: ногі апаліла росная трава. Яго ўсяго аж труханула ад пранізлівай зябкэсці, і ўсё цела ахапілі такія дрыжыкі, што ён не мог стрымаць сябе. Хуценька вярнуўся ў цёплы дрывоцінік.

— Сярожа, што з табой? Можа, блага? — спытала Лія.

— Ды не, — адказаў ён даволі бадзёра.

— А чаго ты так доўга? — яна, адчувалася, не павярыла яму.

— Ды нешта не спіцца.

— А чаго?

Ён не адказаў.

— Мне таксама не спіцца. У спіну нешта колецца, і недзе мыш варушыцца... і душнавата...

— А дзе ты там? — ён папоўз на яе голас.

— Ой, які ты халодны, — яна спачатку адсунулася ад яго.

— Пагрэюся ля цябе...

— А там малая не раскрыецца?

— Потым перайду, — сказаў ён. — А то там не магуча заснуць.

— А чаго табе не спіцца? — спытала з хітрынкай у голасе.

— Ад снарадаў.

— Ад якіх снарадаў? — разгубілася Лія, яна чакала ад яго зусім іншага адказу. — Якія яшчэ снарады? Што ты выдумляеш?

— А можа, мне толькі здаецца, што з-за снарадаў, — няпэўна пачаў Сяргей. — Можа, зусім не з-за іх? Але звычайна, калі не сплю, я думаю пра іх. І не ведаю, ці раней пачынаю думаць пра іх, а потым не сплю, ці спачатку не сплю, а потым думаю пра іх... Я расказваў табе ці не, адразу, як з нашых мясцін прагнелі немцаў, у нашай вёсцы рамантавалі танкі. Адны з іх прыходзілі сваім ходам, іншыя ж прыцягвалі на прычэпе. Тады якраз пад Гомелем ішлі цяжкія баі. З танкаў, якія прыязджалі, выгружалі рэшту снарадаў. Яны былі рэзавыя з доўгімі бліскучымі гільзамі. З латуні. Нас і зацікавілі гэтыя гільзы. З іх рабілі карцы і наогул розны посуд. А мы, малыя, забаўляліся. Загонім гільзу з порахам у зямлю, а праз шчыліну ад вывінчанага капсуля запальвалі порах. Гільза з гулам узлятала ўверх, а мы разбягаліся, хто куды. Баяліся, каб каму не звалілася на галаву... Тады на вуліцы, у садах, на агародах валяліся сотні снарадаў. Цяжкія — ад самаходак, і меншых — ад танкавых гармат. Іх зносілі ў старыя сляпы, у старыя аяковы, а то проста закопвалі ў зямлю, дзе яны ляжалі.

Памятаю, два снарады валяліся і ў нас на папялішчы. Яшчэ мае меншыя браты гулялі з імі. Прышла маці і закапала іх. А дзе закапала, забыўся. Не стараўся тады запомніць. Наогул я адразу забыўся пра тыя снарады, і доўга не ўспамінаў пра іх.

А можа, і ні пры чым тыя снарады? Я ніколі не быў смелым. У дзяцінстве баяўся адзін спаць. Баяўся адзін, напрыклад, хадзіць у лес. У мяне заўсёды былі сабакі. З сабакам я быў смелы, — памаўчаў, а потым зноў пачаў з сумненняў. — А можа, і страх мой усё ж з-за тых снарадаў? Неяк за школай выпальвалі мы снарады. Мы багата тады іх выпальвалі. Вывінчвалі ўзрывальнік, а тое жоўтае, што

МУЗЫКА

УПЕРШЫНЮ Ў КЛІНГЕНТАЛІ

выразную сілу інтанацыі. Многае ёй удалося перадаць сваім вучням. І «Маці», і «Зацюканы апостал» вызначаюць упэўнены прафесіяналізм, акрэсленасць задумы і ўвасаблення, дакладнасць адрасу. У «Апостале» двор, сям'я, дом — быццам сколак з парадку рэчаў у свеце. Герой макейнаўскай камеды — Малы — можа стаць і кімсьці, і — нікім. Работа Вячаслава Новіка ў ролі Малаго вызначыла яго як акцёра эмацыянальнага і інтэлектуальнага, які ўмее размеркаваць сілы ў вельмі цяжкай ролі. Тэмпераментнасць і шчырасць Валеры Ліхадзей — Дачкі, жаночая пераменлівасць Алены Жабіцкай — Маці, жорстка рацыянальнасць Таты — Уладзіміра Янкоўскага сталі ў спектаклі зарука дакладнага ўвасаблення п'есы А. Макаёнка на сцэне.

Пасля быў канцэрт. Свабодны ад экзаменацыйнага трапання, выпускнікі ў сваёй «адвольнай праграме» выявілі і эрудыцыю, і разуменне стылю, і пластычную свабоду. Яны спявалі, скакалі — і рабілі гэта добра; яны парадзіравалі — трапілі і з густам. Яны развіталіся з інстытутам — з усмешкаю і з сумам, але гэта ўжо былі акцёры.

«Натхненне гультаёў не любіць...» — з гэтымі словамі П. І. Чайкоўскага аднойчы звярнулася да студэнтаў Вера Паўлаўна Рэдліх, прафесар тэатральнага інстытута. Гультаямі яны не былі, працаваць іх, здаецца, навучылі.

У жывой справе тэатральнай педагогікі асабліва непазбежны і прыкметныя пралікі. За гэта мы, бывае, і крытыкуем тэатральны інстытут — і апладзіруем Тарасаву і Захарэвіч, Аўсянікаву і Давідовіч, Крыжанкоўскаму, Ткачонку, Сашу Уладзімірскаму. Ды і зусім новы прыклад: у Кіеве апладзіруюць Паўліну студэнткі Зоі Белахвосцік. Так, мабыць, і трэба: будзем патрабавальныя, прыдзірлівыя, будзем і крытыкаваць — але і апладзіраваць.

У час спектакляў сёлетага выпуску асабліва часта думалася пра лёс маладых акцёраў. Адчувалася спаянасць выканаўцаў, іх паучэцце локця, іх узаемнае разуменне. Мы цяпер чакаем сустрэч з імі на прафесійнай сцэне.

Л. БРАНДАБОУСКАЯ.

канаўцы на баяне і акардыёне. Складаная конкурсная праграма ўключала ў сябе класіку і сучасныя творы (сярод іх былі абавязковыя: на I туры —

Сёлетні конкурс музыкантаў ў нямецкім горадзе Клінгенталі стаў для нас значна важным: упершыню за ўсю гісторыю беларускай баяннай школы прадстаўнікі яе выйшаў на міжнароднае спаборніцтва і стаў лаўрэатам. Трэцяе месца, якое заняў Ігар Атраднаў, асістэнт-стажор Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі (клас прафесара М. Салапава), сведчыць пра высокі ўзровень музычна-педагагічнай культуры, пра відэочнае развіццё беларускага інструментальнага выканаўства.

У Клінгенталі сабраліся прадстаўнікі СССР, Фінляндыі, Польшчы, Францыі, Амерыкі — лепшыя музыканты свету, вы-

«Мутацыя» Домхарта, «Казка» Траяна на трэцім).

Ігар Атраднаў усё яшчэ з хваляваннем успамінае конкурснае спаборніцтва, за права ўдзельнічаць у якім змагаўся чатыры гады; урачыстасць жонкага яго дня, цеплыню адносінаў паміж музыкантамі, зычлівасць слухачоў: «Пасля першага тура я ўжо атрымаў нейкае задавальненне: іграў з вялікім жаданнем данесці да слухача тое, што сам зразумеў і што палюбіў у творы. І гэта атрымлівалася. Мяне слухалі. Творчы настрой не пакідаў і ў далейшых выступленнях».

Неўзабаве пасля яго бліскавай перамогі на Міжнародным конкурсе Ігар Атраднаў высту-

паў у зале кансерваторыі, выконваў твор сучаснага савецкага кампазітара У. Залатарова «Іспаніяда». Рытмы Іспаніі; шум мора, пшчота поўдня — усё гэта паўстае ў гуках, якія, быццам тонкія фарбы, маюць вобраз чароўнай краіны сонца. Слухаеш і разумееш, што глыбокае пранікненне ў задуму аўтара, выбар сродкаў для яе адлюстравання — плён сур'ёзнай падрыхтаванасці маляра музыканта.

Яго самастойная творчая біяграфія толькі пачынаецца. Першыя інтэрв'ю, першыя запісы на радыё... Шмат надзей, мар. Мы жадаем яму далейшай цікавай творчай працы, поспехаў, зычлівых і патрабавальнага слухача.

Альбіна ЦАРОВА.
На здымку: лаўрэат Міжнароднага конкурсу І. Атраднаў са сваім педагогам, заслужаным дзеячам мастацтваў БССР прафесарам М. Салапавым.

Спявае Зіновій Бабіў

Есць музычныя творы, якія трывала злучаны ў нашай памяці з імёнамі іх выканаўцаў. Калі я чую, напрыклад, уладныя акорды ўступу да арыяна Каніе альбо хваляванне скрыпкі з трэцяга акта «Тоскі», адразу ж услед прыгадваецца яскравы, багата гучання голас народнага артыста БССР Зіновія Бабія.

Вядомы на ўсю краіну, ён мае рэпутацыю майстра — і не выпадкова.

Калі Зіновій Бабіў вучыўся ў Кіеўскай кансерваторыі, ён пасябраваў з Міхаілам Грышкіно, Міхаілам Раменскім і іншымі таленавітымі спевакамі. Назіраць, як яны «лепцяць» вобразы, замешваючы іх на глыбокім веданні жыцця, каларытнасці нацыянальнага характару, было велізарным задавальненнем і добрай творчай школай. У 1958 годзе ён і сам упершыню выступіў на опернай сцэне — спачатку ў маленкай ролі распарадчыка з «Пінавай дамы», а затым (і выдатна!) праспяваў вельмі складаную ў вакальных адносінах партыю Хазы ў оперы «Карман», якая была сярод яго дэбютных роляў на сцэне Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР у Мінску.

Сапраўдным жа адкрыццём стала яго выкананне партыі

Атэла ў аднайменнай оперы Д. Вердзі. З ёй артыст выступіў на лепшых сцэнах краіны, заваяваўшы вядомасць як тэнар рэдкай прыгажосці і сілы, яго «бель канта» параўноўваюць з галасамі славуных італьянскіх спевакоў. Вельмі эмацыянальна, цёпла загучалі ў спевака творы беларускіх кампазітараў — Ю. Семлянкі, І. Лучанка, Д. Смольскага. Пашыраўся яго рэпертуар.

Яго майстэрству апладзіравалі не толькі тэатральныя гледачы. Ён спяваў для воінаў далёкіх гарнізонаў, для працаўнікоў вёскі. Ад Нарыўска да Ташкента, ад Бреста да Уладзівастока — такая амплітуда няспынных гастрольных артыста. З вялікім поспехам выступіў З. Бабіў у Чэхаславакіі, Румыніі, Балгарыі, Польшчы, Югаславіі, Францыі, Канадзе. З'явіліся яго пласцінкі з запісамі шэдэўраў сусветнай класікі, твораў П. Чайкоўскага, Д. Вердзі, П. Масканьі, Р. Леанкавала, Д. Пучыні. Складваліся добрыя творчыя сувязі З. Бабія з калегамі па мастацтве: з народнымі артыстамі СССР Г. Отсам (былі сумесныя выступленні ў оперы «Атэла»), Н. Ткачэнкі, Т. Мілашкінай, з народнымі артыстамі БССР Л. Галушкінай, В. Чарнабавым, А. Саўчанкам, І. Сарокінным, румынскім барытонам Н. Херля, балгарскім тэнарам Т. Коставым, канадскім спеваком Л. Кіліно.

Плён творчай працы З. Бабія як саліста беларускай оперы адзначаны высокай урадавай узнагародай — ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга, юбілейным Ленінскім медалём, Ганаровымі граматамі БССР, РСФСР, УССР, іншых рэспублік. Артыст рыхтаваўся да новых вышынь у оперных ролях. Але — хвароба...
У 1979 годзе пасля складаных

операцый Зіновій Бабіў выступіў з сольным канцэртам. Не, голас не страціў былога характэра Вера ў сабе, у адзіную справу жыцця перамагла. Саліст Беларускай дзяржаўнай філармоніі, ён марыць выступіць у поўным оперным спектаклі. Як і раней, шмат гастрольнае па краіне, рыхтуе новую канцэртную праграму да 60-годдзя ўтварэння СССР, запісваецца на пласцінкі. Хутка фірма «Мелодыя» парадзе аматараў музыкі дыскам-гігантам з опернымі арыямі ў выкананні З. Бабія, рыхтуецца да выхату яго пласцінкі з неапітанскімі песнямі.

...Сярод папер хатняга архіва артыста я заўважыў праграму канцэрта, з якім спявак нядаўна выступіў у Маскве. На ёй — кароткі надпіс: «Зіновію Бабію. Ваша мастацтва сапраўднае. Шчыра дзякую». Ён растлумачыў: «Зайшла пасля канцэрта за кулісы жанчына ў гадах, працавае. Падумаў, што патрэбны аўтограф. Але бачу, надпіс ёсць ужо. Вельмі ўсхваляваў мяне гэтыя словы. Напэўна, жанчына на сваім вяку чула шмат добрых спеваў...»

Калі ён цяпер спявае ў філарманічнай зале Мінска, я ў апладысмантах удзячных слухачоў чую гэта: «Ваша мастацтва — сапраўднае!» — і сам гора апладзірую разам з усім.

Аляксандр САРАПІН.
Фота аўтара.

ў сярэдзіне, запальвалі. Яно гарэла, плавалася, становілася, як дзёгаць. Са снарада ішоў густы жоўты дым. І нам было вельмі цікава глядзець на гэты дым. Стаялі навокал і глядзелі. А іншы раз запальвалі некалькі снарадаў. Во ўжо дыму было! Аднойчы нехта з нас кінуў у той дзёгаць капсулю. Мы кінуліся ў рассыпную. Ірванула так, што шывкі ў школе павыліталі. Аднаму асколкам па шыі, а другому руку... А яшчэ раней аднаго нашага таварыша забіла супроцьтанкавай гранатай. Рассекла, як шабляй. Таго хлопца Шпрыцам звалі...

Я доўга неяк не думаў і не ўспамінаў ні пра тых хлопцаў, ні пра тых снарады. Мы з табой прыязджалі сюды не адзін раз, ты ж бачыла. І наогул гэта ў мяне бывае толькі тут, у матчынай хаце. А дома ў нас ці ў якой камандзіроўцы такога ні разу не было. Ды і тут нядаўна пачалося. Як нарадзілася другая дачка. Бегае па двары, а я гляджу на яе і думаю, а раптам зварз ірване? Аж мороз па скуры тады. Ці памяць дзяцінства ажывае ва мне? Кажуць жа, што з узростам яна пачынае абцяжарваць людзей.

— Проста ты ператаміўся. Заўсёды ж перад адпачынкам хочаш усё парабіць. Табе потым і не спіцца, — яна вельмі проста растлумачыла яго стан. — Разгуляюцца нервы. Пакулі супакояцца. А ты думай у гэты час пра што іншае, — яна абняла яго, прыхінула да сябе...

«А можа, і сапраўды ператаміўся, — думаў ён. — І сапраўды перад адпачынкам заўсёды збіраецца багата ўсялякіх спраў. То не паспее адкараць на нейкае пісьмо, то тэрміновую рэцэнзію не скончыў, то артыкул не перарабіў... Не хочацца ж,

каб у адпачынку турбавала цябе недаробленае. Канечне ж, ператамляешся».

— Ты ўжо спіш? — ледзь чутна спытала яна.

— Не.

— Мне таксама нечага не спіцца...

Ён падняў галаву, намагаючыся разгледзець яе ў цемры. Але нічога не было відаць, толькі чулася зусім блізка яе дыханне. Ён прабег пальцамі па яе валасах, твары, адчуў, як яе рукі замкнуліся ў яго на шыі...

У наступную раніцу Сяргей прагнуўся даволі позна. Праз шчыліны ў сцяне, путаючыся ў павуцінні, прабіваліся сонечныя промні. Ні жонкі, ні дачкі не было побач. Сяргей яшчэ паляжаў, прыслухоўваючыся, каб па гуках угадаць, колькі ж было часу. Прагудзеў на вуліцы аўтамабіль, нават адтуль пацягнула смуродам. Недзе далёка глуха пратахаў цягнік.

Сяргей выйшаў у двор. Сонца так свяціла, што ён аж заплюшчыў вочы. Памахаў крыху рукамі, некалькі разоў падскочыў на месцы, канчаткова разгнаў санліваасць. Заглянуў у хату. Там нікога не было. Заглянуў на агарод. У самым яго канцы, у малінінку, бялела панамка Алачкі. А за плотам па бульбоўніку хадзіла маці з Ліяй, збіралі з лісцяў каларадскіх жукоў.

— Выспаўся? — усмешкаю сустрэла яго Лія. — Дарэмна ты баяўся. Маці гаварыла, сапёры па ўсім пасёлку шукалі снарады і ўсе, дзе якія былі, пазнаходзілі і павывозілі.

— Гэта ж мінулым летам прыязджалі да старога Грынькі, што на той вуліцы жыўе. У яго ў заваленым пограбе знайшлі снарады. Два грузавікі нагрузілі.

— Некалі мы і кідалі іх у той пограб, — успомніў

Сяргей. — Гэта яны ад таго часу і ляжалі.

— І яшчэ б ляжалі, каб не пачаў перабудоўвацца. А то стаў капаць канава пад фундамент і наткнуўся на іх. Пасля таго сапёры і хадзілі па ўсіх дварах. І ў мяне былі. Нічога не знайшлі.

Сяргей слухаў маці, якая стаяла ў рослым бульбоўніку ў квяцістай сукенцы і белай хустцы і думаў пра свае начныя жахі, як пра сон, у які цяпер, удзень, нават не верылася.

— Так што дарэмна не спаў, — нібы прачытала яго думкі Лія.

— Якраз не дарэмна, — сказаў ён, усміхнуўшыся жонцы і ўбачыўшы, як яна зачырванелася, перавёў гаворку адразу ж на іншую тэму. — А я ўчора ляжаў, ляжаў з вечара, прыслухоўваўся, думаў, песні гачую. Раней жа спявалі...

— Ды спявалі, — неяк сумна ўсміхнулася маці. — Раней тых песень поўная вуліца была, а цяпер... Як у месца, дык толькі і лаюцца, хто болей, а хто меней зарабіць. Адна перад адной аж высцягаюцца, каб зарабіць. Некалі спявае, ды і некаму.

— Старыя ж ля Веркі спявалі, — сказаў Сяргей. — Яны і цяпер, калі ў нядзелю збіраюцца. Рэдка, праўда.

А ўвечары, калі Сяргей, крыху затрымаўшыся ў двары, — на клямку на ноч зачыняў веснічкі з вуліцы, — зайшоў у цёмны дрывоўнік, то пачуў, як Лія гаварыла дачцэ:

— Ты хочаш ля таты, і я таксама хачу. Як жа нам быць? Можа, пакладзём яго пасярод? І ты будзеш ля яго і я.

— Добра, — пагадзілася малая.

МАСТАК І ЖЫЦЦЁ

ЯГО ІМЯ ўжо добра вядома наведвальнікам рэспубліканскіх мастацкіх выставак. Упершыню творы мінскага скульптара Уладзіміра Слабодчыкава экспанаваліся ў 1973 годзе, калі ён быў яшчэ студэнтам Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута. Першым поспехам маладога скульптара з'явілася кампазіцыя «Дон Кіхот», якая ўдзельнічала ў выстаўцы выяўленчага мастацтва Беларусі ў Польшчы. Нават гэта першая работа, пабудаваная на кантрасте постацей, прываблівае сваёй пластычнасцю вырашэння і выяўленчых сродкаў.

Першы поспех не быў выпадковым. Уладзімір Слабодчыкаў — зараз аўтар ужо каля трох дзесяткаў работ. Шмат з іх прыхільна сустрацілі крытыкай. Тэмай дыпломнай работы скульптара, якая атрымала назву «На рыштваннях», стала рамантыка стваральнай працы. У вобразах маладых будаўнікоў — юнака і дзяўчыны — рамантыка маладосці, пачуццяў. Трэба, дарэчы, адзначыць, што «На рыштваннях» адрозніваецца ад іншых твораў мастака большай акадэмічнасцю вобразнага рацэння, характару лепкі. Работа прадстаўляла Беларускі тэатральна-мастацкі інстытут на Усесаюзнай выстаўцы дыпломных работ студэнтаў

Артысты тэатра лялек. Дрэва.

мастацкіх ВНУ СССР у 1977 годзе.

Цікава ўжо зараз вызначыць тое, што ўласціва вобразнаму свету скульптара, яго адносінам да матэрыялу. Выбіраючы выяўленчыя сродкі, мастак не імкнецца да знешняй эфектнасці, кідкай манернасці пластыкі. Пластычнае вырашэнне яго твораў стрыманае. Шэраг твораў, сярод якіх — «Чаканне», «Артысты тэатра лялек», «Івянецкія майстры», засведчыў моц абраных мастаком выяўленчых сродкаў.

Тэмы твораў мастака разнастайныя. Скульптар праяўляе вялікую цікавасць да тэм, якія можна аднесці да шэрагу «вечных». У іх сучасная рэчаіснасць, рэальны жыццёвы эпізод набываюць глыбокае абагульненне, шматпланавасць. Скульптура «Чаканне» мае яскрава акрэслены грамадзянскі характар. Пяшчотны вобраз маці, якая, углядаючыся ўдалеч, чакае ля парога сваіх дзяцей, блізка і зразумела кожнаму, ён глыбока кранае нашы пачуцці. Пазбаўлены канкрэтных рыс, ён перарастае ў сімвал. У творы цікава выкарыстаны функцыянальныя прасторавыя элементы — дзве рамы як бы ўвасабляюць распахнутыя ў свет дзверы.

Другі твор, адзначаны сімвалікай ужо па задуме, атрымаў назву «Спелыя яблыкі». Ён увасабляе ідэю чалавечага нараджэння, мацярынства. Ідэя стварыць вобраз жанчыны-маці ўзнікла пад уплывам рэчаіснасці. Сапраўдныя жыццёвыя з'явы знайшлі ўвасабленне ў творы, і разам з тым, прымуслі мастака глыбока задумацца. Есць сярод твораў У. Слабодчыкава і блізкія да жанравай скульптуры. Гэта, напрыклад, «Дзяўчынка з птушкамі», «Лазня».

Працуючы над значнымі тэмамі, скульптар з цікавасцю ставіцца да дробнай пластыкі. Не выпадкова ён удзельнічаў у 1977 годзе ў рэспубліканскай

выстаўцы скульптуры малых форм. Магчыма, распрацоўкі жанравых тэм, якія адлюстроўваюць сучаснасць, разнастайнасць пластычных прыёмаў, матэрыялаў, прывабліваюць мастака да скульптуры малых форм. «Стары калгаснік дзед Яноўскі», «Настаўнік музыкі», «Партрэт дырыжора» — у кожнай з работ мастак імкнецца найбольш выразна ахарактарызаваць персанаж менавіта пластычнымі сродкамі. Разглядаючы творы скульптара, заўважаеш цікавасць яго да жан-

Купалінка. Дрэва.

равага партрэта, у якім створана адна з найбольш удалых кампазіцый — «Роздум мастака». Гэты твор У. Слабодчыкава ўдзельнічаў у выстаўцы, прысвечанай XIX з'езду ВЛКСМ, якая адбылася ў Маскве. «Роздум мастака» — гэта шчырае «слова» пра выдатнага маскоўскага мастака-жывапісца В. Папкова. У кампазіцыі скульптар перадаў тое захапленне, якое выклікалі ў яго творы Віктара Папкова, ён паспрабаваў адлюстраваць творчы пошук жывапісца.

Наогул, тэма творчасці — адна з галоўных тэм У. Слабодчыкава, да яе скульптар звяртаецца неаднаразова. Творы «Мастак і мадэль», «Артысты тэатра лялек» пераконваюць нас у гэтым. Трэба адзначыць, што скульптура «Артысты тэатра лялек» займае асаблівае месца ў творчасці У. Слабодчыкава. Твор прынёс мастаку вядомасць, ён адзначаны дыпломам ЦК ЛКСМ Беларусі. Наогул, гэта пакуль што самая значная работа скульптара. У ёй сродкамі свайго мастацтва У. Слабодчыкаў паспрабаваў зазірнуць у творчую кухню лялечніка.

Кампазіцыя «Івянецкія майстры» прысвечана ўмельцам вядомага ў Беларусі ганчарнага промыслу. Выяўленчае рацэнне яго выклікае асацыяцыі з прыёмам і народнага мастацтва, цацкі. Твор выразны, цікавы сваёй жанравасцю. Крытыка

адзначала, што пластычнаму рацэнню работы У. Слабодчыкава ўласцівы шмат якія дэкаратыўныя якасці. Найбольш характэрная з іх — «Маленькі прынец» («Хлопчык з баранчыкам»).

Сярод твораў, якія экспанаваліся на апошніх рэспубліканскіх і ўсесаюзных выстаўках, трэба вылучыць лірычныя кампазіцыі «Купалінка», якая ўдзельнічала ў экспазіцыі, прысвечанай юбілею М. Багдановіча, і «Раніца» (выстаўка, прысвечаная XIX з'езду ВЛКСМ).

Мастак добра ведае і адчувае матэрыял, спрабуе свае сілы ў разнастайных тэхніках, выкарыстоўвае дрэва і камень, гіпс і метал.

Творчы шлях Уладзіміра Слабодчыкава толькі пачаўся. Пільна ўглядаецца скульптар у заўтрашні дзень. Творчы план у шмат: тут і новая вялікая работа, прысвечаная юбілею песняроў беларускай пазізіі Я. Купалы і Я. Коласа, творы дробнай пластыкі, новыя партрэты.

Добрыя, на мой погляд, радкі, якія могуць перадаць сутнасць творчай працы наогул, ёсць у паэта Васіля Зуенка:

Дарога... Абячае многа

Дарога... Забірае ўсё.

Менавіта такой дарогай з'яўляецца творчы шлях сапраўднага мастака. Толькі аддаючы ўвесь агонь свайго сэрца сваім творам, усяго сябе любімай справе, мастак можа авалодаць майстэрствам, дабіцца прыз-

Чаканне. Гіпс.

нання гледача. Сёння скульптар Уладзімір Слабодчыкаў у дарозе, у дарозе да майстэрства.

А. ЛІСАУ.

БЕЛАРУСЬ У СЭРЦЫ

У Чарнігаве, што на Украіне, жыве графік Васіль Лявоненка. Але ён наш зямляк, нарадзіўся на Гомельшчыне ў былым Камарыскім раёне.

У апошнія гады В. Лявоненка заявіў аб сабе, як аб цікавым майстры кніжнага знака. Ён захапіўся энслібрысам у 1976 годзе, калі вучыўся на апошнім курсе мастацка-графічнага факультэта Віцебскага педінстытута. За гэты час ён стварыў больш за 80 графічных мініячур у тэхніках лінарыту і аўтацінаграфіі. Але галоўнае, што сур'ёзныя адносіны да занятай энслібрысам, самакрытычнасць у ацэнцы сваіх работ спрыяюць прыкметнаму і няспынаму росту прафесійнага майстэрства мастака.

Найбольш цікавыя В. Лявоненку ў энслібрысе тэма прыроды і вобразы класікаў літаратуры. Апошнім часам ён стварыў у лінарыце цэлую нізку

энслібрысаў, дзе ўвасоблены вобразы А. Пушкіна, Л. Талстога, Ф. Дастаеўскага, Т. Шаўчэнкі, А. Чэхова, М. Горькага, А. Блока, У. Маякоўскага, С. Ясеніна. Не ўсе яны аднолькава удалыя. Іканаграфічны энслібрыс наогул вельмі цяжкі від кніжнага знака, тым больш

прыемна, што ў В. Лявоненкі ў апошні час яны атрымліваюцца ўсё больш удалыя. Зусім нядаўна мастак выканаў два энслібрысы з партрэтамі Янкі Купалы. Адзін з іх награвіраваны ў гонар 100-годдзя з дня нараджэння вялікага песняра. Партрэт Янкі Купалы на ім як бы высечаны з гранітнай глыбы, што надае энслібрысу своеасаблівую манументальнасць.

Тэма беларускай вёскі наогул займае вялікае месца ў творчасці В. Лявоненкі. На энслібрысе Г. Вашчанкі мы бачым узлятаючага бусла, адну з найпрыгажэйшых беларускіх птушак. Гэты энслібрыс, безумоўна, адносіцца да ліку лепшых у творчасці мастака. Вось энслібрыс жонкі мастака, на якім адлюстраваны куточак беларускай вёскі ў ціхую зімовую ноч.

Некалькі энслібрысаў на беларускую тэму В. Лявоненка выканаў для ўласных кніг. На адным з іх адлюстраваны хлопчык з эцюднікам наля рэчкі, з якой п'е ваду конь. На другім мы бачым да болю знаёмы восеньскі вясковы краявід. Ад гэтых энслібрысаў павявае шчылымым пачуццём

смутку. Адчуваецца, што мастак вельмі сумуе па сваім вясковым дзяцінстве, па сваёй роднай Беларусі, якую ён так шчыра любіць і шануе.

Міхась МІНКЕВІЧ.

хоць бацькі яе і не былі прафесійнымі музыкантамі. Сама Тамара актыўна ўдзельнічала ў канцэртах Дома піянераў, школы. Чытала вершы, выступала ў спектаклях драматычнага гуртка, але больш за ўсё любіла спяваць. Гэта любоў і вызначыла яе далейшы лёс.

У 1961 годзе на парадзе бацькоў і знаёмых Тамара паступае на падрыхтоўчае аддзяленне Кіеўскай дзяржаўнай кансерваторыі. Яна займаецца ў прафесара Марыі Данец-Тэсеер, цудоўнага педагога, чые вучаніцы спяваюць у Вялікім тэатры СССР і Кіеўскім тэатры, на многіх іншых оперных сценах краіны. Вучоба ў кансерваторыі, работа ў опернай студыі пры кансерваторыі

«Джардана Бруна» С. Картэса, Янінку ў оперы Г. Вагнера «Сцяжынаю жыцця», Нарыну ў «Доне Паскуале» Г. Даніэці, Цэрліну ў «Дон Жуане» і Сюзанну ў «Вяселлі Фігара» В. Моцарта і многіх іншых герайн, увасобленых артысткай. Яе прыродныя якасці: вельмі прыгожае па тэмбры каларатурнае сапра, артыстычнасць, лёгкасць рухаў, яе акцёрскае і вакальнае майстэрства, набытае гадамі ўпартай працы, прызнаны аматарамі опернага мастацтва. Высока адгукаюцца пра яе і тыя, з кім Т. Кучынскай даводзілася разам працаваць.

— Працаваць разам нам даводзілася шмат, — расказвае заслужаная артыстка БССР Тамара Міянсарова, — Часцей

АПТЫМІЗМ І ПРАЦАВІТАСЦЬ

У самым пачатку гэтага года на беларускай опернай сцэне адбылася прэм'ера аднаго з самых паэтычных казачных твораў М. Рымскага-Корсакава — «Снягурачка». Для адной з выканаўцаў галоўнай партыі, Тамары Кучынскай, гэта пастаноўка стала значным творчым набывкам.

Вакальнае майстэрства, прыгожае па тэмбры каларатурнае сапра прыемна спалучаліся на сцэне з манерай ігры і яркай сцэнічнай знешнасцю спявачкі. І хоць гэта далёка не першая яе галоўная роля, сама актрыса лічыць яе адной са сваіх самых цяжкіх, а значыць, і самых дарагіх перамог на опернай сцэне.

— Роля цяжкая і вакальна, і сцэнічная, — гаворыць Тамара Кучынская, — вельмі шмат давалася над ёй працаваць, у нечым нават пераадоляваць сябе. Партыя, «халодная» спачатку, паступова пераходзіць у палымную, страдную. І вельмі цяжка было здолець за нейкі дзе гадзіны, што прадаўцаецца спектакль, ператварыцца з халоднай Снягурачкі ў палкую закаханую дзяўчыну. Вельмі люблю гэтую ролю і за складанасць, і за супярэчнасці, і за тыя магчымасці, якія яна мне адкрыла як спявачкі і актрысы.

Не ўсё і не заўсёды давалася ёй лёгка, не кожная партыя пачынала адразу гучаць так, як таго хацелася б. Але Тамару ніколі не палохала вялікая напружаная праца. Спявачкай жа яна стала не выпадкова. У сям'і вельмі любілі музыку,

стали добрай школай для маладой спявачкі. Выкананне партыі Віалеты ў оперы Д. Вердзі «Травіята», Марфы ў «Царскай нявесце» М. Рымскага - Корсакава, Разіны ў оперы Д. Расіні «Севільскі цырульнік», удзел у канцэртных паездках у Італію і Балгарыю дапамагалі спявачцы выпрацаваць многія неабходныя прафесійныя якасці.

У 1970 годзе Тамара Кучынская прыехала ў Мінск для праслухоўвання ў Дзяржаўны тэатр оперы і балета БССР.

— Незвычайна адбыўся мой дэбют, — успамінае яна, — Дэбютавала я партыяй Віалеты ў «Травіяце», але адбылося гэта не ў Мінску, а ў Краснадары, у час гастролуў нашай тэатра, і потым гэты дэбют «паўтарыўся» ўжо на ўласнай сцэне Беларускага опернага тэатра.

Не магло не паўплываць на развіццё таленту маладой салісткі і супрацоўніцтва з нашымі выдатнымі дырыжорамі, рэжысёрамі, сумесная работа на сцэне з вядомымі артыстамі беларускага тэатра. У плённай творчай атмасферы салістка оперы Тамара Кучынская здолела праявіць сваю адметнасць. Аматыры тэатра, канечне ж, не могуць не ўспоміць Шамаханскую царыцу ў «Залатым пёўніку» М. Рымскага-Корсакава, Мюзету ў «Багем» Д. Пучыні, Лейлу ў «Шукальніках жэмчугу» Ж. Бізе, маці пазта з оперы Ю. Семянякі «Зорка Венера», Паолу ў

за ўсё гэта была работа, звязаная з запісам на радыё. Акампаніраваць Тамары Кучынскай прыемна. Яна музыкальна, добра адчувае музычны стыль, мае прыгожы голас. У Тамары вялікі рэпертуар. Акрамя оперных партыі, яна вельмі многа выконвае песень і рамансаў замежных, рускіх і беларускіх кампазітараў.

Такія ж водгукі пра актрысу можна пачуць і ад дырыжораў, рэжысёраў, партнёраў і ад глядачоў, якія заўсёды цёпла вітаюць яе ў тэатры.

Як і ў кожнага артыста, у Тамары Кучынскай свае творчыя планы.

— Я не магу з упэўненасцю вылучыць, — гаворыць актрыса, — якая партыя, што я спявала раней, мая самая любімая. З аднолькавым задавальненнем спяваю і Віалету ў «Травіяце», і Элі ў дзіцячай оперы «Чараўнік Смарагдавага горада», і складаную партыю Снягурачкі, і партыю Лісічкі ў спектаклі для дзяцей «Церам-церамон». Вельмі хачу спяваць чыста каларатурную партыю Алімпіі ў «Казках Гофмана», і, мяркуючы па перспектывных планах тэатра, такая магчымасць у мяне будзе. А цяпер у тэатры я працую над партыяй Міхаліны ў оперы Юрыя Семянякі «Новая зямля».

У операх партыі для каларатурнага сапра — гэта, як правіла, партыі маладых герайн. І, выступаючы ў ролях сваіх юных герайн, Тамара Кучынская гэтакасама поўная сіл і энергіі, як і адзінаццаць гадоў назад, калі ўпершыню прыйшла ў наш оперны тэатр.

А. ТУРАВЕЦ.

НЕ СТАРЭЕ «МАШЭКА»

Каля дваццаці гадоў існуе ў Мінску адзін з нямногіх у рэспубліцы самадзейных тэатраў юнага глядача. Размясціўся ён на вуліцы Маякоўскага ў добра знаёмым Палацы культуры тэкстыльшчыкаў.

Вялікая заслуга ў стварэнні і станаўленні самадзейнага маладзёжнага тэатра належыць дырэктару Дома культуры Я. Быткоўскаму, які з'яўляецца на працягу многіх гадоў яго нязменным галоўным рэжысёрам.

— Пачалі мы з малага, — расказвае Яўген Мікалаевіч, — запрасілі вучняў чацвёртых класаў бліжэйшых школ. Высветлілі, хто з іх найбольш схільны займацца ў драматычным гуртку. Пачалі працаваць. Хутка да нас далучыліся вучні старэйшых класаў. Так паступова склаўся калектыў новага самадзейнага ТЮГа. Натуральна, мы ў першую чаргу былі зацікаўлены ў тым, каб да нас прыходзілі маладыя людзі, якія працуюць на тэкстыльных прадпрыемствах ці нейкім чынам звязаны з імі. Але неўзабаве пачалі заходзіць і хлопцы і дзяўчаты з іншых прадпрыемстваў і ўстаноў горада.

...Калі калектыў у асноўным склаўся, узяліся за пастаноўку шмататковых п'ес. Так была пастаўлена п'еса Л. Малюгіна «Старыя сябры». Ад спектакля да спектакля расло майстэрства і акцёрскае і рэжысёрскае. Гэтаму спрыялі як рэпетыцыйная работа, так і тэарэтычныя заняткі. Прэм'ера адбывалася за прэм'ерай: «Дваццаці гады пазней» М. Святлова, «Горад на зары» А. Арбузава і іншыя.

Нялёгка ставіць на самадзейнай сцэне шмататковыя п'есы, але без гэтага калектыў не можа расці, не можа стаць...

Размова адбывалася перад прэм'ерай «Машэкі», і мы, натуральна, пацікавіліся, чаму калектыў спыніўся менавіта на гэтай п'есе.

— Надыйшоў час, — гаворыць Я. Быткоўскі, — калі само жыццё паставіла перад намі пытанне: чаму мы не звяртаемся да беларускай драматургіі, чаму не іграем спектаклі на роднай мове? Выраслі, што

наступная наша прэм'ера будзе па п'есе беларускага драматурга. Аднадушна спыніліся на п'есе Віталія Вольскага «Машэка»...

Гэты выбар адпавядаў і жаданню галоўнага рэжысёра. Ён хацеў, каб новая пастаноўка знаёміла і выканаўцаў і глядачоў з нейкай цікавай падзеяй з мінулага роднай зямлі, каб твор быў і змястоўны і глыбокі па сюжэце, каб галоўнымі дзейнымі асобамі ў ім былі маладыя людзі. Тэатр жа маладзёжны.

І вось — прэм'ера... Ролю Машэкі выконваў лясар І. Макараў. Здавалася, што на сцэне сапраўды ажыў герой старога падання. Гэтаму спрыялі і знешнія дэталы выканаўцы. Сканцэнтраваны, валавы і ў той жа час надзвычай душэўны, абаронца інтарэсаў свайго народа — такі ў спектаклі яго галоўны герой. Не пакінуў глядача аб'якавым і вобраз Ганкі, якая прамыяла чыстае каханне Машэкі на багатае і бесклапотнае жыццё, прапанаванае князем. У гэтай ролі занята прадаўшчыца аднаго з магазінаў Фрунзенскага раёна А. Навіцкая.

Цікавыя вобразы стварылі самыя маладыя ўдзельнікі спектакля вучаніцы І. Хошка і А. Гайдук, якія па чарзе іграюць Любку, старшы тэхнік Т. Швед (Маланка). Выканаўца ролі пчаляра Рабіны І. Каваценка прыйшоў некалі ў тэатр са школы. Тут ён вырас у аднаго з найбольш здольных артыстаў, стаў намеснікам дырэктара Палаца культуры тэкстыльшчыкаў.

Добрае ўражанне пакідае і мастацкае афармленне спектакля. Мы бачым стромкую гару над самым Дняпром, якая ў сённяшнім Магілёве захавала назву Машэкаўка.

З вялікім поспехам ідзе «Машэка» ў самадзейным тэатры юнага глядача тэкстыльшчыкаў. З аднолькавай цікавасцю глядзяць спектакль і падлеткі, і моладзь, і дарослыя. Паказвалі мінчане сваю пастаноўку і сябрам па прафесіі ў Гродне.

Хочацца спадзявацца, што жыццё ў спектакля будзе доўгае і радаснае.

Я. САДОУСКІ.

МАСТАЦТВА ВАЕННЫХ МУЗЫКАНТАЎ

Духавая музыка... Слухаючы творы гэтага глыбока дэмакратычнага жанру, міжволі захапляешся яго каларытнай музычнай мовай. І першымі прапагандыстамі духавой музыкі былі ваенныя аркестры, якія даказалі, што яна мае шырокі творчы магчымасці, багаты арсенал выяўленчых сродкаў.

Актыўна ўдзельнічае ў музычным жыцці рэспублікі аркестр штаба Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі. Акрамя выканання асноўных службовых абавязкаў — абслугоўвання ваенных цырыманіялаў, работы па стравяной падрыхтоўцы воінаў, — калектыў пастаянна абслугоўвае важнейшыя грамадска-палітычныя, культурна-масавыя і спартыўныя мерапрыемствы, праводзіць вялікую работу па ваенна-патрыятычным, эстэтычным выхаванні і прапагандзе музычнага мастацтва сярод працоўных рэспублікі. Выступленні калектыву заўсёды збіраюць вялікую слухацкую аўдыторыю. З вялікім поспехам прайшла нядаўна і творчая

справаздача ваенных музыкантаў у Беларускай дзяржаўнай філармоніі.

Канцэрт адкрыўся выкананнем марша «Перамога за намі» С. Чарнецкага, прысвечанага герайчнай Савецкай Арміі. Твор прагучаў пад кіраўніцтвам заслужанага артыста БССР Барыса Чудакова. Дырыжор па-майстэрску перадаў слухачам дзіўнае спалучэнне дакладнасці, імпульсіўнасці рытму і багатай меладыйнасці, яркай інструментальнасці.

Аркестр штаба ЧБВА актыўна ўдзельнічае ў канцэртнай дзейнасці. У час такіх выступленняў з аркестрам плённа супрацоўнічалі народная артыстка СССР С. Данілюк, заслужаная артыстка БССР Л. Златава, В. Цішына, народныя артысты БССР І. Сарокін і В. Чарнабаеў, заслужаны артыст БССР А. Сухін і многія іншыя. У гэтым канцэрте з аркестрам таксама выступалі нашы вядучыя музыканты. Адзначу, што аркестр не быў толькі «акампаніруючым» саставам, а арганічна дапаўняў

і ўзбагачаў сольныя выступленні музыкантаў, максімальна садзейнічаючы раскрыццю кожнага твора. Цікава прагучаў твор А. Арэнскага «Фантазія на тэмы былін» І. Рабініна для фартэпіяна з аркестрам, які выканала Лідзія Дворжац. Упрыгожаннем канцэрта было выступленне саліста Дзяржаўнага акадэмічнага сімфанічнага аркестра БССР, заслужанага артыста БССР Віталія Волкава. У яго выкананні бліскуча прагучала «Святая труба» Б. Пейджа, у якім саліст паказаў цудоўную выканаўчую тэхніку і высакародны, сакавіты тэмбр гучання свайго інструмента. Нельга не адзначыць удалую прэм'еру сачынення А. Мдзівані — п'есу для трубы-пікала «Здравіца», якую таксама бездакорна выканаў В. Волкаў. Гэта сачыненне падкупляла глыбокай эмацыянальнасцю, багатым меладызмам, шырыняй і яснасцю выкладання сольнай партыі. В. Волкаў прадэманстраваў не толькі віртуознае валоданне і лёгкасць гучання ў верхнім рэгістры

цяжкага для выканання інструмента, але і аказаўся цікавым інтэрпрэтарам новага сачынення. Прыемна было пачуць на канцэрте і выступленне лаўрэата ўсесаюзных конкурсаў Віктара Скоробагатава (барытон), які выканаў песні «Радзіме» І. Лучанка на вершы Л. Ашаніна і «Гарачы снег» А. Пахмутавай на вершы М. Львова. Арыгінальнае вырашэнне было знойдзена ў выкананні песні «Гарачы снег», у якой быў выкарыстаны цікавы эпізод — пасля партыі саліста ўступіў мужчыскі хор (спявалі музыканты аркестра).

Важнае месца ў канцэртнай дзейнасці аркестра штаба ЧБВА адводзіцца ваенна-патрыятычным творам, якія аказваюць вялікае ўздзеянне на маладое пакаленне. І на гэты раз слухачы, асабліва моладзь, цёпла віталі «Фантазію на тэмы песень Вялікай Айчыннай вайны» В. Дзіева і «Вальс» з оперы К. Малчанова «Досвіткі тут ціхія», у якім аркестр тонка валодаў багатай штрыхавой па-

літрай, захапляў слухачоў прыгожай меладыйнай лініяй і імклівай кульмінацыяй.

Эмацыянальна і напорыста прагучаў у выкананні аркестра «Уступ» да кінафільма «Час, наперад!» Г. Свірыдава. Кульмінацыя канцэрта было выкананне аркестрам штаба ЧБВА і зводным ваенным аркестрам мінскага гарнізона Урачыстай увершоры «1812 год» П. Чайкоўскага.

Цяпер калектыў рыхтуецца да ўдзелу ў конкурсе аркестраў Узброеных Сіл СССР. На папярэдніх такіх конкурсах аркестр заваяваў званне лаўрэата (1960, 1970 гг. — 3-е месца). Нядаўна адбыліся зборы дырыжораў акругі, на якіх шырока абмяркоўвалася конкурсная праграма.

А. КАРАЦЕЕУ,
выкладчык кафедры духавых,
эстрадных аркестраў і спецыяльнага інструмента Мінскага інстытута культуры.

У ЦЕНТРАЛЬНЫМ дзяржаўным гістарычным архіве Літоўскай ССР у Вільнюсе сярэд папер вядомага фалькларыста і этнографа Яна Карловіча захоўваецца рукапіс п'есы В. Дуніна-Марцінкевіча «Пінская шляхта». Сярод паўсотні даследчыцкіх аўтографу, пакінутых у лісце для карыстання папкі з «Пінскай шляхтай», большая палова належыць беларускім фалькларыстам, этнографам, мовазнаўцам і літаратуразнаўцам, што абумоўлена павышанай зацікаўленасцю да змесціва гэтай папкі. У ёй знаходзяцца: «Крывіцкія песні, запісаныя Я. Карловічам» (лл. 1—28), «Пінская шляхта» — п'еса з народнага жыцця. Аўтар невядомы» (лл. 30—46; так пазначана на вокладцы архіўнай справы. — Я. Я.), «Прыказкі, запісаныя ў Мазырскім і Рэчыцкім паветах Э. Дмахоўскай-Яленскай» (л. 47), «Песні, запісаныя ў Навагрудскім павеце Э. Свяжынскай» (лл. 78—83) і знакамітая пэзма «Тарас на Парнасе» (лл. 78-а — 83). На ўсіх рукапісах паметка: «б/д» — без даты.

Пры чарговым наведанні Вільнюса нас цікавіў толькі рукапіс «Пінскай шляхты». Вось яго пачатак:

«Тяжко жыты мні дыўчаты
С мыленнем ў разлуце,
Лае батню, лае маты,
Шо сырэнню ў скуце,
Годы сыдыт над прыснцей,
Я хочу быт молодцей,
Маты каже вик молоды,
Ой ты еще мала!
А вже сама в эти годы
С батнюм любовала!
Годы сыдыт над прыснцей,
Я хочу быт молодцей.
Ой так! Нэхай ганят батню,
нехай лае маты, а я люблю
Грыцьку и любить его вик
буду. Ой бадные ж наши голо-
веньки! Шо се за дур напав на
батню? по пьяну завельса, дай
побылса с собою за шляхець-
тво, а мы с Грыцьком чрез то
горум, да унываем. Его батню
подау на мого у Суд жало-
бу и сигодня прындет у око-
лицю Найяснейшая Корона на
сидство...»

Цытаваны тэкст не адразу атаясамліваецца з хрэстаматыйна вядомым творам беларускай літаратуры, а таму натуральна, што даследчыкі лічылі рукапіс перакладам на ўкраінскую мову. Упершыню падрабязныя звесткі аб ім у навуковы ўжытак увёў даследчык украінска-беларускай літаратурных узаемасувязей Павел Ахрыменка. У артыкуле «Першы ўкраінскі пераклад «Пінскай шляхты»» («Неман», 1957, № 8), а пазней і ў кнізе «Летапіс братэрства» (Мн., 1973) літаратуразнавец паўтарыў сцвярджэнне аб тым, што гэта тэкст-пераклад камедыі на ўкраінскую мову. Ён пісаў: «Пераклад камедыі «Пінская шляхта» на ўкраінскую мову зроблены ў цэлым дакладна, часта нават літаральна, а таму не заўсёды па-мастацку і, акрамя таго, не літаратурнай мовай, а паўночнай гаворкай».

Тут варта нагадаць гісторыю з'яўлення «Пінскай шляхты» ў друку. Як вядома, камедыя напісана В. Дуніным-Марцінкевічам у 1866 годзе. Ці спрабаваў аўтар надрукаваць свой твор, мы не ведаем; прынамсі, такіх звестак не захавалася. Ды з-за вострай сатырычнай абмалёўкі вобразаў царскіх чыноўнікаў п'еса і не магла быць апублікавана. Толькі ў 1918 годзе на старонках газеты «Вольная Беларусь» (№№ 30—31) камедыя пабачыла свет. Між іншым, рэдакцыя газеты палічыла мэтазгодным змясціць наступную заўвагу: «Твор гэты напісаны аўтарам пінчуцкай гаворкай у 1866 годзе і да гэтага часу нідзе не друкаваўся. Выпраўлены на беларускі лад, ён друкуецца ў

«Вольнай Беларусі» першы раз. З часам «Вольная Беларусь» выдрукуе і аўтэнтны гэтага твора» (выдзелена мной. — Я. Я.). У 1923 годзе ў зборніку «Сцэнічныя творы», дзе другі раз з'явілася «Пінская шляхта», таксама была зроблена прыпіска: «УВАГА. «Пінская шляхта» напісана Марцінкевічам пінчуцкай гаворкай у 1866 г. і да апошняга часу твор гэты нідзе не друкаваўся. Выпраўлены Я. Лёсікам, быў надрукаваны першы раз у «Вольнай Беларусі» ў 1918 г. Аўтэнтны гэтага твора ў часе

ты», цвёрда сказаў: «Я на 99 працэнтаў перакананы — тэкст напісаны рукою аўтара». Сваім выказаннем Пятро Бітэль прадказаў заключэнне экспертызы, атрыманае праз 10 дзён. Вось змест гэтага дакумента: «26 сакавіка 1982 года ў Навукова-даследчы інстытут судовых экспертыз МЮ БССР з выдавецтва «Мастацкая літаратура» пры адносіне ад 24 сакавіка 1982 г. дырэктара выдавецтва М. Ф. Дубянецкага паступіла фотакопія рукапісу п'есы «Пінская шляхта» В. І. Дуніна-Марцінкевіча на 33 аркушах (№№ 30-30 адв.-46).

Патрэбна было ўстанавіць, кім выкананы тэкст вышэйука-

польскай акупацыі Менска не-дзе згинуў».

Вось так зніклі сляды арыгінала слаўтай камедыі, а тэкст у зборніку «Сцэнічныя творы» паслужыў у далейшым асноўным спісам для распаўсюджвання «Пінскай шляхты».

Вернемся цяпер да разважанняў П. Ахрыменкі. Зрабіўшы падрабязны аналіз мовы вільнюскага рукапісу, даследчык прыйшоў да вываду, што «перакладчык ведаў і ўкраінскую і беларускую мовы, а ў моўнай практыцы, мабыць, ужываў змешаную гаворку, якую лічыў за ўкраінскую мову. Нават графічна ён блытаў «и» і «і» («Грыцько» — «Грыцько», «Марыся» — «Марыся»), «в» і беларускае «ў», «э» і «е» («нэхай» — «нехай») і т. п.»

П. Ахрыменка параўноўваў тэкст рукапісу з сучаснымі выданнямі, якія лічыў аўтэнтнымі арыгіналам. Аднак, як нам бачна, арыгінал п'есы застаўся невядомым. Магчыма, гэтых падрабязнасцей украінскі даследчык не ведаў, таму што ў каментарыях да збору твораў В. Дуніна-Марцінкевіча пра мову камедыі не сказана ні слова. Заўважце, Ахрыменка гаведмаляе аб перакладзе, зробленым «не літаратурнай мовай, а паўночнай гаворкай». Гэта — паводле Украіны, а ў Беларусі дадзены дыялект ахоплівае поўдзень рэспублікі, у прыватнасці Мазырышчыну і Піншчыну. Твор напісаны драматургам пінчуцкай гаворкай. А што, калі вільнюскі рукапіс не пераклад на ўкраінскую мову, а... копія невядомага сёння арыгінала камедыі? Нават больш таго — аўтэнтны «Пінскай шляхты», напісаны самім Дуніным-Марцінкевічам? Пачырк, здаецца, падобны.

Да такой думкі прыйшоў вядомы беларускі даследчык Генадзь Кісялёў. Супастаўленне фактаў сведчыла на карысць гіпотэзы. Доказ яе, зразумела, трэба было пачынаць з высвятлення прыналежнасці пачырку. Гэты клопат прывёў нас у Навукова-даследчы інстытут судовых экспертыз. Пакуль дакументы знаходзіліся на экспертызе ў пачырказнаўцаў, мы наведвалі ў Вішневе пазта Пятра Бітэля, які працуе цяпер над перакладам пэзмы Дуніна-Марцінкевіча «З-над Іслачы, або Лекі на сон» па фотакопіі, прадстаўленай У. Содалем з асабістага архіва. Перакладчык настолькі звязы з гочыркам Марцінкевіча, што, зірнуўшы на паасобныя старонкі рукапісу «Пінскай шлях-

танага рукапісу — В. І. Дуніным-Марцінкевічам ці іншай асобай?»

У якасці параўнаўчага матэрыялу прадстаўлены ўзоры пачырку В. І. Дуніна-Марцінкевіча ў выглядзе запісаў на 4-х аркушах.

У працэсе параўнальнага даследавання выяўлена, што тэкст рукапісу п'есы «Пінская шляхта» В. І. Дуніна-Марцінкевіча на 33 аркушах (№№ 30-30 адв.-46) выкананы В. І. Дуніным-Марцінкевічам.

Спецыяліст, ст(аршы) навуковы супрацоўнік кандыдат юрыдычных навук С. М. Кульчыцкі.

Такім чынам, гіпотэза Генадзя Кісялёва атрымала навуковае абгрунтаванне.

Выяўленне новага аўтографа В. Дуніна-Марцінкевіча ставіць перад намі і новыя пытанні.

Па-першае: чаму Дуніна-Марцінкевіч, прысвяціўшы сваю музу апяванню прыгажосці беларускай прыроды, звычайна і нораваў высковага люду, звярнуўся да тэмы, звязанай з выкрыццём судавага справаводства, а значыць, і з выкрыццём заган царскага самадзяржаў? Відаць, не выпадкова. Яшчэ на пачатку мінулага стагоддзя царскі міністр юстыцыі Трашчынскі словамі біблейскага Давіда выказаўся аб сваіх установах: «Сне море великое и пространное, в нем же гадов несть числа». Сапраўды, ніводзін іншы механізм агромністай бюракратычнай машыны, прызначанай для аховы нечалавечых законаў, не быў так сточны хабарніцтвам і подкупамі, як судовы ўстанова. Нездарма Бялінскі называў суд у ліку «самых жывых сучасных нацыянальных пытанняў Расіі».

Па-другое: чаму драматург стварыў камедыю на пінскай гаворцы? Перш, чым адказаць на пытанне, звернем увагу на шрыфт рукапісу. У адрозненне ад іншых твораў, тэкст «Пінскай шляхты» напісаны кірыліцай. Заўвагі і рэмаркі, пададзеныя аўтарам на рускай мове (такое ў Дуніна-Марцінкевіча сустракаецца ўпершыню), гавораць аб намеры надрукаваць п'есу з разлікам на рускага чытача. У прыватнасці, аб падобнай спробе сведчыць ленынградская знаходка Генадзя Кісялёва — пачатак «Быліц», дасланы пазтам у рэдакцыю «Віленскага вестніка» ў 1867 годзе (падрабязней гл. «ЛіМ», за 23.01.1981 г.).

Але, зноў жа, чаму на пінскай гаворцы? Магчыма, такая спроба была звязана са спецыяльным указам Аляксандра II (1865 г.) аб забароне ставіць у тэатрах п'есы, выдаваць кнігі і газеты на беларускай мове. Пры гэтым, нібыта, цар кі-

нуў: «З нас дастаткова мала-расійскай».

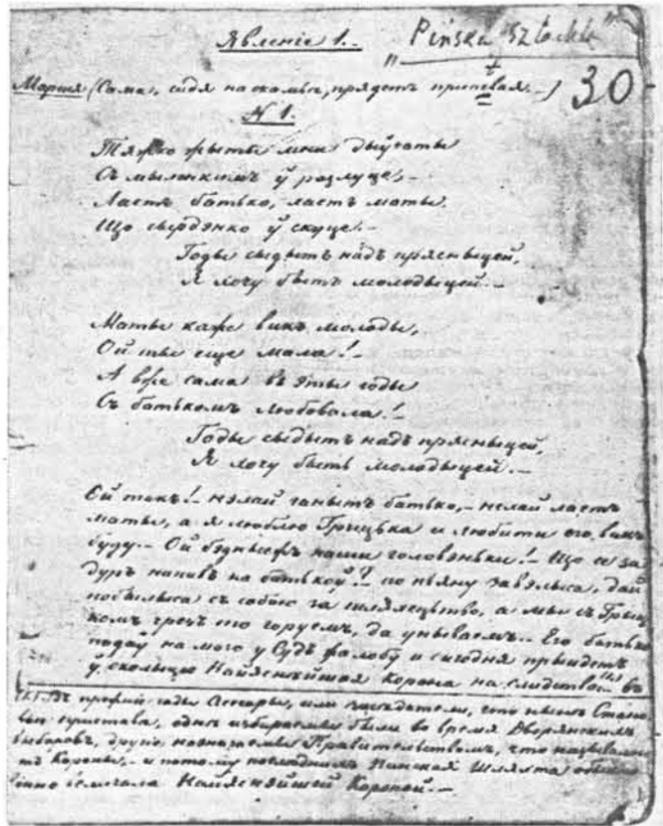
Адно з апошніх пытанняў, найбольш цяжка вытлумачальнае: адкуль Дуніна-Марцінкевіч ведаў пінскую гаворку? Каб ведаць мову нейкай мясцовасці, трэба там пажыць ці хоць бы пабыць. У вядомых нам дакументах няма ўказанняў на працяглае жыхарства пазта на Піншчыне, аднак пра тое, што Дуніна-Марцінкевіч падарожнікаў па Палессі, сведчаць подпісы пад некаторымі ягонымі вершамі: напрыклад, пад вершам «Вясна» зроблена паметка: «Ольпень, 12 мая 1849 года»; пад вершам «Прыпяць» пазначана: «На водах Прыпяці, мая 13 дня 1849 года», а верш «Вандрунік» напісаны ў Мазыры 6 чэрвеня 1854 г. Там жа, у ваколіцах Мазыра, у 1923 годзе знойдзены рукапісны спіс «Ідыліі» пад назвай «Розная міласць бывае», перапісаны Ядвігай Сабалеўскай у 1860 годзе. Магчыма, мовай герояў «Пінскай шляхты» валодала маці будучага драматурга, аб паходжанні якой нам нічога невядома.

Варта звярнуць увагу на наступны факт. Сярод матэрыялаў «Календаря Северо-Западного края» на 1890 год, прадстаўленых на папярэдні цензурны прагляд тагачасным выдаўцом М. Доўнар-Запольскім, у ліку іншых артыкулаў значыцца «біяграфія В. Дуніна-Марцінкевіча з партрэтам яго і яшчэ нявыдадзеныя творы пад загалоўкам «Пінская шляхта», фарс-вадэвіль на пінскім

на папрок Ф. Багушэвіча, нібыта ў верхах Абуховіча «не ўсюды бываюць уласцівыя беларускай мове акцэнты», пазт піша:

У гаворцы ёсць ружніца
Між маю і Тваей;
Маей — пушчы, Птыч граніца,
Ты — Панарскі салавей!..
Далей Абуховіч тлумачыў: «...у Беларусі ёсць многа асобных дыялектаў-гутарак, і ў гаворцы між Магілёвам над Дняпром, Мозырам і Гродняй бывае вялікая розніца не толькі ў акцэнтах, але ёсць многа цікавых правінцыялізмаў... Мне перш за ўсё ідзе аб тое, каб выказаць, што я хачу, каб пачулі мысль маю, і каб словы карэнныя беларускія пры помачы нашай літаратуры атрымалі як найшырэйшае абывацельства. І дзеля гэтага я не сцясняю свайго дыялекту, ужываючы словы і звароты агульнабеларускія. Гэтак паступаючы, я кладу ў літаратуру свой прыродны дыялект беларускай мовы, даючы найлепшае з яго. У кацы невядома яшчэ, каторы дыялект беларускі перамога. У Францыі — спярша дыялект правінцыі Langued'Oc меў перавагу ў французскай літаратуры, а пазней Langued'Oni — цяперашняя французшчына. Гэта трэба памятаць і нашым літаратарам і пурытанізмам не забяўляцца!»

У чым-чым, а ў «пурытанізме» абвінаваціць Дуніна-Марцінкевіча нельга. Мова яго твораў уяўляе сабой сплаў розных дыялектных рыс. Сваёй творчасцю пісьменнік па-

дыялекце і «Зборнік народных песень» на тым жа дыялекце. Ці не Марцінкевіч склаў гэты песенны зборнік? Адказаць на пытанне могуць толькі архіўныя дакументы.

Навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуры імя Я. Купалы АН БССР І. Шпакоўскі па нашай просьбе дэтальна азнаёміўся з вільнюскім рукапісам «Пінскай шляхты». Былы жыхар Піншчыны, складальнік «Слоўніка пінскіх гаворак», вучоны адзначаў, што мовы, на якой гавораць героі «Пінскай шляхты», на Палессі не існуе. Яна—своеасаблівая стылізацыя Дуніна-Марцінкевіча пад пінскую гаворку, яе імтання, плод аўтарскай фантазіі і таленту. Разам з сюжэтнай фабулай драматург бліскача разыграў і мову сваіх герояў, дзе спалучыліся рысы палескага гаворак, беларускай і ўкраінскай моў.

У «Мемуарах» Альгерда Абуховіча ёсць раздзел «Літаратурнае апраўданне», у якім

клаў пачатак не толькі стварэнню новай беларускай літаратуры, але і станаўленню новай беларускай літаратурнай мовы.

Выяўленне новага аўтографа В. Дуніна-Марцінкевіча раскрывае перад даследчыкамі новыя далагляды, выводзіць навуковую думку на новыя рубяжы. Вучоны павінны адказаць на шэраг пытанняў, унесці пэўныя змены ў «кананізаваны» тэкст «Пінскай шляхты», бо мастацкія творы кананізуюцца па арыгінале, а не падробках. Скажам, у аўтэнтцы п'есы ёсць цікавая тлумачэнні аўтара, якія выпалі ў пазнейшых выданнях. Некаторыя маналогі Кручкова пададзены на рускай мове і адпавядаюць аўтарскай задуме выкрыць царскіх чыноўнікаў. Аўтарскую волю неабходна ўлічыць і будучым даследчыкам творчай спадчыны Дуніна-Марцінкевіча.

Язеп ЯНУШКЕВІЧ.

НАШАТЫРНЫЯ СЛЁЗЫ, ЦІ АБ ШКОДЗЕ... ВЕДАЎ

Ці заўсёды веда карысныя? Такое пытанне цяжка не аднесці да ліку абсурдных і марных. Але давайце не будзем спяшацца з адказам.

У Доме кіно пасля прагляду новага фільма сустракаўся з гледачамі яго рэжысёр. У зале знаходзіліся работнікі аднаго з мінскіх прадпрыемстваў, у асноўным жанчыны. Калі ўлічыць, што ў фільме ішла гутарка і пра жаночыя лёсы, і пра дзяцей, якія раптоўна асірацелі, то зразумелы інтарэс да фільма ўсіх прысутных у зале. Рэжысёр, які выступаў пасля дэманстрацыі фільма, задалі шмат пытанняў, у тым ліку, як дабіліся аўтары фільма такой натуральнай ігры і такіх непадробных слёз на вачах дзяцей. Рэжысёр, расчунлены зацікаўленасцю гледачоў, растлумачыў усё гранічна ясна: «Слёзы мы выклікалі з дапамогай нашатырнага спірту, а потым дзеці плакалі толькі пры ўпамінанні пра яго».

Не ведаю, каго як, а мяне гэтае прызнанне збятэжыла. Мне нават здалася, што аўтары, якая жыла яшчэ тры-вогамі зраненых герояў, пасля гэтых слоў рэжысёра была злёгку збятэжанай.

Вось прыклад таго, калі веда не толькі бескарысныя, але і шкодныя, калі гаворыць аб глядацкім успрыняцці фільма. Па віне рэжысёра глядач страціў, няхай і невялікую, але каштоўную частцінку веры ў шчырасць фільма.

Такія страты па віне саміх кінематаграфістаў не такая ўжо рэдкая з'ява. Многія стваральнікі фільмаў, чаго грахі ўтойваць, пры сустрэчы з гледачом імкнуцца здзівіць яго якім-небудзь асабліва арыгінальным прыёмам, які быў прыменены ў ходзе здымак. А здзіўляць гледача, відаць, трэба іншым...

Помню, глядзель мы кінакарціну «Андрэй Рублёў» Таркоўскага. Глядзель з цікавасцю, з напружаннем. Хто бачыў, ведае, што сюжэт фільма даволі востры: рукапашныя сутычкі змяняюцца пажарамі, падаюць забітыя людзі.

Мой сусед справа, малады чалавек у грувацкіх акуларах, прамовіў фразу, якая ўпала як снег сярэд летняга дня: «Так, у капецку абышліся гэтыя кадры». Затым прагучала яшчэ некалькі заўваг пра тое, як арганізавалі пажар альбо ўяўную «масавую гібель» людзей. А мне ўсё час хацелася павярнуцца да суседа-зрудыта і сказаць яму: «Не хачу я гэтага ведаць, хачу ўспрымаць усё так, як быццам усё гэта адбываецца на самай справе». Між тым, малады чалавек круціўся на красле, паляхаў — ён жа ведаў, што агонь і слёзы на экране не сапраўдныя.

На жаль, у лік «знатакоў» працэсу стварэння кінапрадукцыі ўсё смялей уступаюць дзеці.

...На тэлеэкране «Семнаццаці імгненняў вясны». Глядзячы яго дзве дзяўчынкі (адна старэйшая гадоў на пяць). Ідзе эпізод, калі прафесар Плейшнер, трапіўшы ў рукі фашыстаў, прымае яд і выкідаецца з айна. Малодшая з гледачак пляснула далонямі, у вачах спачуванне і жаль. Старэйшая ж адразу супакоівае: «Не хвалюйся, на самай справе ніхто не атруціўся і з айна не выпаў. Гэта ж кіно...»

І старэйшая з дзяўчынак пачала прасвятляць малодшую зазіранымі падрабязнасцямі, вытанымі ёю ў «Советском экроне» і «Кинопанораме». Тая слухала з цікавасцю. І мне падумалася, што, магчыма, заўтра ці паслязаўтра яна ўжо не паверыць ні ў радасці, ні ў зазіранні герояў прагледжанага фільма. Бо слёзы ж нашатырныя...

З. ПЯТКОўСКАЯ,
журналістка.

А Б'ЯВЫ

ДА УВАГІ КІРАУНІКОУ
ПРАДПРЫЕМСТВАУ, УСТАНОУ,
НАВУЧАЛЬНЫХ УСТАНОУ,
САУГАСАУ І КАЛГАСАУ!

Упраўленне па распаўсюджванню друку Міністэрства сувязі БССР паведамляе, што падпіску на газеты і часопісы на 1983 год аддзяленні і агенцтва «Саюздрук» прымаюць з 1 па 31 жніўня 1982 года.

ЭТЫКА, МАРАЛЬ, ПРАВА

Перагортваючы некалькі вечары газету, мінчанін Васіль Паўлавіч Куземкін натрапіў на маленькую, але вельмі цікавую нататку з культурнага жыцця планеты. У ёй, між іншым, паведамлялася, што ў грамадскіх чытальнях Англіі

мент, відаць, крыху шырэйшы. Затое ў яго, Куземкіна, калі можна так сказаць, вяршыці чытабельнай літаратуры. Акрамя таго, ёсць у яго яшчэ адна немалаважная перавага над неспакойнымі шукальнікамі кніжнага шчасця...

Аднак вернемся да газетнай нататкі. З якой жа нагоды яна так зацікавіла і нават усхвалявала жыхара Мінска В. П. Куземкіна? Якая яму справа да

асяродкаў культуры, чытачом Куземкін быў актыўным, ажыўлена цікавіўся ўсімі кніжнымі навінкамі. Адным словам, сумаваць бібліятэкарам не даваў.

Але яшчэ раней гэтыя ж супрацоўнікі адзначылі некаторыя дзіўныя пераўтварэнні сваіх кніжных фондаў — яны сталі пакрысе, але вельмі настойліва скарачацца. І што самае цікавае: бясследна, нібы

падышоў ветлівы мужчына ў цывільным.

— Літаратура? — пацікавіўся незнаёмы.

— Цікавіцеся? — адказаў пытаннем на пытанне Куземкіна.

— Яшчэ як, — адказаў мужчына, дастаючы чырвоную кніжачку стандартнага фармату. І, каб развязаць поўнасьцю сумненні ў грамадзяніна Куземкіна, коротка растлумачыў: — Міліцыя. Не адмовіцеся прагуляцца крыху? Тут зусім побач.

— Я не спекулянт, — захаляваўся В. Куземкін. — Я не...

— Не хвалюйцеся, — спыніў яго супрацоўнік міліцыі. — Я не па гэтай справе. Зойдзем спачатку насупраць, у бібліятэку.

Праз некалькі хвілін кніга Ю. Трыфанова «Другое жыццё» зноў заняла сваё месца на кніжнай паліцы бібліятэкі. А крыху пазней другім жыццём В. Куземкіна заняліся супрацоўнікі міліцыі разам з запрошанымі на такі ўрачысты выпадак панятымі.

Нібы снег, пачалі раставаць кніжныя запасы, з такой любасцю сабраныя ў хатняй бібліятэцы Куземкіна. Дзесяткі, сотні тамоў правяраліся і сарціраваліся ў адпаведнасці з фіялетавымі бібліятэчнымі штампамі: трэцяя, шостая, сёмая...

Раслі акуратныя стосы кніг. Іх чакала зноў сустрэча з чытачамі пасля доўгага расстання. А на душы ў В. Куземкіна было цяжка і пахмурна. Нават слёзы на вочы нагарнуліся.

— Лепш бы яны гэтага чортавага робата паставілі ля выхада, — прабубнеў ён. — Менш было б спакусы...

З ім ніхто не спрачаўся. Размова на гэтую цікавую тэму была наперадзе.

Э. БАГДАНОВІЧ,
начальнік следчага аддзела
Партызанскага
РАУС г. Мінска.

БІБЛІЯТЭКА... З БІБЛІЯТЭКІ

пачасціліся выпадкі крадзяжу кніг. У выніку таго, што абслугоўваючы персанал чытальняў быў ужо не ў стане спраўляцца з гэтымі непрыгожымі з'явамі, бібліятэкары папрасілі дапамогі ў інжынераў. Тэма падумалі і зрабілі спецыяльна для гэтай мэты робата. Гучным металічным голасам і трывожным міганнем рубінавай лямпацы спыняе ён злодзея, калі той робіць спробу прашмыгнуць да выхада з укрэпленай кнігай пад крысам.

— Гэта ж трэба, да чаго адумаліся! — здзіўся Васіль Паўлавіч, яшчэ і яшчэ раз перачытваючы інфармацыю і стараючыся ўнікнуць у тэхнічную сутнасць хітрага жалезнага вартаўніка. — Гэта табе не нашы бабулькі-вахцёркі ды дзяўчаты-разывакі на выдачы кніг. Цікава, а ці забяспечылі яны таго робата якім-небудзь хапальным прыстасаваннем?

Разважаючы і далей прыкладна такім жа чынам, Васіль Паўлавіч з любасцю аглядаў стройныя і шчыльныя рады паліцы сваёй хатняй бібліятэкі. Вядома, у некаторых аматараў кніг ды заўзятых бібліяфілаў і больш набярэцца ў асабістых кнігасховішчах. Ды і асарты-

цёмных махінацый кніжных злодзеяў далейкай і туманнай астраўной дзяржавы? А можа, Васіль Паўлавіч вырашыў накладной платой выпатрабаваць таго самага робата для аховы ўласных кніжных багаццяў? Штука ж, наогул, у кватэры вельмі патрэбная. І не столькі ад злодзеяў, колькі ад цікаўных... сяброў, якія бяруць пачытаць кнігу «на дзянек-другі».

Дарэчы, тут мы ўжо ўклініліся ў крыху іншую тэму. Пакінем яе. Тым больш, што да Васіля Паўлавіча яна не мае ніякага дачынення. Ён жорстка і няўхільна прытрымліваўся правіла: з дому — ніводнай кнігі! Зусім іншая справа — у дом. Тут — калі ласка. Чым больш, тым, вядома, лепш. А што датычыць метадаў для дасягнення гэтай запаветнай мэты, то адразу ж неабходна зазначыць, што В. П. Куземкін не з баязлівага дзесятка...

Год назад у бібліятэцы № 6 з'явіўся новы чытач — знаёмы ўжо нам Васіль Паўлавіч Куземкін. Прыкладна ў той жа час ён папоўніў чытацкія рады яшчэ дзвюх бібліятэк — трэцяй і сёмай.

Як будзе адзначана некалькі пазней супрацоўнікамі гэтых

дым, знікала не абы-што, а самая, калі можна так сказаць, дэфіцытная літаратура.

Перыяд, калі захавальнікі кніг толькі разгублена разводзілі рукамі ды сумна ўздыхалі, цягнуўся даволі доўга. Нікому і ў галаву не прыходзіла думка звязаць гэтыя дзіўныя абставіны са з'яўленнем актыўнага чытача Куземкіна, хоць па часе ўсё супадала... Няёмка некалькі падазраваць саліднага, сталага ўжо чалавека.

Але вось нарэшце даведзеныя да адчаю супрацоўнікі бібліятэкі пачалі паціху пазбаўляцца памылковага пачуцця сораму. Да таго часу на кніжных паліцах роднай бібліятэкі яны ўжо недалічваліся многіх дзесяткаў лепшых кніг, што, да таго ж, не маглі не адбіцца адпаведным чынам на ўзаемаадносінах з іншымі чытачамі.

Выгнанне грэшнага з бібліятэчнага раю адбывалася будзённа і праявічна. Калі пасля свайго звычайнага пірацкага набегу на шостую бібліятэку дапытлівы чытач В. Куземкін у цёмным пад'ездзе суседняга дома вымаў чарговы набаток з-пад пояса, каб перакласці ва ўмяшчальны сакваж, да яго

Кансультацыя УААП

УХВАЛЕННЕ ТВОРАЎ

Раскажыце аб парадку ўхвалення выдавецтвам рукапісу твора.

А. М. ЗЯНЕВІЧ.

Прыняты рукапіс выдавецтва абавязана разгледзець на працягу 30 дзён з дабаўленнем чатырох дзён на кожны аўтарскі аркуш. Аднак у некаторых выпадках гэты тэрмін можа быць большы. Так, згодна з заўвагаю «б» да п. 5 тыпавога выдавецкага дагавора, калі нарматыўным актам прагледжана неабходнасць прагляду рукапісу адпаведнай арганізацыяй, час знаходжання рукапісу на праглядзе і звыш таго яшчэ два тыдні выключваюцца з падліку тэрміну, неабходнага для ўхвалення, гэта значыць, што фактычна календарны тэрмін разгляду рукапісу прадоўжваецца.

Трэба мець на ўвазе, што прымяненне гэтай заўвагі абгрунтавана толькі ў тым выпадку, калі прагляд ажыццяўляецца ў сілу спецыяльных правіл, устаноўленых нарматыўнымі актамі, абавязковымі для абодвух бакоў дагавора, і мае характар пазаведамаснага дзяржаўнага кантролю.

Такім чынам, калі, напрыклад, выдавецкая арганізацыя накіроўвае рукапіс на заключэнне свайму вышэйстаячаму органу, або калі гэты орган запатрабуе рукапіс на заключэнне, то гэта не будзе мець

прававага значэння. У першым выпадку вышэйстаячы орган ажыццяўляе свайго роду рэцэнзаваанне рукапісу, але з пункту гледжання закона няма розніцы, ажыццяўляе рэцэнзаваанне асобны спецыяліст ці арганізацыя, у тым ліку і вышэйстаячая, яно павінна быць праведзена ў межах акрэсленага дагаворам тэрміну. У другім выпадку вышэйстаячы орган ажыццяўляе ведамасны кантроль за падначаленай ёй арганізацыяй, але такі кантроль таксама ёсць звычайная з'ява і не можа служыць падставай для парушэння абавязальнасцяў па дагавору.

Вышэйназначаная заўвага мае і яшчэ адну адзнаку, якая з'яўляецца неабходнай умовай яе прымянення. Яна гаворыць аб устанавленні нарматыўнымі актамі «неабходнасці» прагляду рукапісу адпаведнай арганізацыяй. Гэта азначае, што ўсе рукапісы, якія адпавядаюць вызначаным адзнакам, абавязкова павінны разглядацца арганізацыяй. Заўвага не прымяняецца, калі рукапіс можа разглядацца ці не разглядацца па чым бы гэта ні было меркаванні, г. зн. не прымяняецца да выпадкаў, калі праверка не абавязковая.

Прыкладна нормы, якая ўстанавлівае неабходнасць прагляду рукапісу, з'яўляецца п. 6 «к» Палажэння аб Мінвузе СССР, зацверджанага Пастановай Савета Міністраў СССР ад 12 мая 1968 г., якім прагледжана выдача дазволу на выданне падручнікаў, вучэбных

дапаможнікаў і іншай вучэбна-метадычнай літаратуры. У сувязі з гэтым Інструкцыяй аб парадку планавання і падрыхтоўкі да выдання падручнікаў і вучэбных дапаможнікаў для вышэйшых і сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў прагледжана абавязковае правіла аб прадастаўленні выдавецтвам рукапісаў падручнікаў і вучэбных дапаможнікаў на разгляд у адпаведнае міністэрства (ведамства) для атрымання дазволу на выданне (грыфа).

Такім чынам, тэрмін, які неабходны для ўхвалення рукапісу падручніка аб'ёмам у 10 аўтарскіх аркушаў, будзе складаць не 70 дзён (30 дзён плюс дадатковыя 4 дні на кожны аўтарскі аркуш), а павялічыцца на час знаходжання гэтага рукапісу на праглядзе ў міністэрстве (да аднаго месяца, а ў асабліва складаных выпадках — да двух месяцаў) і плюс яшчэ на два тыдні.

На працягу ўказанага тэрміну выдавецтва павінна даць ацэнку рукапісу і паведаміць аўтару або аб ухваленні ці адхіленні рукапісу (у апошнім выпадку абавязкова матывуючы сваё рашэнне), або аб неабходнасці ўнясення ў твор паправак (з дакладным указаннем сутнасці патрабаваных выпраўленняў, якія павінны адпавядаць умовам дагавора).

Ацэнка рукапісу ўключае ў сябе праверку адпаведнасці твора ўказаным у дагаворы умовам (від літаратуры, жанр, аб'ём твора). Калі аўтар прадастаўляе твор не ў адпаведнасці са сваёй заяўкаю (якая з'яўляецца неразрыўнай часткай

дагавора), то гэты твор можа быць адхілены, як не адпавядаючы умовам дагавора. Аўтар абавязаны строга прытрымлівацца правіла аб тым, што прадастаўлены рукапіс не павінен перавышаць аб'ёму, укаванага ў дагаворы. У тых выпадках, калі рукапіс перавышае ўстаноўлены ў дагаворы аб'ём і павелічэнне аб'ёму не выклікае навуковымі або ідэяна-творчымі задачамі, выдавецтва павінна вярнуць рукапіс аўтару і запатрабаваць яго скарачэння.

Пры неабходнасці дапрацоўкі рукапісу выдавецтва павінна прадаставіць для гэтага аўтару дастатковы тэрмін, які вызначаецца пагадненнем бакоў. Калі аўтар паўторна здае выдавецтву рукапіс пасля выпраўлення, то тэрмін яго разгляду складае 15 дзён плюс два дні на кожны аўтарскі аркуш, г. зн. у два разы менш, чым пры першай здачы рукапісу.

Калі на працягу ўстаноўленых тэрмінаў выдавецтва не накіруе аўтару пісьмовае паведамленне аб адхіленні рукапісу або аб неабходнасці ўнесці ў яго папраўкі, то рукапіс лічыцца ўхваленым выдавецтвам. Маўклівае ўхваленне рукапісу выдавецтвам (у сувязі з пропускам устаноўленага тэрміну) ва ўсім адносінах раўназначна прамому ўхваленню рукапісу. Накіраванне заўваг або адхіленне рукапісу пасля сканчэння ўстаноўленага тэрміну не мае прававага значэння.

С. ШУСТ,
старшы юрысконсульт БРА
УААП.

Саюз пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Уладзіміру АНІСКОЎІЧУ з выпадку напатнаўшага яго вялікага гора — смерці БАЦЬКІ.

Марцін КОУЗКІ

ДОЛЯ ПРАЎДЫ

Фізікі памыляюцца, калі лічаць, што дзеянню адпавядае процідзеянне. Протідзеянне часам значна мацнейшае.

Эмансипацыя: ён яшчэ не падумаў, што я яму падабаюся, а я ўжо вырашыла гэта.

Больш туды, чым сюды, больш яму, чым мне, больш таго, чым гэтага. Крыўдна! Хай бы сюды, а не туды, мне, а не яму, гэтага, а не таго. І тады ўжо, цур, не крыўдаваць!

Кожная лесвіца—эскалатар. Зажадаеш, і лляціш уверх ці ўніз!

Спыталі, што такое каменная кветка. «Зіхаценне», — сказаў адзін. «Нешта грувасткае», — сказаў другі. «Рэстаран», — сказаў трэці. Нялёгка знайсці агульную мову.

Птушцы зайздросцяць конны і пешы, ворагі добрага — дрэнны і лепшы.

— Мысліць? А як? Адкуль і дакуль? Колькі і калі? Камандуюць, не падумаўшы!...

— Чулі—гэта ж трэба! — зямля зліваецца з небам.

Павел МАГІЛІН

ЗАЧАРАВАНАЕ КОЛА

Іван Пятровіч падышоў да аўтобуса на прыпынку не ў гуморы. Жонка ніяк не магла забраць ягоны плашч з хімчысткі. Яна ўжо некалькі разоў наведвала хімчыстку, і хаця ўсе тэрміны даўно мінулі, плашч ёй не вярталі. З гэтай нагоды і адбылася сённяшнім ранкам непрыемная размова.

Натоўп на аўтобусным прыпынку імкліва вырастаў, але вось ужо амаль трыццаць хвілін, як няма аніводнай машыны. Гэта зусім сапсавала настрой Івану Пятро-

вічу. «Збяруцца разам у дыспетчарскай, казла забіваюць, а потым разам і прыедуць чатыры аўтобусы, а тут стой!—са злосцю падумаў ён. — Гэтак можна і спазніцца».

Абурэнне Івана Пятровіча было зразумелым. Ён хваляваўся не толькі з-за таго, што мог парушыць працоўны рэжым. Ён спазніўся на нараду ў дырэктара прадпрыемства, дзе павінна вырашацца пытанне аб перыядычнай рабоце цэха, які ён, Іван Пятровіч, узначальваў.

ВІДАВОЧНАЕ—НЕВЕРАГОДНАЕ

Янасць рамонт аубутку ў майстэрні № 5 ніжэй за ўсякую крытыку, але ўсё ж вышэй, чым у майстэрні № 10.

Вадзіцель тралейбуса Ахрыпенка В. П. не толькі аб'яўляе ў час руху прыпынкі і напамінае аб правертцы білетаў, але і расказвае пасажырам жарты, спявае і нават танцуе.

Улічваючы папулярнасць у пакупнікоў цукерак з на-

чынкай у выглядзе лікёра, каньяка і іншых моцных напіткаў, кандытарская фабрыка асвоіла выпуск спецыяльных цукерак, дзе ў якасці начинкі скарыстоўваюць маласольны агурок і кіслую капусту.

Тытул «ідэальны муж» атрымаў на гарадскім конкурсе Т. Манькоў. Ён цудоўна гатуе, шые, вяжа, мые бялізну.

«Калі б ён яшчэ мог і раджаць, — кажуць аб ім жанчыны, — яму б цаны не было».

Кожнага пасажыра везці туды, куды ён захоча, — гэтым правілам з новага года карыстаюцца таксісты парка № 78. Новая паслуга крыху даражэйшая, але за тое адразу ж з удзячнасцю была прынята ўсімі пасажырамі горада.

А. АЛЯКСЕЙЧЫК.

З НАРОДНАГА

ДАУ ЦЯГУ

Плячнкі склаў адной гаспадыні печ. Калі ж жанчына пачала распальваць яе, то ўвесь дым шугануў у хату. «Дай цягу, чалавеча», — патрабавала жанчына.

Хаваючы ўсмешку, плячнкі адказаў: «Дам, дам, даражэнькая, вось толькі дапю гарэлку і падамоўся».

Запісаў Браніслаў МАРОЗ.

Цімох ДЗЕРАЗА

ВЯНОК З ПРАТУБЕРАНЦАУ

Сонейка,
Свой вянок
На галаву мне ўздзень.

Аляксей РУСЕЦКІ.

Прэч з вачэй,
Чорны змрок!
Іскры
Сонейка сее.
Палымнее вянок,
Галава аж лысее.

Антось ЧМЫХ.

УСМЕШКІ ...НАПРАКАТ

Ці не задумваліся вы над тым, як я жывёліна самая папулярная ў краіне? Тыл, хто аднака: «Сабак», — безумоўна, мае рацыю — іх у апошні час столькі разялося, што хутка, калі верыць неправераным чуткам, іх нават з гаспадарамі будучы пуснаць у тэатры і кінастудыі. Маўляў, каб сядзейнічаць культурнаму развіццю гэтых разумных істотаў. Не сказаць, каб і катанам не вывадзіць, тым не менш, усе лесвічныя пляцоўкі і пад'езды аддадзены ў поўнае распараджэнне «васькаў» і «мураў»: хочаш — сядзі спакойна і думай свае кашчэныя думы, а хочаш... чакай суседскіх каткоў ці кошак на спатканне.

Усё ж ні сабакі, ні каты, ні тым больш птушкі розныя ніяк не могуць паслаборнічаць у папулярнасці з кранадзіламі. Не з тымі, вядома, якія водзяцца ў вадаёмках трапічных краін — тут, дзякуючы богу, мода крыху запазнілася і не сказаць, каб часта гэтыя стварэнні з'яўляліся ў сучасных гарадскіх кватэрах. Папулярныя іншыя кранадзілы: усім добра вядомы Гена, які сваімі ўчэпнымі лапамі абшчаперыў эстраду краіны. І яшчэ адзін з гэтага слаўнага сямейства, што тры разы ў месяц пачынае сваё падарожжа ў Маскву, каб... разысціцца па ўсёй краіне. Нанонт папулярнасці кра-

надзіла Гены тантоўна прамаўчым. Тут у кожнага — свой густ. Каму «Чорны кот», каму «Чабурашка», каму сапраўдная эстрадная музыка. А вось брату Гены сапраўды пазаздросціць можна: бывае так, што колькасць яго сародзічаў даходзіць да шасці мільёнаў!

«Усё зразумелі!» — гэты ўсілікнуць пасля гэтых слоў самыя дапытлівыя. Кранадзілы гэтыя не якія-небудзь без роду-племні індывідуумы з вод бланітнага Ніла ці мутнай Місісіпі, а чарговыя нумары самага папулярнага ў краіне гумарыстычна-сатырычнага часопіса «Крокодил».

Сапраўды, кранадзілу ў нашай краіне надаў вядомасць... «Крокодил». Сапраўды, тыраж гэтага назіва папулярнага часопіса дасягнуў кэмічнай лічбы — 5 620 000 экзэмпляраў. І сапраўды, «Крокодил» тройчы ў месяц спяшаецца да ўсіх, хто любіць яго. І нават да тых, хто яго не любіць і баіцца. Вось ужо шэсцьдзесят гадоў спяшаецца і, нягледзячы на паважаны ўзрост, па-ранейшаму застаецца гэтым жа маладым, бадабрым і зубастым. Інакш яму, Кранадзілу, і нельга, бо яшчэ, на жаль, сустракаюцца ў нашым жыцці людзі, што гатовы рабіць так, як рабіць не трэба, ёсць і прайдохі, і дармаеды, і прыстасаванцы, і махляры, і зладзеі, і... Усіх іх Кранадзіл спрабуе зрабіць людзьмі, хапанушы моцна сваімі зубамі за спіну. Маўляў, ніколі не забывай, што ўсяму ёсць мера.

Шэсцьдзесят — дата «кругленькая». Таму шануюны «Крокодил» у гэтыя дні прыняў шмат цёплых віншаванняў ад сваіх часопісаў-сяброў, якія выходзяць у саюзных і некаторых аўтаномных рэспубліках. Прывітаў старэйшага брата і «Вожыка». І не толькі прывітаў, але і гасцінна прадаставіў яму адну з чарговых кніжак сваёй «Бібліятэкі».

«Кранадзіл-82» называецца зборнік, у якім змешчаны творы вядучых кранадзілаўскіх гумарыстаў і сатырыкаў.

Так сказаць, гумар напратат узяты і перакладзены на беларускую мову. Само па сабе гэта вельмі прыемна, тым больш, што і ніжнякна ў першыя ж дні знікла з кіёўскай «Саюздруку». Але тое што ўзята, калі-небудзь аддаць трэба. Хацелася б спадзявацца, што «аддача» гэтая стане тымі па-сапраўднаму мастацкімі, па-сапраўднаму гумарыстычнымі, па-сапраўднаму актуальнымі, па-сапраўднаму вострымі творамі беларускіх пісьменнікаў і журналістаў, якія не толькі пабачаць свет на старонках «Вожыка», але і будуць узяты шануюным Кранадзілам... напратат. Так сказаць, у парадку творчага ўзаемаабмену.

Антось ЧМЫХ.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

Мал. М. ФРАЛОВА.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісьмателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі

Індэкс 63856 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 02420 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП. Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выўленчага мастацтва — 33-22-04, аддзела культуры — 33-19-65, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апаўяданні, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, інтэрв'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаваныя на машынах у двух экзэмплярах. Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

3 2 жніўня па 8 жніўня 1982 года
2 жніўня, 19.30

Канцэрт камерна-інструментальнага ансамбля Беларускага тэлебачання і радыё.

У ім прымаюць удзел заслужаныя артысты рэспублікі Т. Раеўская, Г. Радзюк, Я. Еуданімаў, Прагуцаў творы Зарыцкага, Панамарэні, Смялюнскага, Глебава, Новікаса, Саўлінаса, Жукава.

Мастацкі кіраўнік — заслужаны артыст БССР Л. Смялюнскі.

3 жніўня, 21.45

ТЭЛЕСТУДЫЯ «ЛІРА».

Вы сустрэнецца з лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі БССР пісьменнікам Алесем Адамовічам.

5 жніўня, 20.15

«НАШЫ ГОСЦІ».

Вы пазнаёміцеся з калектывам Сьвярдлоўскага дзяржаўнага анадэмічнага тэатра драмы.

6 жніўня, 19.30

ПАКАЗВАЕ ВІЦЕБСК. Літаратурна-мастацкая праграма «Дзвіна».

Расказ пра спектакль па п'есе Яні Купалы «Раскіданае гняздо» ў пастаноўцы народнага тэатра Віцебскага Палаца культуры чыгуначнікаў.

7 жніўня, 23.25

«СУСТРЭНЕМСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ».

Музычная праграма з удзелам левінградскіх спявакоў Ганны Шырачанкі і Віталія Псарова.

8 жніўня, 20.15

«ПА ВАШЫХ ПРОСЬБАХ».

Канцэрт па запісах будаўнікоў. У ім прымаюць удзел Л. Коган, А. Пугачова, А. Фрэндліх, вакальна-інструментальны ансамбль «Верасы», джаз-ансамбль «Алегра», народныя артысты БССР Н. Паўлава, В. Саркисян, У. Камкоў.

Кнігарні ПІСЬМЕННІКА

Ф. БАТОРЫН. Раніца. Вершы. Серыя «Першая кніга паэта». Мн., «Мастацкая літаратура», 1981. — 25 к.

Х. ГУРЫНОВІЧ. Хлеб і соль. Вершы. Серыя «Першая кніга паэта». Мн., «Мастацкая літаратура», 1980. — 25 к.

У. МАЗГО. Пад спеў крыніц. Вершы і балады. Серыя «Першая кніга паэта». Мн., «Мастацкая літаратура», 1982. — 20 к.

З. МАРОЗАУ. Пад небам бусліным. Вершы. Серыя «Першая кніга паэта». Мн., «Мастацкая літаратура», 1982. — 20 к.

А. ЖАЛЫЗОУСКІ. Пэралом. Аповесць. Серыя «Першая кніга празаіка». Мн., «Мастацкая літаратура», 1981. — 50 к.

А. КАЖАДУБ. Гародок. Апаўяданні і аповесць. Серыя «Першая кніга празаіка». Мн., «Мастацкая літаратура», 1980. — 50 к.

М. КЛЕБАНОВІЧ. Ранішняя сонца. Апаўяданні і аповесць. Серыя «Першая кніга празаіка», 1981. — 50 к.

У. РУБАНАУ. Вокны без фіранак. Апаўяданні. Серыя «Першая кніга празаіка». Мн., «Мастацкая літаратура», 1981. — 50 к.

Ш. АЛЯДЗІН. Ліхтары гараць да святання. Раман. На рускай мове. М., «Художественная литература», 1982. — 1 р. 50 к.

М. МАКСІМАУ. Выбранае. На рускай мове. М., «Художественная литература», 1982. — 2 р. 40 к.

В. КУКУШКІН. Два партрэты. Аповесці. На рускай мове. Л., Ленвыд, 1982. — 1 р. 40 к.

В. ОСІПАУ. Красавік пачынаецца ў сакавіку. Раман. На рускай мове. М., «Советская литература», 1982. — 1 р. 10 к.

Ф. ЧУЕУ. Вечны лётчык. Вершы і паэма. На рускай мове. М., Ваенвыд, 1982. — 1 р. 40 к.

А. СМІРНОУ. Эшалон. Раман. На рускай мове. М., «Советский писатель», 1982. — 1 р. 20 к.

Г. ТАХАДА. Выбранае. Вершы. На рускай мове. М., «Молодая гвардия», 1982. — 20 к.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСПЕНКА, Ефрасіння БОНДАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Ігар ЛУЧАНОК, Уладзімір НЯФЁД, Нічпар ПАШКЕВІЧ, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юры СЕМЯНКА.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.